

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**MİNÖR EDEBİYAT BAĞLAMINDA LATİFE TEKİN'İN
ESERLERİ**

**Hazırlayan
Mertcan KALKAN**

**Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Can ŞAHİN**

Mayıs 2022, ERZİNCAN

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM
ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**MİNÖR EDEBİYAT BAĞLAMINDA LATİFE TEKİN'İN
ESERLERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Mertcan KALKAN**

**Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Can ŞAHİN**

Mayıs 2022, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Mertcan KALKAN

İmza

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Program Adı : Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Minör Edebiyat Bağlamında Latife Tekin'in Eserleri

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam ..... sayfalık kısmına ilişkin ...../...../20... tarihinde **IThenticate/Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % ' dır.

Filtrelemeye **alıntılar ve kaynakça dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. .... / ..... / .....

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Can ŞAHİN

Öğrenci: Mertcan KALKAN

İmza

İmza

KILAVUZA UYGUNLUK

MİNÖR EDEBİYAT BAĞLAMINDA LATİFE TEKİN'İN ESERLERİ başlıklı Yüksek Lisans/Doktora Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Mertcan KALKAN

İmza

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Can ŞAHİN

İmza

Türk Dili ve Edebiyatı ABD Başkanı

Unvan Ad SOYAD

İmza

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğretim Üyesi Can ŞAHİN danışmanlığında **Mertcan KALKAN** tarafından hazırlanan “**Minör Edebiyat Bağlamında Latife Tekin’in Eserleri**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

../../..

JÜRİ:

Danışman	: Dr. Öğr. Üyesi Can ŞAHİN	İmza
Üye	: Prof. Dr. Mahmut Abdullah ARSLAN	İmza
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Zafer ÖZDEMİR	İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun .... /.../..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /...../ .....

Doç. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

1980 kuşağı yazarlarından Latife Tekin, yoksulların¹ dünyasına eğilip, dili alışılmışın dışında kullanmasıyla edebiyatımızda önemli isimlerden olmuştur. Eserlerinde yoksulların dünyasını “dilsiz”likleriyle aktaran Tekin, kolektif söylemle anadilinin yabancı² olma perspektifinden yola çıkmış, standart dilin dışında azınlık³ konumunda olan yoksulların dünyasına ait minör edebiyatı oluşturmuştur. Bu çalışmanın temel amacı 1980 sonrası edebiyatımızın önemli yazarlarından olan Latife Tekin’in romanlarında minör edebiyatın yansımalarını tespit etmektir. Minör edebiyat, Gilles Deleuze ve Felix Guattari tarafından *Kafka Minör Bir Edebiyat İçin* adlı eserde açıklanmıştır. Deleuze ve Guattari, majör edebiyatı egemen söylemin kendini yerliyurtlulaştırdığı bir alan olarak görmüş bunun yerine arzuyu ve içkinliği ön plana alarak minör edebiyat kavramıyla kaçış çizgisi oluşturmaya çalışmışlardır.

Deleuze ve Guattari’ye göre edebiyat, var olan şeylerin/metaforların biçimini bozması ve kurmaca dünya yaratabilmesiyle yerleşik temsilleri yerinden etme potansiyelini içinde barındırdığı için kaçış çizgisi yaratabilmektedir. Tarih boyunca iktidarlar anlamlar üzerinde oynayarak ve anlamlara çeperler çizerek dili manipüle etmişlerdir. Dil üzerindeki manipülasyonları aracılığıyla öznelere verili söylemlere tabi kılmışlardır. Yapılandırılmış söylemlerle özneyi kodlamış, özne üzerindeki denetimi

---

¹ Orhan Kemal’in eserlerinin temelini oluşturan yoksullarla Latife Tekin’in eserlerinde var olan yoksullar arasında bir değerlendirme yapmamız mümkündür. Orhan Kemal’in kendisini “aydınlık gerçekçi” bakış açısına sahip biri olarak tanımlaması ve bu yolla toplumsal olayları konu edinmesine karşılık, Latife Tekin’in özellikle ilk dönem eserlerinden başlayarak “dilsiz olan yoksulları” anlatma derdinin olduğunu söyleyebiliriz. *Ormanda Ölüm Yokmuş* adlı eseriyle birlikte daha çok ekoloji ve kadın konusuna yönelen Latife Tekin’in yoksulları ele alışı Orhan Kemal’deki gibi yanlış anlatımdan ziyade kendi içlerinde yaratmış oldukları durumları ele alması bakımından daha objektiftir. Diğer bir yandan eserlerini kendi hayat hikâyelerinden yola çıkarak oluşturmaları, köyden kente göç konusuna değinmeleri, halkın sözlü kültüründe bulunan kolektif kültürü; deyiş ve masalları yansıtmaları bakımından aralarında yakınlık kurulabilir.

² Deleuze *Diyaloglar* adlı eserinde yazarın “*kendi anadilinde yabancı gibi*” yazmasını ifade eder. Gilles Deleuze, Claire Parnet, *Diyaloglar*, çev. Ali Akay, (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1990), s. 19. Aynı söylemi Ulus Baker de minör edebiyatı açıklarken kullanır. Latife Tekin de bu konuda Pelin Özer’le yapmış olduğu söyleşide şunları söyler: “... yazabilmek için insanın evinin dilinden kopması gerekir. Dili dışardan seyredemeyen kişilerin yazabileceklerine pek inanmıyorum” Pelin Özer, *Latife Tekin Kitabı*, (İstanbul: Everest Yayınları, 2005), s. 27.

³ Yoksulların azınlık olmaları söylemiyle nitelik bakımından azınlık olmalarını kastediyorum. Avrupalılar nezdinde siyahlar nicelik bakımından fazla dahi olsa azınlık konumundadırlar. Aynı şekilde kadınlar nicelik olarak çoğunluğu oluştursalar dahi azınlık durumundan kurtulamazlar. “*Latince minorites kavramından türeyen ‘minör ya da ‘azınlık’ sözcüğü ikinci bir anlamı da içerir: Bu anlam ‘yetişkin olmayan’dır. Böylece ‘yetişkin’ karşısında ‘çocuk’, ‘erkek’ karşısında ‘kadın’ ‘zengin’ karşısında ‘yoksul’ sözcüğü bu sonuncular sayıca çoğunluğu oluştursalar bile ‘azınlık’ konumundadırlar. Rüştünü ispat etmemiş, henüz değil ile artık değil arasında yer alanlar da azınlıktır.*” Ulus Baker, *Yüzeybilim Fragmanlar, Azınlık Edebiyatı Nedi’r*, (İstanbul: Birikim Yayınları, 2009), s. 393-394.

kolaylaştırmışlardır. Bu anlamda majör/egemen söylem kitleler üzerinde kendini yapılandırılmış gramer ve bununla ilintili olarak dil aracılığıyla da var etmektedir: “Gramer açısından doğru cümleler kurmak normal birey için toplumsal yasalara herhangi bir boyun eğmenin önkoşuludur. Birtakım kurumlara ait olan herkesin grameri bilmesi beklenir. Dilin birliği kökensel olarak politiktir”⁴ Deleuze ve Guattari, gramerin iktidarla olan ilişkisi üzerinde durmuş, gösteren gösterilen ilişkisinde gösterenin temsilini, tahakkümünü parçalamaya çalışarak, statik doğruların olduğu homojen bir dil yerine gösterenin yersizyurtsuzlaştırılmasıyla -farkı olumlayarak- ortaya çıkacak heterojen dili savunmuşlardır.

Latife Tekin, yoksulların dili konuşmadıklarını, mırıldandıklarını ifade eder. Bu anlamda eserlerinde yerleşik dili, imlâ kurallarını yersizyurtsuz ederek ve azınlık durumunda olan yoksulları kolektif olarak ele alarak yoksulların minör edebiyatını oluşturmuştur.

Çalışmamıza konu olan eserler disiplinler arası bir bakış açısıyla incelenmiş ve Latife Tekin’in minör edebiyatla ilişkisi ortaya konulmuştur. Yoksulların kendilerine ait dillerinin olmaması ya da dilsiz⁵ olmaları dolayısıyla majör/egemen sistemle ilişkisinin sorgulanması, buradan yola çıkarak yoksulların minör edebiyatla ilişkisinin irdelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmamızın “Latife Tekin’in Romanlarında Minör Edebiyata Ait Açılımlar” başlıklı bölümünde, Latife Tekin’in yoksullar üzerine söylediklerinden yola çıkarak eserlerinin minör edebiyatla olan ilişkisi sorgulanmıştır.

“Dilin Kırılğan Yolculuğu: Buzdan Kılıçlar” adlı bölümde şehrin (majör) varoşlarında kendilerini var etmek için zengin olma hayaliyle yola çıkan yoksulların, merkezle kurdukları bağlantıda kullanmış oldukları dilin minör edebiyatla ilişkisi çözümlenmiştir. Mırıldanan yoksullar için zenginliği temsil eden dil, “paranın kulağını kopartma” yolunda zengin olmakla bir tutularak majör dili taklit etmeyi beraberinde

⁴ Gilles Deleuze, Felix Guattari, *A Thousand Plateaus*, (trans. Brian Massumi) (Minneapolis: University of Minnesota Press, ABD 1987), s. 101.

⁵ Latife Tekin, “Kıraathane İstanbul Edebiyat Evi”nde yapmış olduğu konuşmasında şunları söyler: “Yoksullar dilsizler, yoksullar dili mırıldanıyor diyorum ben. Yoksullar kavramlar kullanarak konuşmuyorlar, biz yoksuluz diye oturup felsefi konuşma yapmıyorlar. Yoksullar dili, dünyayı ve kendi hayatlarını anlamlandırmak üzere kullanmıyorlar.”

“Latife Tekin Kıraathane’de İki Yeni Roman”, (Erişim Tarihi 07.01.2021), <https://www.youtube.com/watch?v=N3l5p2zPMBE&list=PLG2-RNdAcFcEfTkMPjUyGk-fCoir9l8Ru>

getirmiştir. Ancak kendilerine ait olmayan bir dili taklit eden yoksullar bu dili yersizyurtsuzlaştırmış, alışılmışın dışında kullanmıştır.

Latife Tekin'in dile karşı⁶ üretmiş olduğu eserlerin başında gelen *Aşk İşaretleri* adlı eseri “Bir Tahakküm ve Özgüven Aracı Olarak Dilin Romanı: Aşk İşaretleri” adlı başlıkta incelenmiştir. Bu başlıkta dilsizleşen yoksulların, dili elinde bulunduran kişi tarafından nasıl tahakküm altına alındığı üzerinde durularak minör edebiyatın nitelikleri ortaya konulmuştur.

Latife Tekin'in yoksulların gecekondü bölgesindeki kendilerini var etme savaşını ve heybelerinde getirmiş oldukları kolektifliğe ait zenginliklerin çözülüşünü anlattığı *Berci Kristin Çöp Masalları* adlı eseri “Berci'den Katır Emel'e Deli Gönül'den Kristin'e” adlı başlıkta minör edebiyatla ilişkisi bağlamında incelenmiştir.

“Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor: “Hani Ev Hani Yuva” Söylemindeki Yersizyurtsuzluk Olgusu” adlı başlıkta Tekin'in *Manves City* adlı eseri minör edebiyatla ilişkisi bakımından incelenmiştir. *Manves City*, Erice Kasabasının tarım bölgesinden, sanayi bölgesine dönüşümündeki süreçte kasabada meydana gelen değişiklikleri ele almaktadır. Latife Tekin eserinde yoksulların kendi dünyalarına ait olmayan kelimeleri imlâ hatalarıyla kullandırmakla kalmamış, yerleşik yazı stillerinin dışında farklı yazı stilleri kullanarak yerleşik yazı stillerinin dışına çıkmıştır. Tekin'in bu eseri güncel olaylara değinmesi ve minör olarak karşımıza çıkan kadın üzerindeki tahakkümün yanına doğayı da eklememesi bakımından minör edebiyata örnektir.

Çalışmamızda Latife Tekin'in eserlerinin minör edebiyat bağlamından incelenmesi amaçlandığından çalışmamıza Tekin'in minör edebiyatla ilintili olan *Buzdan Kılıçlar*, *Berci Kristin Çöp Masalları*, *Aşk İşaretleri* ve *Manves City* adlı eserleri dâhil edilmiştir.

Bu çalışmanın ilk gününden son gününe kadar büyük bir özveriyle tezin oluşumunda desteğini esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğretim Üyesi Can ŞAHİN'e teşekkür ederim.

---

⁶ Latife Tekin, Pelin Özer'le yapmış olduğu söyleşide bir yazarın dille meselesi olması gerektiğini ifade eder. *Aşk İşareti* adlı eseri için şunları söyler: “*Aşk İşaretleri* aslında benim yazarlığımla, yazma durumumla, dille hesaplaştığım bir kitap.” Özer, *Latife Tekin Kitabı*, s. 154.

Çalışma boyunca yazdıklarıma görüşlerini belirten Ferhat'a, felsefe ve sosyoloji okumalarımda fikirlerini esirgemeyen Önder'e, ayrıca tez sürecinde moral ve desteğini esirgemeyen Nisan'a teşekkür ederim.

Mertcan KALKAN, Erzincan,2022

MİNÖR EDEBİYAT BAĞLAMINDA LATİFE TEKİN'İN ESERLERİ

Mertcan KALKAN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Mayıs, 2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Can ŞAHİN

ÖZET

Bu çalışmada Latife Tekin'in *Buzdan Kılıçlar*, *Aşk İşaretleri*, *Berci Kristin Çöp Masalları* ve *Manves City* adlı eserleri minör edebiyat bağlamında incelenmiştir. Minör edebiyat, bir azınlığın kendi dilinde yaptığı edebiyat değil, majör bir dil içerisinde yapmış olduğu edebiyattır. Yoksulların “dili mırıldanmaları” Gilles Deleuze ve Felix Guattari'nin kavramsallaştırmış oldukları minör edebiyat içerisine dâhil olmaktadır. Bu anlamda Latife Tekin'in eserlerinde minör bir konumda olan azınlıkların (yoksullar, kadınlar, Çingeneler, Aleviler) kullanmış oldukları dil ve kolektif olarak azınlık olma durumları konumuz açısından önem arz etmektedir. Eserlerinde yoksulların majör dille olan ilişkisini sorunsallaştıran Tekin, yoksul metin kahramanlarına evleri gibi yıkık dökük bir dil kullandırır. Dolayısıyla Tekin'in azınlık konumunda olan yoksullar nezdinde majör dile karşı geliştirdiği tavır minör oluşu ortaya çıkarmaktadır. Latife Tekin, gecekondü bölgelerinde, varoşlarda kümelenen yoksulları kolektif olarak ele almış, dile sahip olmayışlarıyla, dili yersizyurtsuz etmeleriyle bize sunmuştur. Azınlık konumunda olan yoksulların majör dili taklit etmeleri, taklit ederken dili yersizyurtsuzlaştırmaları eserlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda Latife Tekin, “dili mırıldanan” yoksulların minör edebiyatının örneklerini vermiştir.

Anahtar Kelimeler: Latife Tekin, minör edebiyat, yoksullar, majör, yersizyurtsuzlaşma, azınlık.

MINOR LITERATURE IN THE WORKS OF LATİFE TEKİN

Mertcan KALKAN

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, May, 2022

Supervisor: Assist Professor Dr. Can ŞAHİN

ABSTRACT

In this study, Latife Tekin's works named *Buzdan Kılıçlar*, *Aşk İşaretleri*, *Berci Kristin Çöp Masalları* and *Manves City* have been examined in the context of minor literature. Minor literature is not the literature which is created by a minor group in their own language, rather it can be defined as the literature which is created in a major language. The "murmuring of the language" is a definition which has been conceptualized by Gilles Deleuze and Felix Guattari in the context of being minor, and it has been generally attributed to the poor who are in the position of minority. In this sense, the minorities in the works of Latife Tekin become prominent in terms of the language which is used by minor identities such as the poor, the woman, the gypsies, the Alevis etc, and their status as belonging to collective minorities. Tekin, who problematizes the relationship of the poor with the major language in her works, makes the characters use a fragmented language, which resembles to the houses of the poor. Therefore, Tekin's attitude towards the major language reveals a "minor being" especially on behalf of the poor, who are in the position of minority. Accordingly, Latife Tekin has dealt with the lives of the poor who lives in the slums and suburbs collectively, and she has presented them with their lack of language and their "deterritorialization of language". It is seen in the works that the poor people who are posited as the "minor" imitate the major language, and they also deterritorialize the language while imitating it. In this sense, Latife Tekin has given the examples of the minor literature of the poor who "murmur the language".

Key Words: Latife Tekin, minor literature, the poor, major, deterritorialization, minority.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	iii
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	iv
KILAVUZA UYGUNLUK.....	v
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	vi
ÖN SÖZ.....	vii
ÖZET.....	xi
ABSTRACT.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM MİNÖR EDEBİYAT

1.1.Eğik Başın Sesi: Minör Edebiyat	4
1.1.1.Deleuze ve Guattari Felsefesinde Edebiyat-İktidar ve Söylem.....	14

İKİNCİ BÖLÜM

LATİFE TEKİN'DE DİL ve YOKSULLUK ÜZERİNDEN MİNÖR EDEBİYATA AİT AÇILIMLAR

2.1. BUZDAN KILIÇLAR	27
2.1.1. Dilin Kırılgan Yolculuğu: Buzdan Kılıçlar	27
2.1.2. Kalkanları Serap Olanlar: Yoksullar	36
2.2. AŞK İŞARETLERİ	43
2.2.1. Bir Tahakküm ve Özgüven Aracı Olarak Dilin Romanı: Aşk İşaretleri	43
2.3. BERCİ KRİSTİN ÇÖP MASALLARI.....	57
2.3.1. Berci'den Katır Emel'e, Deli Gönül'den Kristin'e Kolektif Ruhun Çözülüşü	57
2.4. MANVES CITY.....	72
2.4.1. Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor: “Hani Ev Hani Yuva” Söylemindeki Yersizyurtsuzluk Olgusu	72
SONUÇ.....	82
KAYNAKÇA.....	87

KISALTMALAR LİSTESİ

Ayr. : Ayrıca

Bkz. : Bakınız

Çev. : Çeviren

s. : Sayfa

der. : Derleyen

GİRİŞ

Minör edebiyatın temel nitelikleri Gilles Deleuze ve Felix Guattari tarafından kaleme alınan *Kafka Minör Bir Edebiyat İçin* adlı eserde açıklanır. Minör ve majör kavramları üzerine yoğunlaşan Deleuze ve Guattari'nin bu kavramlara *Kritik ve Klinik*, *Bin Yayla* ve *Diyaloglar* adlı eserlerinde de yer verdiğini görürüz. Deleuze ve Guattari kapma aygıtı adını verdikleri sisteme karşı *organsız beden*⁷, *köksap (rhizome)*, *minör oluş*, *yersizyurtsuzlaşma*, *yaratıcı çokluk* vb. gibi derinliği olan kavramlar yaratarak dili iktidarın kendisini pekiştirmesinde bir güç olarak görmüş ve majör/minör ayrımı yapmışlardır. *Kafka Minör Bir Edebiyat İçin* adlı eserlerinde minör edebiyatın özelliklerini dilin yersizyurtsuzlaşması, söylemin kolektif olması ve anlatılan olayların politik olandan ayrı düşünülmemesi olarak açıklamışlardır. Kafka'yı *bir köksap*, *bir yuva* olarak tanımlayan Deleuze düşüncesi de kendi içinde çoklu bağlantılar kuran bir köksap örüntüsüdür.

Tekillerin çoğulluğu üzerinden kaçış çizgileri yaratan Deleuze ve Guattari düşüncesinde oluş önemli bir yer tutar. Sabit olmadığı için sistem tarafından homojenize edilemeyen oluşlar (göçebe oluş, kadın oluş, azınlık oluş vb.) kaçış çizgileri yaratmaktadır.

Deleuze düşüncesi, köksap düşüncesi bağlamında ele alındığında başı ve sonu olmayan, ortadan başlayan bir düşüncedir. Bu anlamda minör edebiyat yazarı, majör dilin (egemen) temsil ettiği standart, kalıplaşmış edebiyat sınırlarının dışına çıkarak, majör dil içinde yeni olanaklar yaratarak azınlıkların özgürleşmesini sağlayacaktır. Çoklu bağlantılarla ele alınan konular, köksap örüntüsünü oluşturur. Bu bakımdan Deleuze ağaç örüntüsüne, dolayısıyla belirli bir köke bağlı olarak gelişen düşüncelere karşı olarak, başı ve sonu bilinmeyen, koptuğu yerden yeni bağlantılar kuran köksap (rhizome) örüntüsünü ortaya çıkarmıştır:

Onlar için felsefenin tek bir başlangıcı yoktur, bir başlangıcı olması gerektiği de kesin değildir. Dolayısıyla felsefenin ilk kavramının dahi tek bir kökenden

---

⁷ Organsız beden kavramı belirli bir sabitlik yerine göçebeleri imleyen, sistem tarafından kodlanamayan bir kavrama işaret etmektedir. Organsız beden kavramını Deleuze şu şekilde tanımlar: “*Organsız beden, makine-organlara karşı kaygan, donuk ve gergin yüzeyini gösterir. Zincirlenmiş, bağlanmış ve kesilmiş akımların karşısına şekilsiz, farklılaşmış bir akışkan çıkarır. Fonetik sözcüklerin karşısına eklemlememiş bloklar olan fisiltıları ve çığlıkları çıkarır.*” Gilles Deleuze, Felix Guattari, *Anti- Ödipus Kapitalizm ve Şizofreni 1*, çev. Fahrettin Ege, Hakan Erdoğan, Mustafa Yiğitalap, (Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 2014), s. 23.

geldiği iddia edilemez. Bu köken birçokluk (multiplicité) biçiminde olmalıdır; köksap biçiminde olmalıdır. Zira düşünmenin mantığına en uygun olanı budur; insan zihninde düşünce tek bir kökenden türemektense birden çok noktada uyanan sayısız, rastlantısal köksaplardan geliyor olmalıdır. Tıpkı Evrenin düzeninde olduğu gibi.⁸

Çoklu bağlantılarla ele alınan konular, köksap örüntüsünü oluşturur. Bu bakımdan Deleuze ağaç örüntüsüne, dolayısıyla belirli bir köke bağlı olarak gelişen düşüncelere karşı olarak, başı ve sonu bilinmeyen, koptuğu yerden yeni bağlantılar kuran köksap (rhizome) örüntüsünü ortaya çıkarmıştır.

Deleuze, minör edebiyatla sistem tarafından kodlanan dilin ve azınlıkların; kapma aygıtından nasıl bir kaçış yaratarak (organsız beden) yersizyurtsuzlaşmaya dolayısıyla özgürleşmeye olanak kıldığını açıklamaya çalışmıştır. Deleuze bir söyleşisinde dil hakkında şunları söyler:

(...)ama bakalım dil hep neydi? Bir emir sistemi, enformasyon sistemi falan değil. Size emir veriyorlar, enformasyon iletmiyorlar. Televizyonda haberleri açıyoruz ne alıyoruz? Önce enformasyon almıyoruz, önce emirleri alıyoruz. Okulda ne oluyor peki? Okulda küçük çocuklar enformasyon almıyorlar. Öğretmen çocukları topladığında onlara alfabeyi öğretmek için falan yapmaz bunu. Onlara bir emir sistemini öğretmek için yapar bunu. Sentaks her şeyden önce iktidarın belirleyicisidir ve sentaks emir sistemidir, buyruk sistemidir... Bu sistem bireylerin hâkim sözcelere uygun sözceler oluşturmasına imkân verir ya da onları buna zorlar ve okul her şeyden önce buna hizmet eder. O halde dil öncelikle enformasyon açısından değil emir açısından düşünülür.⁹

Bu anlamda Deleuze ve Guattari bireyler üzerinde dil aracılığıyla kendini var eden sistemin kodlanmış dilini parçalayarak kaçış çizgisi yaratmak istemektedir. Edebiyatın yerleşik söylemleri yerinden eden kurmaca yapısından dolayı dev(i)rimci özüne dikkat çeken Deleuze ve Guattari, ödipal üçgenle kodlanmış edebiyata (majör) karşı kaçış çizgileri yaratmaya çalışmışlardır:

Çünkü edebiyat, bütünüyle şizofreniye benzer: bir erek değil süreçtir, ifade değil bir üretilimdir. Yine burada da da ödipalleşme, edebiyatın yerleşik düzene uygun ve kimseyi incitmeye muktedir olmayan bir tüketim nesnesine indirgenişindeki en önemli etmendir. Sorun, yazarın ya da okurların kişisel olarak ödipalleşmesi değildir, ama eseri hâkim toplumsal kodlara göre ideoloji salgılayan önemsiz bir ifadesel etkinlik kılmak için, onun esir edilmeye çalışıldığı ödipal biçimdir.¹⁰

⁸ Can Batukan, *Bir Kavram Sintezayzırı Olarak Felsefe*, Cogito, Sayı: 82/Kış, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016), s. 69.

⁹ Gilles, Deleuze, *Dil Nedir?* (ErişimTarihi25.02.2022), <https://www.youtube.com/watch?v=fU5GkXO7hQc>

¹⁰ Deleuze, Guattari, *Anti-Ödipus Kapitalizm ve Şizofreni 1*, s. 199-200.

Buna bağılı olarak Deleuze ve Guattari *Kafka Minör Bir Edebiyat İçin* adlı eserlerinde minör edebiyatın niteliklerini açıklamışlardır. Kafka, Deleuze ve Guattari’de bireysel sorunları anlatan yazardan ziyade, azınlık içerisinde, politik olana gönderme yapan bir yazara dönüşür. Minör edebiyat, minör/azınlığın yapmış olduğı edebiyat değıl, azınlığın majör dil içinde yapmış olduğı edebiyattır. Dolayısıyla azınlığın majör dil içinde yaratmış olduğı dil, kolektif ve politik olguları içinde barındırır. Deleuze ve Guattari’ye göre minör edebiyat, majör dili parçalayarak, onun sınırlarını yerinden ederek yeni bir dil oluşturmaktadır. Majör/egemen olanın hükümlerliğinden yeni bağılantılar kurdukça minör edebiyat azınlığın özgürlüğünü oluşturacaktır.

1950-1980 tarihleri arasında köyden kente göçler ve darbeler, kuşkusuz o dönem yazarlarının edebiyat anlayışlarını da etkilemiştir. Yalçın Küçük tarafından “Eylülist yazıcı”¹¹ olarak nitelendirilen Latife Tekin, kendisinin de şahidi olduğı zorlu süreçlere eserlerinde yer vermiştir. *Berci Kristin Çöp Masalları*’nı yazma sürecinde emniyet güçleri tarafından arandığını bildiğimiz Latife Tekin, eserlerini oluştururken dönemin panoramasını çizmiştir. Köyden kente göçle birlikte ortaya çıkan durumda eserlerinin üst sahnesine yoksulları yerleştiren Latife Tekin, heybelerindeki kolektif unsurlarla “yabancı topraklara”¹² ayak basan ve bu topraklardaki dilsel piyasaya hâkim olmayan dilsiz topluluğun/yoksulların kentle kurmuş olduğı ilişkide dil ve politikayı temel alarak eserlerinin ana malzemesi haline getirmiştir.

Edebiyatımızda, egemen sistem tarafından dışlanmaya bağılı olarak dilsiz olmalarıyla karşımıza çıkan yoksullar, kadınlar, çingeneler vb. azınlığa dâhildirler. Latife Tekin’in azınlık konumunda olan yoksulları, dile sahip olamamaları bakımından ele alması önemlidir. Dilsizlerin sesi olma isteğıyle eserler kaleme alan Latife Tekin, eserleriyle dilsizlerin sesi olmuş ve onların minör edebiyatlarını oluşturmuştur.

---

¹¹“Eylülist yazıcı”, 12 Eylül Diktatoryası’nın baskı ve kısılcını kabul edip, bunu yazıya dökendir.” Yalçın Küçük, *Cumhuriyet’e Karşı Küfür Romanları*, (İstanbul: Mızrak Yayınları, 2011), s.119.

¹² Tekin bu konuda şunları söyler: “Sabahları kentin içine, kendilerinin olmayan bir dünyaya giriyorlar. Tıpkı düşman topraklarına girer gibi... Düşman demek istemezdim ama durumun şiddetini hissettirmeye çalışıyorum. Yabancı topraklar... O insanlar gibi konuşup giyinerek kendilerini orda gizlemeye çalışıyorlar.” (Özer, s. 142)

BİRİNCİ BÖLÜM

MİNÖR EDEBİYAT

1.1. Eğik Başın Sesi: Minör Edebiyat

Deleuze'e göre bir emir ve ön varsayımlar alanı olarak dil, mümkün, bir düzen bağlamında gerçekleşmeye hazırlayarak açıklar. Deleuze ve Guattari'nin düşüncesinde majörlük/minörlük kavramları sıkça karşımıza çıkmaktadır. Onlar minör edebiyatı, "minör bir dilin edebiyatı değil, daha ziyade bir azınlığın majör bir dilde yaptığı edebiyattır"¹³ şeklinde açıklarlar.

Minör edebiyatta, majör dil içinde yeni bir dil ortaya çıkarılır. Ortaya çıkan dil, aynı dil içinde farklı kullanımlara sahip bir dildir. Majör dil içinde kendini yaratmaya çalışan azınlık dili, egemenler tarafından kodlanmış olan dili, yani majör dilin hiyerarşik yapısını parçalamaya çalışır. "Deleuze ve Guattari, Kafka'nın eserleri için 'dil'in yersizyurtsuzlaştığı', 'söylemin kolektifleştiği' ve içeriklerin 'siyasal olduğu' düşünceleri üzerine değerlendirmelerini temellendirirler."¹⁴

Deleuze ve Guattari "yazmamanın olanaksızlığı"nı millî bilincin her hâlükârda edebiyata sirayet edişiyle açıklar: "Almancadan başka dilde yazma olanaksızlığı, Prag Yahudileri için başlangıçtaki Çek yerliyurtluluğu ile ortadan kaldırılamaz bir uzaklık duygusu anlamına gelir. Almanca yazma olanaksızlığı ise kitabî bir dil konuşan baskıcı azınlığın, bizzat Alman nüfusunun yersizyurtsuzlaşmasıdır".¹⁵ Deleuze ve Guattari, yazmamanın olanaksız olmasını ulusal bilinçle anlatarak bu durumun imkânsız olduğunu ve zorunlu olarak edebiyattan geçtiğini belirtmiştir. Yazmamak imkânsızdır; çünkü bilinç kişiyi yazmaya iter. Kişi Almanca yazamaz çünkü bulunduğu mevcut kültürel durum buna izin vermez. Kişi baskın majör dilin ötekisi durumundadır. Başka

¹³ Gilles Deleuze, Felix Guattari, *Kafka Minör Bir Edebiyat İçin*, çev. Özgür Uçkan, Işık Ergüden, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001), s. 25

¹⁴ Mustafa Demirtaş, (Haz. Ahmet Murat Aytaç), *"Minör Edebiyat ve Minör Oluş", Göçebe Düşünmek*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2014), s. 338.

¹⁵ Deleuze, Guattari, *Kafka Minör Bir Edebiyat İçin*, s. 25-26.

türlü yazamaz; çünkü bir dilde yazma donanımına sahip değildir. Deleuze ve Guattari'ye göre minör edebiyatın özelliğı dilin yersiz yurtsuzlaştırılmasıdır.

Temel özelliğı, dilin, güçlü yersizyurtsuzlaşma katsayısından her koşulda etkilenmiş olmasıdır. Kafka, Prag Yahudilerine yazı yolunu tıkayan ve edebiyatlarını olanaksız kılan çıkmazı şu şekilde tanımlar: Yazmama olanaksızlığı, Almanca yazma olanaksızlığı, başka türlü yazma olanaksızlığı. Yazmamak olanaksızdır, çünkü ulusal bilinç, ister belirsiz olsun ister baskı altında, zorunlu olarak edebiyattan geçer. ("Edebi savaş, olası en geniş ölçekte gerçek bir meşruluk kazanır.") Almancadan başka bir dilde yazma olanaksızlığı, Prag Yahudileri için, başlangıçtaki Çek yerliyurtluluğı ile ortadan kaldırılamaz bir uzaklık duygusu anlamına gelmektedir. Almanca yazma olanaksızlığı ise, "kitabı" ya da yapay bir dil konuşan baskıcı azınlığı bizzat Alman nüfusun yersizyurtsuzlaşmasıdır; Yahudiler, olsa olsa, hem bu azınlığın bir parçasıdır, hem de tıpkı "Alman çocuğı beşiğinden çalmış olan çingeneler" gibi bu azınlıktan dışlanmışlardır. Özetle, Prag Almancası, tuhaf minör kullanımlara uygun, yersizyurtsuzlaşmış bir dildir (bugün başka bir bağlamda, Siyahların, Amerikan diliyle yapabildiklerine bakınız).¹⁶

Minör edebiyatın özellikleri hakkında Meral Özçınar şunları söyler: "Minör edebiyatı genel olarak düşündüğümüzde minör edebiyat bir sonuç değil, sürecin kendisidir ve bu süreçte dil yersizyurtsuzlaşır. Yersizyurtsuzlaşma politik olanın içindedir ve sözcenin kolektif olarak üretilmesiyle oluşur. Bireyi aynı zamanda kolektif birçokluk olarak düşünmemiz gerekir."¹⁷

Deleuze ve Guattari, *Kafka Minör Bir Edebiyat İçin* adlı eserlerinde minör edebiyatın temellerini üç özelliğı dayandırmışlardır. Kafka, Deleuze ve Guattari'nin kaleminde soyut hezeyanların anlatıcısı konumundan çıkarılarak, azınlık edebiyatının en önemli yazarlarından biri haline getirilir:

Minör edebiyatın üç özelliğı; dilin yersizyurtsuzlaşması, bireyselin dolaysız-siyasal olana bağlanması ve sözcelemin kolektif düzenlenişidir. Sanki "minör", artık bazı edebiyatları değil, büyük (ya da yerleşik) diye adlandırılan edebiyatın bağrındaki her türlü edebiyatın devrimci koşullarını nitelemektedir. Büyük bir edebiyat ülkesinde dünyaya gelme bahtsızlığına sahip biri bile kendi dilinde yazmak zorundadır; tıpkı bir Çek Yahudisinin Almanca ya da bir Özbekin Rusça yazmak zorunda olması gibi. Sığınacak yer arayan bir köpek, yuva yapan bir fare gibi yazmak. Bunun için ise, kendi azgelişmişlik noktasını, kendi taşra ağzını, kendi üçüncü dünyasını, kendi çölünü bulmak.¹⁸

Kafka ve Beckett, majör bir dil içinde minör kullanımlar yaratarak çoğunluğun diline karşı bir tavır sergilemişlerdir. Çek asıllı Kafka'nın Çekçe ya da Yidişçe değil de

¹⁶ Deleuze, Guattari, *Kafka Minör Bir Edebiyat İçin*, s. 25-26.

¹⁷ Meral Özçınar, "Rhizomatic Structure of the Movie 'Sarmaşık' as a Minor Being", *Sinefiloloji Dergisi*, Sayı: 4, 2017, s. 79.

¹⁸ Deleuze, Guattari, *Kafka Minör Bir Edebiyat İçin*, s. 28.

Almanca yazması gibi İrlanda asıllı Beckett'in İngilizce yazması çoğunluğun kullanmış olduğu dile karşı minör oluşu meydana getirmiştir: "Kafka her kelimeyi tuzağa dönüştüren, tehlikeli yapılar inşa eden bir yazardır. Kelimeler belli bir mantık düzenine göre sıralanmaz, birbirinin üstüne yığılır. Sanki yazarın tek yapmak istediği şaşırtmak, yoldan çıkartmaktır."¹⁹ Kafka ya da Prag'da doğan herhangi birinin ilk olarak maruz kaldığı ilk dil Çekçe'dir. Kafka, sınırları çizilmiş bu çoğunluğun dilinde bir azınlık dili oluşturarak, egemenin yaratmış olduğu dil içinde, kendi dilini yaratır. Bu anlamda: "Kafka'nın minör edebiyatı egemen bir dilin gramerine tümüyle aykırıdır."²⁰

Azınlık edebiyatı, dili "kapma aygıtı" tarafından belirlenmiş kullanımların dışında kullanılmaktadır. Minör edebiyatın yazarı, zorunlu olarak majör oluşun dışında hareket etmelidir, çünkü majör dil, iktidar tarafından kodlanmış bir dildir, yazar bu dil yapısından kurtulduğu zaman yaratıcı bir etkinlik ortaya koyabilecektir.

(...) Yani azınlık oluş, minör oluş gidip bir Rum lokantasında içki içmek demek değil. Rumca şarkı dinlemek değil yahut Rumca öğrenmek de değil yahut Kürtçe konuşmak da değil azınlık oluş. Minör oluş tersine majör olanın içinden geçen bir şey. Yani minör gibi yapmak değil, kadın gibi yapmak değil, Türkçe gibi konuşmak değil yazmak değil ama kendi hâkim kimliğinin içinde bir tür yarık açmak demek. Kendi hâkim kimliğinin içine öbürünün hareketini yerleştirmek demek. Kıyafet değiştirmek, dil değiştirmek değil, kendi kıyafetinde, kendi dilinde yabancı gibi olmak demek. Yani Deleuze'ün kendi ana dilinde bir yabancı gibi konuşmak dediği şey, ama kendi ana diliyle, kendi kimliğiyle alakalı bir hareket bu. Öbürünün kimliğiyle veyahut da diliyle değil. Azınlık yahut minör olma hareketi kendi içinde yabancı hale gelmek demek.²¹

Azınlığın majör bir dilde yabancı gibi konuşarak iki dilli olma durumunu yaratması, kodlanmış bir dilden ziyade statik olmayan organsız bedene ulaşma amacına hizmet edecektir. Dil de anlam da tarih boyunca egemenler tarafından güç ilişkilerine göre şekillenmiştir. Dolayısıyla majör dil tarafından belirlenmiş olan kullanımların yersizyurtsuz hale gelmesiyle özne, kapma aygıtının kodlamalarının dışına çıkarılarak, göçebenin özgürlüğüne ulaştırılır. Mustafa Demirtaş, minör edebiyatın bu özelliği için şunları söyler: "Majör dilin içinden delikler açarak ve kendine özgü bir azınlık dili yaratarak tek dilde iki dilli olabilmeyi başarmış, ayrıca anlatımda mutlak ve tek bir

¹⁹ Georges Bataille, *Edebiyat ve Kötülük*, çev. Ayşegül Sönmezay, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997), s. 117.

²⁰ Sercan Çalıcı, "Deleuze ve Guattari'de Dilin Yersiz- Yurtsuzlaşması: Emir-Sözcüklerden Tercihler Mantiğine", *Düşünme Dergisi*, Sayı: 2, Cilt: 1, s. 22.

²¹ Gilles Deleuze, *Perikles ve Verdi François Châlet'nin Felsefesi*, çev. Ali Akay, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2005), s. 22.

pozisyona dayanarak, sürekli akış halinde bir pozisyonlar/merkezler çokluğunu ortaya koyabilmektedir.”²²

Majör dilde görmüş olduğumuz baskın sentaks yapı, minör edebiyatta çeşitlendirilir ve dilde parçalanmalar yaratılır. Deleuze ve Guattari, Amerika’da yaşayan siyahiler üzerinden yola çıkarak orada yaşayan siyahilerin standart dilin dışına çıkarak iki dilli bir yapı kurduklarını ve buna benzer durumu -önemli olarak gördükleri edebiyat alanında- Kafka’nın da yaptığını ifade etmişlerdir. Minör edebiyatı salt majör dili parçalayarak, standart kullanımı dışında kullanmak şeklinde açıklamak yetersiz bir tanım olacaktır:

*Deleuze’ün Kafka ve Minör Edebiyat İçin adlı eserlerinde ortaya koyduğu minör edebiyat sadece dilin linguistik norm ve kurallarına bir eleştiri değil, daha önemli olarak temel ve zorunlu uzlaşımları, yani sabitliklerin ve bu sabitlikleri dayatan politik oluşumların altını oyma çabası, dilsel iktidardan korunma yollarının ararışdır. Bu nedenle minör bir dil herhangi majör dilin alt dili ya da bir azınlığın dilini değil, majör dilin azınlık-oluş içine girme potansiyelini ifade eder.*²³

Deleuze majör dil içinde yaratılan bu yeni dili şu şekilde açıklar: “Proust’un da söylediği gibi yazar dil içinde yeni bir dil, adeta yabancı bir dil icat eder. Yeni dilbilgisel ya da sözdizimsel güçleri gün ışığına çıkarır. Dili alışıldık yollarından saptırır, onu sabuklatır.”²⁴ Yine “delirmiş dil” kavramıyla edebiyat arasında ilişki kuran Foucault *Edebiyat ve Dil* başlıklı makalesinde Proust hakkında şunları söyler:

*(...) Sonuncusu, adeta gündelik hayatla dolup taşan dil ile sonunda aydınlatılmış eserin parıltılı dili arasında kaybolmuş gibi kontrolsüz bir şekilde süzülen bu yersiz yurtsuz zaman, bu tarihsiz kronolojisiz zaman, Proust’un bizzat eserinde gördüğümüz, fragmanlar halinde, kontrolsüz bir şekilde ortaya çıktığını gördüğümüz gerçek bir kronolojisi olmayan zamandır... Bu nedenle Proust’un kendi tasarısının, eserini yazarken gerçekleştirdiği edebiyat ediminin gerçekte hiçbir tayin edilebilir varlığı olmadığını, dil veya edebiyatta herhangi bir noktaya asla yerleştiremeyeceğini kabul etmek lazım; aslında simulakrumdan, edebiyatın simulakrumundan başka bir şey bulamayız.*²⁵

Minör oluş majör dildeki standartlaşmayı bozup, majör dildeki yapılarla, kelimelere standartlaşmamış, ölçüsü belli olmayan anlamlar katmak suretiyle yeni bir

²² Mustafa Demirtaş, *Postyapısalcı Edebiyat Kuramı/Sevim Burak, Edebiyatı Bir Tekillik Düşünürü*, (İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2015), s. 15

²³ D.W. Smith, *Saf İçkin Yaşam Deleuze’ün “Kritik ve Klinik” Projesi*, çev. Emre Koyuncu, (İstanbul: Norgunk Yayıncılık, 2013), s. 61.

²⁴ Gilles Deleuze, *Kritik ve Klinik*, çev. İnci Uysal, (İstanbul: Norgunk Yayıncılık, 2007), s. 7.

²⁵ Michel Foucault, *Büyük Yabancı Dil, Delilik ve Edebiyat Üstüne Konuşmalar*, çev. Savaş Kılıç, (İstanbul: Metis Yayınları, 2015), s. 72-73.

dil meydana getirir. Majör dildeki anlamları, kabul edilmiş anlamın ötesinde heterojenleştirir, anlamda sürekli yeni varyantlar oluşturma çabası içine girer.

(...) eğer köleler standart İngilizceyi bilmek zorundaysalar, bu kaçmak için ve dili de kaçırıp götürmek içindir. Oh! Hayır, burada bahsedilen tıpkı köylü romancıların - ki onlar genelde belli bir düzenin koruyucularıdır - yaptıkları gibi taşra ağızı veya ağızları kurmak değildir. Gittikçe kanaatkâr sözcüklerle ve ince sözdizimi ile önemli olan dili yerinden oynatmaktır. Bir lisani tıpkı bir yabancıymış gibi konuşmak değil, kendi dilinde yabancı olabilmek önemlidir, tıpkı Amerikan dilinin zencilerin de dili olduğu gibi.²⁶

Majör edebiyatın/dilin hiyerarşik bir tanımlama içerisine soktuğu ezilen kesimler, kendilerini ifade etme ihtiyacı duymaktadır ve bunu majör edebiyatın/dilin sistemli baskılayıcı dil yapısı ile değil, kendilerine özgü çoğulcu, ölçsüz, standart dışı yersizyurtsuz edilmiş yapılarla gerçekleştireceklerdir.

Azınlık kavramı Türkçe sözlükte “bir toplulukta herhangi bir nitelik bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar, ekalliyet, çoğunluk karşıtı”²⁷ şeklinde tanımlanmaktadır. Latince ‘minoritesle’ bağlantılı olan bu kavram, etnik unsur dışında sayıca az olma durumuna da işaret eder. Ancak Ulus Baker azınlık-minorites kavramına farklı bir şekilde yaklaşır:

Latince ‘minorites’ kavramından türeyen ‘minör ya da ‘azınlık’ sözcüğü, ikinci bir anlamı da içerir: Bu anlam ‘yetişkin olmayan’dır. Böylece ‘yetişkin’ karşısında ‘çocuk’, ‘erkek’ karşısında ‘kadın’, ‘zengin’ karşısında ‘yoksul’, sözelimi bu sonuncular sayıca çoğunluğu oluştursalar bile, ‘azınlık’ konumundadırlar. Rüşünü ispat etmemiş, henüz değil ile artık değil arasında yer alanlar da azınlıktır.²⁸

“Artık değil” ile “henüz değil” ifadeleri majör olanın erkine ulaşamama, majörün temsil ettiği tamlık, yetkinlik ve bütünlükten eksik olma anlamındadır. Dolayısıyla erkek karşısında kadın oluş, minör oluşu yani erkek olanın tamlığına yetişememişliği temsil etmektedir. Bu bakımdan minör olma hali ve majör olma hali niceliksel bir farkı anlatan kavramlar değildir.

Ulus Baker, azınlık/minörlük kavramına niceliğin ötesinde baskın olmayan, gücü elinde bulundurmayan bir durum olarak yaklaşmıştır. Zira Afrikalılar ne kadar kalabalık olurlarsa olsunlar Batı karşısında azınlık durumundadırlar. Batı sembolik

²⁶ Gilles Deleuze, Claire Parnet, *Diyaloglar*, s. 86.

²⁷ İsmail Parlatır, Nevzat Gözaydın, Hamza Zülfikar, *Türkçe Sözlük*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998) s. 184.

²⁸ Baker, *Yüzeybilim Fragmanlar, Azınlık Edebiyatı Nedir?*, s. 393-394.

olarak majörlüğü temsil ederken, sınırların dışında olan ülkeler –majör sistemin içindeki minörler- azınlığı/minörlüğü temsil etmektedir.

Ulus Baker, dili standart ve yaşayan dil olarak iki gruba ayırmıştır. “Standart” dil, eğitimciler, gramerciler tarafından sınırları çizilmiş majör bir dildir. Majör dil içinde kuralların dışına çıkan, dönüşüme uğrayan diğer dili de “yaşayan dil” olarak tanımlar. Yaşayan dil, majör dil içinden çıkmıştır; ancak o dile eklenerek, argo kelimeler kullanarak, tek anlama gelen sözcüklerden ziyade farklı anlamlara gelecek bir anlam çokluğu yaratılarak oluşmuştur. Buradan yola çıkarak sokak ağzının, gramere dayalı dil yapısından daha güçlü bir konumda olduğunu söylemiştir.²⁹

Diyalektik ve metafizik düşüncelere karşı olan Deleuze ve Guattari’ye göre kartezyen düşünce durmadan kendi zıt kavramını meydana getirir. “Diyalektik karşıtlık, kendi düşmanını ‘koruyup sürdürme’ye çalışan sınırlı, kısmi bir saldırdır; o süresiz bir ‘sürekli olumsuzlama’ sürdürülebilen, bir tür düşük yoğunluklu savaştır.”³⁰ Bu durum iktidarın özneyi belli kodlanmışlıklar içinde düşünmeye ikna etme çabasına bir örnektir. Diyalektik kodlanmışlıklar aracılığıyla düşünmek, öznenin zihinsel yapısını iktidarların tahakkümcü alanına sokmaktadır (yoksulluk-zenginlik, iyi-kötü, Doğu-Batı gibi) . Bu anlamda diyalektik:

*(...) karşıtlık içindeki terimlerden birine diğeri üzerinde egemenlik ve ayrıcalık tanımaya dayanır. Birini önce ve zorunlu, diğeri sonra ve raslantısal olarak konumlandırmak kendi başına büyük bir sorundur ama asıl mesele bu terimlerin her ikisini de aralarındaki ilişkiden önce bütünsel ve tutarlı kavramlar olarak almaktan, aralarındaki ilişkiden bağımsız olarak yani ilişkiye aşkın kılmaktan kaynaklanır.*³¹

Minör edebiyatın ikinci özelliği ise “bu edebiyatlardaki her şeyin siyasal olmasıdır.”

Filozof Gilles Deleuze, karşı kutba ‘litterature mineure’, azınlık edebiyatı adını verdiği şeyi yerleştiriyordu. Burada artık kişisel olan her şey politik, politik olan her şey de kişiseldir. Bu sayede Kafka ‘aile’ makinesini ‘Devlet’ makinesiyle, bürokratik aygıtla eş-uzamlı bir mekâna ve zamana taşıyabilir; Virginia Woolf kadının çok ‘kişisel’ dünyasının nasıl da kentin, metropolün ve

²⁹ Baker, *Yüzeybilim Fragmanlar*, s. 394-395.

³⁰ Michael Hardt, *Gilles Deleuze Felsefede Bir Çıracılık*, çev. İsmail Öğretir, Ali Utku, (İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2012), s. 110.

³¹ Sercan Çalıcı, “Deleuze ve Guattari de Dilin Yersiz- Yurtsuzlaşması: Emir- Sözcüklerden Tercihler Mantiğine”, s. 11.

*dünyanın başkentlerinin bütün noktalarıyla birlikte titreşebildiğini gösterebilir.*³²

Azınlık (minör) edebiyatında, bireysellikle siyasallık iç içedir. Bireyin durumu sadece kendisiyle bağlantılı bir durumdan ziyade toplumsal ve siyasal durumlarla ilintilidir. Bireysel olanla toplumsal olan arasında bir bağlantı vardır. Yazar, bireyle birlikte siyasal meselelere de eserinde yer verebilir. Azınlık edebiyatında, en ücra köşede, sahnenin dışında yer alan en küçük olay bile politik olana yaslandırılır. Yazar toplumsal ve siyasal olanı öznelerle birlikte ele alır. Minör edebiyatın siyasal yönü hakkında Ulus Baker şunları söylemiştir:

*Azınlık edebiyatının ikinci özelliği, tıpkı Yılmaz Güney'in Yol filminde olduğu gibi, özel hayatın dolaysızca siyasi ve toplumsal olduğu bir bireysellik tipini ifadeye kavuşturur; böylece siyasetten, toplumsal çelişki ve gerilimlerden bahsederken, bunları kişisel meselelerden ayırt etmez – aile, evlilik, aşk-meşk mecitleri orada doğrudan doğruya politiktirler. Gilles Deleuze'un altını çizdiği gibi, klasik edebiyat ya da “çoğunluğun”, “anadilin” ve sonuçta “popülerliğin” edebiyata, bu iki alan arasında, yani özel hayat ile siyaset arasında istediği kadar oynak ve geçirten olursa olsun, bir sınır ya da mesafe gözetiyordu. Demek ki “anadiline” endekslendiği kadar, hayatın ne kadar derinden politik olduğunu, politikanın hiç de gerçek yaşamın akıp geçtiği yerlerden uzaklarda, birilerinin mesleğiymiş gibi olmayıp, tümüyle hayatın en ince, en özel sorunlarından fıskırdığını kavrayamayan edebiyat(bunu her şey için söyleyebiliriz), bugün artık “roman bitti mi” gibisinden soruları bile sorduracak bir güçsüzlüğe ve anlatım beceriksizliğine düşme tehlikesi altındadır.*³³

Minör edebiyat “kişisel olan politiktir” düşüncesinden hareketle kapma aygıtı tarafından belirlenmiş tüm kuralları politik olana yaslayarak, bireyin toplumsal ve politik meselelerden ayrı düşünülmemeyeceğini söyler. Çünkü minör edebiyata göre siyasallık her yere bulaşmıştır. Ancak majör edebiyatta durum böyle değildir. Eserin merkezinde bireyin iç dünyası vardır. Bu ilişkiler toplumsal, siyasal yaşamla bağlantısı yokmuş gibi tasarlanır. Bu anlamda karakter özellikleri belirginleştirilir, kahramanlar ve anti kahramanlar yaratılır. “Tersine, ‘büyük’ edebiyatlarda bireysel sorun (ailevi, evliliğe ilişkin vb.) daha az bireysel olmayan başka sorunlarla birleşme eğilimindedir, toplumsal ortam, çevre ve arka-plan olarak kullanılır”.³⁴

Majör edebiyat birey eksenlidir. Olaylar bir ya da birkaç karakterin etrafında döner. Toplumsal konularla bireylerin ilişkilendirilmesi bireylerin merkezde olduğu bir

³² Ulus Baker, *Beyin Ekran*, der. Ege Baransel (İstanbul: Birikim Yayınları, 2015), s. 148.

³³ Baker, *Azınlık Edebiyatı Nedir?*, *Yüzeybilim Fragmanlar*, s. 397.

³⁴ Deleuze, Guattari, *Kafka Minör Bir Edebiyat İçin*, s. 26.

alandaki gerçektir. Toplumsal konular, yaratılan karakterle kesişme bölgeleri dışında dikkate alınmaz. Majör edebiyatta politik ve toplumsal meseleler anlatılan ana meselenin dışında, önemsiz bir arka sahnede belli belirsiz olarak yer alır:

*Kafka'da yazı, yazının önceliği tek bir şeyi gösterir: Kesinlikle edebiyatı değil; yasaların, devletlerin, rejimlerin üstünde, sözcelemin arzuyla bir olduğunu gösterir. Oysa sözcelemin kendisi her zaman tarihseldir, siyasal ve toplumsaldır. Bütün mercileri sorgulayan bir mikro-siyaset, bir arzu siyaseti. Arzu açısından bakıldığında, Kafka'dan daha gülünç, daha neşeli bir yazar bulmak olanaksızdır; sözce açısından bakıldığında, ondan daha siyasal, daha toplumsal bir yazarın olmadığı görülür. Dava'dan başlayarak, her şey kahkahadır. Felice'ye Mektuplar'dan başlayarak, her şey siyasaldır.*³⁵

Minör edebiyatın üçüncü özelliği ise “her şeyin kolektif bir değer taşımasıdır”. “Edebiyat her zaman tekil failere başvursa da sözcelemenin, ortak düzenlenmesidir. Edebiyat sabuklamadır, ama sabuklama anne-baba meselesi değildir: Halklardan, ırklardan ve boylardan vazgeçmeyen ve evrensel tarihi ilgilendirmeyen sabuklama yoktur.”³⁶

Deleuze ve Guattari, minör edebiyatın bireyden ziyade kolektif bir oluşum üzerine eklemlendiğini dile getirirler. Böyle bir durum sonucunda dil, kapma aygıtı tarafından belirlenmiş olanın dışında kullanılarak organsız bedene erişecektir. Majör dil içinde yaratılan minör edebiyatta benin yerini biz almıştır. Bireysel bir durumdan ziyade bir topluluğa, kolektife sesleniş söz konusudur. Kapma aygıtı tarafından kodlanmış olan majör dilin her türlü normları minör oluşla yersiz-yurtsuz edilerek tekillikten ziyade kolektife seslenen bir niteliğe dönüşür: “K harfi, artık ne bir anlatıcıyı ne de bir kişiyi gösterir; bir bireyin, münzeviliği için kendilerine bağlı olması ölçüsünde, makinesel olan bir düzenlemeyi ve kolektif bir faili gösterir (bireyin kolektif olandan ayrılabilmesi ve kendi işini yürütmesi, yalnızca bir özneye ilişkilidir).”³⁷

Majör edebiyatta dil birey merkezlidir. Dil, bireyi yaratan, bireyin formlarını çizen, kişilik özelliklerini tanımlayan, ölçüleri veren, olayları yönlendirme sürecinde bireye aracı olan, birey tarafından kullanılan bir araç ve nesnedir. Ancak minör edebiyat birey merkezli bir edebiyat olmadığından kolektif durumların akışını ifade eden ve bu ifade edilmiş sürecinde kolektif varoluşları anlatan bir somutlaştırma çabasıdır. “Özne yoktur, yalnızca kolektif sözcelem düzenlemeleri vardır ve edebiyat, bu düzenlemeleri,

³⁵ Deleuze, Guattari, *Kafka Minör Bir Edebiyat İçin*, s. 62.

³⁶ Deleuze, *Kritik ve Klinik*, s. 13.

³⁷ Deleuze, Guattari, *Kafka Minör Bir Edebiyat İçin*, s. 28.

henüz dışarıda verili olmadıkları ve yalnızca gelecekteki şeytani güçler ya da oluşturulacak devrimci güçler olarak var oldukları koşullarda dile getirir.”³⁸

Deleuze düşüncesinde tekilliklerden çoğulluklara (çokluklara), kolektif bir oluş söz konusudur. Çokluk kavramı Negri ve Hardt tarafından şu şekilde tanımlanmıştır:

*Bugün, dönüşüm ve kurtuluşa giden siyasal eylem sadece çokluk temelinde gerçekleştirilebilir. Çokluk kavramının anlamını, en genel ve soyut düzeyde anlamak için onu ilk önce halk kavramıyla karşılaştıralım. Halk birdir. Nüfus, elbette sayısız farklı birey ve sınıf içerir, ama halk bu toplumsal farkları bir özdeşliğe indirger, bir sentez yaratır. Çokluksa, aksine, birleşik değildir ve çoğulluğunu korur. Hâkim siyaset felsefesi geleneğine göre halkın bir egemen iktidar olarak yönetmesi mümkünken çokluk için bunun mümkün olmamasının nedeni de budur. Çokluk bir dizi tekillikten oluşur. Burada tekilik sözüyle, farkları bir özdeşliğe indirgenemeyecek, farklılığı baki kalan bir toplumsal özneyi kastediyoruz. Halkın bileşenleriye birliğin içinde farksızlaşır; farklarını bir kenara koyarak ya da yok ederek bir özdeşlik olurlar. Dolayısıyla çokluğun çoğul tekillikleri, halkın farksız birliğine zıttır.*³⁹

Böylece tekilliklerin çoğulluğundan yaratılan kolektiflik sistem tarafından kodlanmamış bir niteliği oluşturacaktır. Benlik ve öznellik statik bir homojen oluşum olarak değil de, etrafla etkileşim halinde olan bir köksap ağı oluşturacaktır. Yazarın kullanmış olduğu dil, majör olanın dilini yersiz-yurtsuzlaştırarak bireysellikten ziyade, bir topluluğu oluşturan söyleme dönüşür. Her şeyin kolektif bir değer taşıması politik olanla ilişkilidir.

*Kendilerinin olmayan bir dilde yaşayan ne kadar insan vardır günümüzde? Kendi dillerini bile bilmeyen ya da henüz bilmeyen ve kullanmaya zorlandıkları majör dili de iyi bilmeyen ne kadar insan vardır? Göçmenlerin ve özellikle de çocuklarının sorunu. Minör bir edebiyatın sorunu, ama aynı zamanda hepimizin de sorunu: Dili eşeleyebilecek ve bunu yalın bir devrimci çizgi boyunca geliştirebilecek minör bir edebiyat, öz dilden nasıl çekip çıkartılır? İnsan nasıl kendi öz dilinin göçebesi, göçmeni ve çingenesi olur.*⁴⁰

Deleuze ve Guattari, Kafka dışında minör edebiyatın niteliklerini yerine getiren yazarlardan da söz ederler: “Ana dilinde yabancı gibi olmak. Bir kaçış çizgisi yapmak. Benim için en dikkat çekici örnekler: Kafka, Beckett, Luca, Gherasim, Godard’dır.”⁴¹

Nasıl ki Kafka Prag Yahudisi olmasına karşın Yidişçe değil de Almanca yazma zorunluluğu hissetmişse Samuel Beckett de İrlanda asıllı bir yazar olarak İngilizce

³⁸ Deleuze, Guattari, *Kafka Minör Bir Edebiyat İçin*, s. 28.

³⁹ A. Negri, M. Hardt, *Çokluk, İmparator Çağında Savaş ve Demokrasi*, çev. Barış Yıldırım, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004), s. 58.

⁴⁰ Deleuze, Guattari, *Kafka: Minör Bir Edebiyat İçin*, s. 29.

⁴¹ Deleuze, Parnet, *Diyaloglar*, s. 18.

yazmak durumunda kalmıştır. Deleuze ve Guattari'nin organsız beden kavramını ödünç aldıkları Artaud da minör edebiyatın önemli temsilcileri arasındadır. Artaud ve Beckett, majör dilin kodlanmış diline karşı bu dili sabuklaştırarak minör oluş içerisine girmişlerdir. Bu anlamda kendi anadiline yabancı bir şekilde yazan yazar, majör dil içerisinde minör bir kullanım yaratmış olacaktır.

1.1.1. Deleuze ve Guattari Felsefesinde Edebiyat-İktidar ve Söylem

Felsefeyi *kavram yaratmayı içeren bir disiplin olarak tanımlayan*⁴² Gilles Deleuze ve Felix Guattari, bu söylemlerini farklı bir disiplin olan edebiyat alanında da gerçekleştirmişlerdir.

Deleuze ve Guattari'nin felsefesi “*başı sonu olmayan*”⁴³ bir felsefedir. Bu felsefe, bütün dalların birleşe birleşe nihai olarak tek bir gövdede kümелendiği ağaç örüntüsü ile ifade edilen sistematik bir yapıya değil, rizomatik⁴⁴ bir yapıya dayanmaktadır. Onlar, ağaç örüntüsünü, tahakkümcü bir örüntü olarak yorumlarken, köksap örüntüsünü tahakkümü kırıncı ve özgürlükçü bir örüntü olarak kabul etmişlerdir. Buradan hareketle “*o bir köksap, bir yuva*” olarak bahsettikleri Kafka'nın eserlerinden yola çıkarak minör edebiyatı açıklamışlardır.

Minör edebiyat kavramı, Deleuze ve Guattari'nin felsefi düşüncesinden ayrı olarak düşünülemez. Deleuze ve Guattari'nin teorik düşünceleri tıpkı Kafka için söyledikleri gibi köksap biçiminde her yerden birbirine bağlanabilir şeklinde tasarlanmıştır. Deleuze ve Guattari'ye göre majör edebiyat kapma aygıtı⁴⁵ tarafından biçimlendirilmiştir. Buradan yola çıkarak göçebe kavramını yaratan Deleuze ve

⁴² Gilles Deleuze, Felix Guattari, *Felsefe Nedir*, çev. Turhan Ilgaz, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001), s. 14.

⁴³ Hakan Yücefer, *Gilles Deleuze: Ortadan Başlamak*, Cogito, Sayı: 82/Kış, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 2016), s. 5.

⁴⁴ Ulus Baker, rizom kavramı hakkında şunları söyler: “Birbirleriyle alıp verecek hiçbir şeyleri olmayan iki varlığın ‘paralel olmayan’ evrimi.” Bu nedir? Orkide ile bal vermez eşek arısının ilginç bir serüveni var. Afrika orkidesi belli bir mevsimde eşek arısının üreme organına benzer bir organ geliştirir kendi bedeninde. Geçicidir bu. Öyleyse yalnızca bir ‘imge’ den, eşek arısı organının bir ‘resmi’nden ibarettir. Diyelim ki, orkide kendisinden kopmuş, bununla başka bir ülkede ‘yersiz-yurtsuzlaşmış’ tır. Oysa bunu gören ilk eşek arısı gelip bu imge üzerine konar. Konar-göçerlik terimleriyle ifade edersek, orada ‘yerleşir’. Ama unutmamalı ki eşekarısı aynı zamanda “yersiz-yurtsuzlaşmış” tır. Basitçe orkidenin ‘üreme aygıtı’ nın bir parçası haline gelmiştir. Ama kaçınılmaz bir şekilde, üzerine konup kalktığı orkideyi de ‘kondurmuş’, ‘yerleştirmiş’tir, çünkü onun tohumlarını çok uzak bir yerlerde, farkında olmadan ekecektir. Doğa bilimciler bu tür varlıklara, yani bizim durumumuzda orkide ile eşekarısının oluşturduğu bütünlüğe ‘rizom’ yani ‘köksap’ adını verirler.” Ayrıntılı bilgi için bkz. Ulus Baker, *Yüzyılımın Fragmanları*, Virginia Wolf: *Rizom Metin*, (İstanbul: Birikim Yayınları, 2009), s. 357-358.

⁴⁵ Kapma aygıtı: Deleuze, şiddet tekelini elinde bulunduran devleti; kâr, verimlilik hedefiyle hareket eden kapitalizmi, kurumsallaştırmaları, bölmeleri, ikna edemediği durumlarda şiddeti kullanmaları ve kitleleri manipüle etmeleri bakımından aynı tarafa koymaktadır. “Devletin kapma aygıtı bir ‘kapma sürecidir’. Her süreçte kendinden başka bir ‘güç’ ile ilişkiye girebildiği gibi, başka bir sürece denk düşen bir güç tarafından yeniden ele alınabilir. Bu devletin savaş makinesini kendine mal etme karakteridir.” Ayrıntılı bilgi için bkz. Gilles Deleuze, Felix Guattari, *Kapitalizm ve Şizofreni 2 Kapma Aygıtı*, çev. Ali Akay, (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1993), s. 6.

Guattari, yersizyurtsuzlaşmayla birlikte bireylerin, hâkim düşünce tarafından kodlanamayarak kendi organsız beden⁴⁶liklerini yaratacaklarından söz ederler.

Organsız beden kavramı, sistem tarafından belirlenmiş kavramlarla düşünmeyen zihni ifade etmektedir.

*“Eğer varlık, organizma, dil ve özdeşleşme gibi üç katmanlı bir şeyin parçasıysa, organizmaya karşı yersizyurtsuzlaşma ‘organsız beden oluşu’ dile karşı yersizyurtsuzlaşma ‘dilde yabancı oluşu’ (ki bu da, ‘dil uçlarına ya da sınırlarına doğru yönelebilmek için temsil edici olmaktan çıkar’ bağlamında minör edebiyatın temel argümanlarından biridir) ve özdeşliğe karşı yersizyurtsuzlaşma da hayvan, kadın siyah ve benzeri moleküler oluşları işaret etmektedir. Örneğin minör edebiyatta bulduğumuz oluşlar, aslında temsiller ve majör anlamlar dünyasından kaçışlar olarak belirir.”*⁴⁷

Sistemin kendisi bütünlüklü bir yapı içerisindedir. Sistem her bir parçaya farklı görevler vererek yapılır. Bütün organlar diğer organlarla bağlantılı bir şekilde ve sisteme entegre olmuş vaziyette, sistemin amacına uygun olarak çalışır. Organsız beden kavramı, herhangi bir sisteme eklemelenmeyi reddedişin ifadesidir. Tekillerin çoğulluğu diyebileceğimiz bu durumda tekillerin belirgin bir kimliği yoktur. Tekiller, bir sistem içerisinde yapılanmaz ve kurumlaşmazlar; yaşamın kolektif akışı içerisinde çeşitli bağlar kurarlar ya da kurmuş oldukları bağları koparırlar. Bu ayrılma ve bağlanma davranışı her bireyin kendi iradesine bağlı olarak sürüp gitmektedir. Bireyin zihni, sistemin kavramlarıyla işlemediği için herhangi bir kimliğe ya da kendine aşkın olan herhangi bir kavrama tutunmaz. Böylece sistem tarafından kullanılamaz, manipüle edilemez, kodlanamaz bir duruma ulaşır. Burada Deleuze felsefesine göre bireyin yapması gereken, yaşamın akışı içerisinde kendi bünyesindeki çoklu kuvvetleri çözümleyerek, iradesini kullanarak arzularına ve bedenine rehberlik etmesidir.

Onlara göre majör edebiyat, ödipal⁴⁸ üçgenlerle kuşatılmış bir edebiyattır. Oysa edebiyatın doğasında böyle bir şeyin olmadığını düşünürler. Edebiyatın doğasında var

⁴⁶ Organsız beden söylemiyle konumlandırılmamış ya da bedene fizyolojik olarak yukarıdan anlam verilmemiş sınırları kastediyorum. “*Organsız beden, organlardan yoksun bir beden değildir. Organik belirlemelerin ötesinde bir beden, belirlenmemiş organlardan oluşan bir beden, farklılaşma yolunda bir beden söz konusudur.*” Ayrıntılı bilgi için bkz. Anne Sauvagnargues, *Deleuze ve Sanat*, çev. Nurten Sarıca, (Ankara: De Ki Basım Yayın, 2010), s. 70. Bu anlamda organlı beden oluşturulmuş ve inşa edilmişken, organsız beden şekilsizliği, yabanıllığı imler.

⁴⁷ Onur Eylül Kara, *Yapabileceğimizi Yapmak Minör Siyaset ve Türkiye Örneği*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2019), s. 48

⁴⁸ Ödipal üçgenler ifadesi farklı şekillerle anlatılabilir. Deleuze ve Guattari, majör edebiyatın ödipal üçgenlerle kodlandığını ifade ederler. Ödipal üçgen kimi zaman anne, baba, çocuk olabildiği gibi, aile, iş, hukuk gibi farklı şekillerle de karşımıza çıkabilir. Bu anlamda ödipal üçgen söylemiyle, kişinin özdeşleşmesinde önemli rol oynayan arzusun verili söylemler içine hapsolmasını dolayısıyla kodlanmış

olan verili şeyleri yerinden etme düşüncesinden yola çıkarak, edebiyat⁴⁹ ve “tiyatronun devrimci” yönünü ortaya koymuşlardır. Aşkın söylemlere karşı başka dünyalara kapı aralayan edebiyat oedipusçu kuşatmadan kaçış çizgisi yaratabildiği için devrimci bir niteliği kendi içinde barındırmaktadır. Kafka, *Dönüşüm* adlı eserinde Gregor Samsa üzerinden oedipusçu üçgenin dışında böceğe dönüşen karakteriyle hayvan oluşu ortaya koymuş dolayısıyla kaçış çizgisi yaratmıştır:

Kafka her türlü metaforu, simgeciliği ve anlamlandırmayı da, her türlü adlandırma gibi bilinçli olarak öldürür. Metamorfoz (dönüşüm) metaforun karşıtıdır. Artık ne gerçek anlam ne de mecazi anlam vardır, yalnızca sözcük yelpazesinde hallerin dağılımı vardır. Şey ve diğer şeyler, yalnızca kendilerine ait kaçış çizgisini izleyerek yersizyurtsuzlaşmış olan ses ya da sözcüklerin katettikleri yoğunluklardır artık... Artık ne insan ne de hayvan vardır; çünkü her biri diğerini, akımların birleşmesiyle, tersine çevirebilir yoğunluklar sürekliliği içinden yersizyurtsuzlaştırır... Hayvan, insan ‘gibi’ konuşmaz, anlamlandırmadan yoksun tonlamalar çıkartır; sözcükler de hayvanlar ‘gibi’ değildir...⁵⁰

Deleuze ve Guattari, dili; homojen ya da organize bir düzen içinde ele alan dilbilimcilerin aksine, hetorejen bir düzen içinde görmektedir. Dilin kapma aygıtı tarafından kodlandığını, bu kodlama işinde insanların da tek tipleştirildiğini ifade ederler:

Dilbilimi, dili verili, bir anda dengeye yakın, homojen bir sistem olarak değerlendirir. Passerone ise sosyal-dilbilime daha yakın, bunun sebebi dışsal sosyal faktörlerin hareketini anımsatması değil, fakat her dile heterojen, dengeden uzak sürekli olarak çatallaşan bir bütün olarak, bir çeşit, black-english ya da chicano, yaklaşıyor olmasındandır. Bu, çift dillilikte ya da çok dillilikte olduğu gibi bir dilden diğerine sıçradığımızdan değil, daha çok bir dilde her zaman sonsuza giden bir başka dil olduğu içindir. Bir karışım değil, fakat bir heterojen yaratılış söz konusudur.⁵¹

Bu bakımdan Deleuze ve Guattari dile⁵² ağaç biçiminde kökü belli olan yapılanmış bir sistem olarak değil, kökü ve uzantıları belirsiz olan köksap biçiminde

---

söylemlerden kaçış çizgisi yaratamamasını kast ediyorum. Deleuze ve Guattari’ye göre Freud ya da psikanaliz kişilerde var olan durumları/sorunları aile üçgeni içerisine indirgeyerek, kapitalist makinenin lehine hareket etmektedir.

⁴⁹ Deleuze ve Guattari’ye göre edebiyat, kodlanmış söylemlerin dışına çıkabildiği için kapma aygıtına karşı kaçış çizgisi yaratabilmektedir. Kapitalist makine, arzuların makinelerin (insanların) arzularını sürekli bir üst nedene bağlı tutarak kendi potansiyellerinin ortaya çıkarmasını bastırmaktadır. Bu anlamda tiyatro ve edebiyatın arzuyu engelleyen, yaratıcılığa ket vuran söylemlere karşı başka dünyalara kapı aralayan yapısı kapitalist makineden kaçış ve oluş çizgileri yaratmaktadır.

⁵⁰ Deleuze, Guattari, *Kafka Minör Bir Edebiyat İçin*, s. 33.

⁵¹ Gilles Deleuze, *İki Delilik Rejimi Metinler ve Söyleşiler 1975-1995*, çev. Mahir Ender Keskin, (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2009), s. 377-378.

⁵² Ali Akay, Deleuze’ün dil üzerine olan düşüncelerini şöyle açıklar: “Dilin minörleştirilmesi yahut da Claire Parnet ile Deleuze’ün Diyaloglar kitabında söylemiş oldukları gibi ikisinin de dil politikası, dilin

yaklaşırlar. Egemenlerin her boyun eğdirme ve egemenlik kurma çabası yeni bir anlam yaratımıyla yan yana yürümüştür. İktidarların pek çoğu dil üzerindeki manipülasyonları aracılığıyla öznelere manipüle etmişlerdir. Yapılandırılmış söylemlerle özneyi kodlamış, özne üzerindeki denetimi kolaylaştırmışlardır.

Deleuze düşüncesi aşkını değil içkincidir. Metafizik, diyalektik, yapısalcılık gibi aşkını felsefeler verili kavramlarla hareket eder. Bu felsefelerle ortaya çıkmış kavramların yaşamdan bağımsız, sınırları belirlenmiş aşkın anlamları vardır. Öznenin inisiyatifi ve kendine içkin olan potansiyelleri dışlayarak yaratılan bu aşkın anlam, düşünce ve değerler bir üst neden olarak özneye kendini dayatır. Kendilerini yaşamın amacı olarak sunar ve yaşam üzerinde egemenlik kurmaya çalışırlar. Deleuze ve Guattari'nin içkinciliği üzerine Madan Sarup'un ifadeleri önemlidir:

Aşkın yorum, metnin öneminin metnin dışında olması ya da metinüstü bir normlar kümesine dayanması anlamında aşkındır. Söz konusu aşkın yorum düşüncesinin yerine içkin yorumun geçmesini isterler. İçkin yorum, sunuldukları gerçeklik biçimleriyle yorumlanması gereken içsel normların, değerlerin ve karmaşıklığın çözümlenmesine ilişkin bir yordamdır.⁵³

Deleuze, devleti, kaydeden, kurumsallaştıran bir yapı olarak kapma aygıtı kavramıyla ifade etmiştir. Öznenin devlet tarafından kışla, okul, hapishane ve diğer kurumlar aracılığıyla fiziki olarak ele geçirilmesinin yanında ideolojik aygıtlar tarafından ele geçirilmesi de söz konusudur. Burada Althusser ve Foucault'un tezlerine yakın bir söylem bulabiliriz. Althusser, bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

Başka bir söyleyişle, okul (fakat aynı zamanda Kilise gibi başka devlet kurumları, ya da ordu gibi başka devlet aygıtları da) bir sürü beceri öğretiyor, fakat bunu yönetici ideolojiye boyun eğmeyi ya da bu ideolojinin “pratiğinin” egemenliğini sağlayan biçimlerde yapıyor. Tüm üretim, sömürü, baskı görevlileri ve “ideoloji profesyonellerinin” (Marx) görevlerini “bilinçli olarak” yerine getirmek için şu ya da bu oranda, bu ideolojiyi “benimsemiş” olmaları gerekir ya sömürülenler (proleterler) ya sömürücüler (kapitalistler) ya

---

kuvveti iktidarın dilini kullanarak onu içinden mayınlamaktan geçer, içinden patlatır. Minör dil, azınlık dili azınlıkların dili değil, azınlık dilinin çoğunluk dili içinde iktidar dili içinde yerleşmesinden geçen bir şeydir. Azınlık çoğunluğun karşısı değil içine yerleşen bir harekettir. Daha önce görmüş olduğumuz gibi oluş -kadın oluş, devrimci oluş, fark edilmez oluş- nasıl 'gibi yapmak' değilse, karşı çıkmak değilse; minör dil de majör dile karşı bir hareket değil, majör dilin içine yerleşen bir harekettir. Dili kıran bir harekettir. Dolayısıyla 68'den sonraki dil politikaları -Deleuze ve Guattari'nin deyimleriyle konuşursak- gramatikal olmayan bir dil, agramatikal diyorlar; gramer kurallarına bağlı olmayan yahut da imleyensiz yahut da gösterensiz; göstereni olmaksızın çalışan bir dil.” Gilles Deleuze, *Perikles ve Verdi François Châlet'nin Felsefesi*, s. 36.

⁵³ Madan Sarup, *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*, “Deleuze ve Guattari İmgesele Dönüş”, çev. Abdülbaki Güçlü, (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2004), s. 138.

*sömürünün yardımcıları (yönetici kadrolar) ya da hâkim ideolojinin büyük papazları kullanırlar. (devlet memurları) vb.*⁵⁴

İktidarlar, zihinsel yapıyı ele geçirmek için dili kullanırlar. Dili, dilin içindeki kavram ve değerlere sınırlar çizip onları homojen, belirlenmiş bir tanım içinde ifade etmek suretiyle bir araç haline getirmişlerdir. Dili bir iletişim aracı olmanın ötesinde bir manipülasyon, ele geçirme, kapma aracı olarak kullanarak, özneyi iktidarın zihinsel yapısına entegre etmişlerdir. Egemenler, kategorileştirmenin, bölmenin, yakalamanın ifadesi olarak okullar, hapishaneler, kırsallar kurarak homojenize edilmiş bir toplum kurmayı hedeflerler. Bu anlamda sistemin homojen kişilik oluşturma stratejisine karşılık temsili ve verili söylemlerin karşısında belirlenemeyen bir kişilik oluşturulması gerekmektedir. Nietzsche'nin dönüşümü bu anlamda önemlidir:

*Nasıl ruh deveye, deve aslana ve nihayetinde aslan çocuğa dönüşür. Deve taşıyan hayvandır: Yerleşik değerlerin ağırlığını, eğitimin, ahlakın ve kültürün yüklerini taşır. Bunları çölde taşır ve orada aslana dönüşür: Aslan anıtları kırar, yükleri ayakları altında çiğner ve tüm yerleşik değerlerin eleştirisine girer. Son olarak aslana düşen, çocuğa, yani oyuna ve yeni bir başlangıca, yeni değerlerin ve yeni değerlendirme ilkelerinin yaratıcısına dönüşmektir.*⁵⁵

Minör edebiyat iktidar ve dil ilişkisini sorgulayarak; dildeki homojenleşme, kodlama, bütünleştirme çabalarını kırmaya çalışarak bir kaçış yaratmaya çalışmaktadır. Minör edebiyat dilin, özne üzerindeki boyun eğdirici etkisini parçalamaya çalışır. Dil, iktidarların bir aracı olarak özneler için onun yaşamına içkin olmayan hedefler belirler; özne için üst nedenler bulur. Metafizik, diyalektik, vs. gibi kodlanmış, standartlaşmış anlamların kurumsallaşması olarak ifade edebileceğimiz felsefeler özne için aşkın hedefler belirlemiş, onu iktidarların bir dışlisi olmaya ikna etmiştir. Deleuze felsefesinde ise kavramların, anlamların standartlaştırılması aşılına çalışılır ve kavramların belirlenmişliği kırılarak yeni anlamlara dolayısıyla yeni bağlantılara (köksap örüntüsüne) açık hale getirilir. Bu şekilde kurumsallaşmış, homojenize ve organize bir bütün haline getirilmiş zihinsel yapılar, kodlanmışlıklar parçalanmakta ve anlamların çoklu bağlantılarıyla özneler özgürleştirilmeye çalışılmaktadır. Yapılmak istenen dilde ve edebiyatta rizomatik yapılar oluşturarak devrimci bir dönüşüm yaratmaktır.

⁵⁴ Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev. Yusuf Alp, Mahmut Özışık, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), s. 23.

⁵⁵ Gilles Deleuze, *Nietzsche*, çev. İlke Karadağ, (İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2006), s. 7.

Deleuze düşüncesi, aşkıncılığın yerine içkinciliği, idealizmin yerine yaşamı koymaktadır. Öznenin kendi potansiyeli dışındaki bütün nedenleri⁵⁶ (bir üst nedeni, aşkıncılığı) reddetmektedir. Minör edebiyat verili kavramların kodlanmasını, tek bir anlamla biçimlendirilmesini, organize bir bütünlük haline getirilmesini reddetmektedir. Dilin yapılarını, bağlantılara açık bir hale getirerek özneyi dil yoluyla özgürleştirmeyi hedeflemektedir.

Dildeki anlam çeperleri kırılarak çoklu bağlantılarla yaratıcılığa, spontanliğe açık bir hale getirilir. Bu anlamda kavramların temsiliyetini, tek bir anlamla ifade edilmesini reddeder. Bunun yerine içkinliği eksen alır. Bu bakımdan iktidarlar, dili belirli bir yapı içerisinde bir araç olarak kullanıyorsa, dilin sistematiğini kırmak da özgürlüğe hizmet edecektir.

Minör yazın yerleşik ve baskın/baskıcı perspektife meydan okur. Büyük bir nehrin içinde ters akıntıdır. Akıntının yönünü değiştirmek istemeyen –çünkü bu onu ana akım yapacaktır- ama varlığıyla o büyük akışın önüne boyuna bakmadan dikilip neticede göz kamaştırıcı bir anafor yaratan yıkıcı, ‘tekinsiz’ bir ters akıntıdır.⁵⁷

Majör dilin iktidarı pekiştirici yapılaşmasına karşı olarak minör yazın, iktidarın merkezileştirici etkisinden kaçışı temsil eder. Minör oluş, majör dildeki (egemen) baskın olan homojenliğe, amacın hükümlanlığına, öngörülebilirliğe karşı kestirilemezliğin, farklılaşmanın öne sürümüdür. Minör edebiyat dilin gelenekselleşmiş çatısını kırmaya, engelleyici yasalarını yerinden etmeye yeltenir.

Deleuze ve Guattari, dilin bir iletişim aracı olmaktan öte iktidarların dünyayı, insanları kategorize etmelerinin ve gücü ele geçirmelerinin bir aracı haline geldiği tespitini yapmışlardır. Minör edebiyat, majör dilin belirlediği kurallara bir eleştirinin ötesinde, aşkıncılığın dayattığı statükoculuktan ve bu statükoculuğun dildeki tahakkümünden kurtulma çabasıdır.

Medyanın ya da okullarda öğretmenlerin yaptıkları sadece bir enformasyon ve bilgi aktarımı olarak düşünülmemeli, aynı zamanda düzen sözcüklerinin, emirlerinin iletimi olarak düşünülmelidir.

⁵⁶ Kendi potansiyeli dışındaki bütün nedenler söylemiyle öznenin diğer tekilliklerle ilişkiye girerek farkı olumlaması ve kendini var etmesi/geliştirmesini bunun sonucunda potansiyelini buradan almasını kastediyorum.

⁵⁷ Beliz Güçbilmez, “Tekinsiz Tiyatro: Sahibinin Sesi/ Sevim Burak’ın Metninde Tekinsiz Teatrallik ve Minör Ses’in Temsili”, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 16, Yıl: 2003, s. 9.

İKİNCİ BÖLÜM

LATİFE TEKİN’DE DİL ve YOKSULLUK ÜZERİNDEN MİNÖR EDEBİYATA AİT AÇILIMLAR

“leri şarupdiende tisika cemi” deriz bizler
eşyalarımıza. Yani yoksullar ülkesinin sınırlarını gösteren
harita” Latife TEKİN

Latife Tekin’in yazın politikası incelendiğinde iki temel koldan söz etmemiz mümkündür. İlk kol diyebileceğimiz *Sevgili Arsız Ölüm*(1983), *Berci Kristin Çöp Masalları*(1984), *Gece Dersleri*(1986), *Buzdan Kılıçlar*(1989), *Aşk İşaretleri*(1995) adlı eserleri; yoksulların anlatıldığı eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. *Ormanda Ölüm Yokmuş*(2001) ile başlayan *Unutma Bahçesi*(2004), *Muinar*(2006)’la devam eden eserleri ekoloji konuların esas alındığı eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eserlerinde şehrin dışına itilerek gecekondu bölgelerinde yaşamaya mecbur bırakılan, dolayısıyla minör bir konumda dilsizlikleriyle yaşamlarını devam ettiren yoksullardan ziyade çevreyle ilgili konuların, doğa-kadın ilişkilerinin esas alındığı görülmektedir. *Manves City*(2018) ve *Sürüklenme*(2018) adlı eserlerinde ise varoşlardaki yoksulların karşımıza işçiler olarak çıktığını, fabrikalara eklemelendiğini görmekteyiz. Söz konusu eserler sanayi bölgesindeki işçilerin yaşam mücadeleleriyle birlikte son yıllarda yaşanan doğanın yabancı şirketlere teslim edilip tahrip edilmesi gibi güncel durumları da ele alarak işçilerin mevcut durumlarına odaklanmaktadır. Tekin’in en son yayımlanan *Zamansız*(2022) adlı eseri varoş bölgelerinde dilsizlikleriyle yaşamaya çalışan yoksullardan ziyade aşk-beden ilişkisi üzerinden doğa konusuna yakın bir tutumu sürdürdüğünü gözlemlemekteyiz. Tekin eserinde doğayı bir beden olarak düşünmüş; doğanın mermer ocaklarıyla parçalanmış, kadavra haline getirilmiş halini bedenler üzerinden ele alarak söz konusu eserin ana temasını oluşturmuştur.

Türk Edebiyatında eserleriyle kodlanmış dilin fanusunu kıran ve yoksulluğu eserlerinin varoluş nedeni kılan Latife Tekin, minör edebiyata içkin eserler üretmiştir. “Latife Tekin’in romancılığının yoksulluğun temsiline dair var olan gelenekte bir kesinti oluşturduğunu düşünüyorum. Yoksulluk, Tekin’in anlatılarında fobik, romantik-popülist, teknisist ya da ampirisist yoksulluk fantazmalarından bağımsız olarak kurulmuş bir minör edebiyata sahip olmuştur.”⁵⁸

Latife Tekin’in eserlerinde dil, standartlaştırılmış dilin kıyısında yaşayan yoksulların dünyasına ait bir dildir. “Romanlarında anlattığı kesimin modern yaşamla, kentle ve yazılı kültürle olan mesafelerini”⁵⁹ yansıtan Tekin, eserlerinde merkezin dışına itilmiş gecekondu bölgelerinin yaşamlarını anlatır. Çemberin kıyısında yaşayan bu insanlar heybelerinde bulundurdıkları geçmişe ait kültürleriyle birlikte evleri gibi yıkık ve dökük bir dil kullanırlar. Latife Tekin, kullanmış olduğu dil hakkında şunları söyler:

*Geçmişte evimin diliyle kent dili arasında bölünmemin bana yaşattığı mutsuzluğun anısı pek öyle silinecek gibi görünmüyordu. Konuşmaya konuşmaya, artık evimin dilini unutmuştum o sıralar. Bazı yazarların konuşma diliyle yazı dilleri, birbirine yakındır. Gerçi yazabilmek için insanın evinin dilinden kopması gerekir. Dili dışarıdan seyredemeyen kişilerin yazabileceklerine pek inanmıyorum.*⁶⁰

Latife Tekin’in “yazarın evinin dilinden kopması söylemi”, bize Ulus Baker’in belirttiği “yazarın anadiline yabancı”⁶¹ gibi yazması söylemini hatırlatmaktadır. Eserlerinde kullandığı dil, çemberin merkezinde kullanılan kodlanmış modern dilden farklı olarak derme çatma bir dildir. Tıpkı patchwork⁶² çalışmasında olduğu gibi Latife Tekin’in eserlerinde de nereden alındığı muamma olan kelimelerin yer aldığı bir anlatımla karşılaşırız. Bu anlamda Mustafa Demirtaş’ın ifadeleriyle: “Batı’da Kafka, Beckett, Artaud, Sade, Roussel, Masoch, Woolf; Türk Edebiyatı’nda ise Sevim Burak,

---

⁵⁸ Fatih Altuğ, “Arafta Kalmışlık Olarak Yoksulluk: Latife Tekin’in Minör Edebiyatı”, *Lacivert Dergisi*, Sayı: 33, Yıl: 2010, s. 79.

⁵⁹ Macit Balık, “Metinlerarası İlişkiler Bağlamında Latife Tekin’in Romanları”, *Milli Eğitim Dergisi*, Cilt: 42, Sayı: 196, Yıl: 2012, s. 326.

⁶⁰ Özer, s. 27.

⁶¹ Ulus Baker, *Yüzeybilim Fragmanlar*, s. 394-395.

⁶² Patchwork sanatı, kıyıdan ve köşeden çıkan nereden geldiği unutulmuş kumaşların birleştirilmesiyle oluşturulmuş sanattır.

Leyla Erbil, Latife Tekin, Metin Kaçan”⁶³ Deleuze’ün kendi anadiline yabancı gibi yazma düşüncesine paralel eserler vermişlerdir.

Romanlardaki kahramanlar da buna benzer şekilde nereden alındıkları belli olmayan kelimeleri, deyimleri olur olmaz şekilde kullanırlar. Tekin bu şekilde Deleuze’ün yaratıcı çokluk kavramına benzer bir şekilde dilde çoklu anlamlar yaratarak dili göçebeleştirir, yersizyurtsuzlaştırır.

Nurdan Gürbilek *Ev Ödevi* adlı eserinde *Mırıltıdan Dile* başlıklı yazısında Latife Tekin’in dili hakkında şunları söyler: “Latife Tekin’e gelince: o da yazıyor. Nedenini dil olarak gördüğü bir sorunu yine dil aracılığıyla çözmeyi deniyor. Sözcükler aracılığıyla sözcüklere karşı girişilmiş bir savaştan, dili dilsizler adına kullanma savaşıdan söz ediyor.”⁶⁴

Nurdan Gürbilek’in ifade ettiği gibi Latife Tekin, eserlerinde yoksulların mırıltılarını standart olmayan formlarla ete kemiğe büründürmüştür. Kahramanların yarattığı yeni kelimeler ve kurmuş olduğu cümleler toplama bilgisayarları akla getirecek tarzdadır. “Yazının, edebiyatın yatağından çıkmış, yazıyı dayanak yapıp kurulmuş bir edebiyat değildir Tekin’in yazısı. Yazının dışındaki kaygı, ölçü ve sesi, coşkuyla ve gür bir güçle yazıya taşımış, edebiyatın alışılmış imlâsını değiştirmiş bir edebiyattır Latife Tekin romancılığı.”⁶⁵

Latife Tekin’in hemen tüm eserlerinde azınlıkların/yoksulların dünyasına ait bir dil sorunsalı vardır. Eserlerinde kolektif bir şekilde anlattığı yoksullar merkezi temsil eden (majör) dile hâkim olamadıklarından mırıltıdanmaktan öteye gidemezler. Merkezin (majör) kıyısında yaşayan yoksulların, merkezin nimetlerinden ve güç akışından faydalanmak için majör dili kullanma gereği duydukları da görülür. Majör dil yoksullar için, kendilerine ait olmadığını hissederek kullandıkları dil olmaktan ziyade, hayal ettikleri zenginliğe ulaşmak için bir araç niteliği olarak da karşımıza çıkar; ama bunun gerekli bir oyun olduğunu var sayarak kullanırlar.

⁶³ Mustafa Demirtaş, *Göçebe Düşünmek*, “Minör Edebiyat ve Minör Oluş”, der. Ahmet Murat Aytaç, Mustafa Demirtaş, (İstanbul: Metis Yayınları, 2014), s. 352-353.

⁶⁴ Nurdan Gürbilek, “Mırıltıdan Dile”, *Ev Ödevi*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2014), s. 55.

⁶⁵ Mahmut Temizyürek, “Latife Tekin: Edebiyatta Bir Barbar Aşısı”, (Erişim Tarihi 15.09.2021), <http://postdergi.com/latife-tekine-debiyatta-bir-barbar-asisi/>

Latife Tekin'in eserlerinde yoksullar, majör dil içinde, minör kullanımlar yaratarak minör oluş içerisine girer. Yoksulların oluşturmuş oldukları minör oluşu, *Buzdan Kılıçlar'da* "Pılık pırtık adamlar"la, *Aşk İşaretleri'nde* kentin kenar bölgelerinde dilsizlikleriyle yaşayan yoksul gençlerle, *Berci Kristin Çöp Masalları'nda* gecekondu bölgeleriyle, *Manves City'de* üveylik ve yuvasızlık durumuyla görmemiz mümkündür. Latife Tekin'in minör edebiyatla ilişkisini Macit Balık şu şekilde açıklar:

Latife Tekin sözü edilen yoksul insanları, romanların ana unsuru haline getirerek, Deleuze ve Guattari'nin kavramsallaştırdığı "minör edebiyat" ı inşa etmiştir. Latife Tekin'in romanlarına yansıyan yoksulluk bir yandan kendilerine ait olmayan bir dilin kullanımı, bir yandan anonim yapısı ve diğer yandan da politik bir tavır içermesiyle söz konusu edebiyatın oluşumunu sağlar.⁶⁶

Romanlardaki kahramanlar kolektif varoluşları üzerinden belirginleşir. Karakterlerin iç dünyaları kolektif alanla ilişkileri ölçüsünde detaylandırılır. Her bir karakter aynı zamanda herkesi anlatıyor olabilir. Bireyler kendi başlarına kendi iradeleriyle ve arzularıyla hareket ediyorlarmış gibi görünseler de aslında kolektif bir ruh halinin figüranları gibi eylemektedirler.

Tekin, eserlerinde alışılmışın dışında kurmuş olduğu cümle yapılarıyla okuyucunun zihnini aynı anda birçok çağrışıma açık hale getirmektedir. Yan yana gelemeyeceğini düşündüğümüz kelimeler tam yerinde betimlemeler yaratabilmektedir. Yapısalcı zihinde karşılaşılabileceğimiz zıtlıklar arasındaki sınırlar olayların akışı içerisinde kaybolmaktadır.

Tekin'in romanlarındailmekilmek işlenen yoksulluk, Türk toplumundaki ekonomi politikalarının somut sonuçlarına aynalık etmektedir. Bu anlamda söz konusu romanlar yalnızca estetik hazzın doyurulması için üretilen sanat eserleri değil, aynı zamanda toplumsal gerçekliğimizi yansıtan politik metinlerdir. Tekin, yoksulların anlam dünyasını, o anlam dünyasına yabancı olanlara özgün bir dille anlatmakla kalmamış, 'dile gelmiş bir yoksul' olarak, yoksullara dillenme ve güçlenme imkânını da sunmuştur.⁶⁷

Dilin aynı zamanda bir tahakküm aracı olduğunu hatırlarsak, Latife Tekin, yoksulları dillendirmiş, dil içerisinde onlara yeni kullanımlar yaratarak yoksulları dil aracılığıyla güçlendirmiştir. Majör dilin kullandığı sınırların dışında yaşayan yoksullar, merkezin belirlemiş olduğu dilden kaçamazlar. Kodlanmış dilin çemberi içerisinde,

⁶⁶ Macit Balık, *Latife Tekin'in Romancılığı*, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, 2011), s. 86.

⁶⁷ Fatma Zehra Fidan, "Latife Tekin'in Eserlerinde Yoksulluğun Farklı Görünümleri", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 2013, Sayı: 1, Cilt: 11, 2013. s. 509-510.

dilde gedikler yaratarak birçok anlama gelecek cümle yapıları ve kelimeler yaratırlar. Bu konu hakkında Beliz Güçbilmez şu ifadelere yer vermiştir:

*Kıyının diliyle merkezi 'bozan', sözlü kültürün anlatı geleneğinden kopardığı parçalardan yarattığı tahrip gücü yüksek bombalarıyla, yazılı kültürün ve onun en şımartılmış çocuğu romanın güvenli sınırlarına saldıran Tekin, gecekonduları ve yoksulluğu özel bir tür dilsizlik olarak kurup bu dilsizliğin dilini minör yazınının yöntemi haline getirmiştir. Tam da Deleuze'un minör edebiyata yakıştırmış olduğu gayri şahsilik, her durumda ve kendine rağmen politiklik gibi özellikleri de bünyesinde taşıyarak yapmıştır bunu.*⁶⁸

Eserlerde karşımıza standart yazı dilinin aksine köksap gibi birçok anlama gelecek bağlantılarla kelimelerin ve cümlelerin oluşturulması sistemin belirlemiş olduğu kullanımlardan sapmayı başarmaktadır. Ahmet Ergenç konuyla alakalı olarak şu tespitlerde bulunur:

*Latife Tekin şimdiye kadar yazdığı metinlerde anlattığı şeyin diline bürünerek ya da dili anlattığı şeyin ayrılmaz bir parçası yaparak bir araya getirdi. Politik edebiyat ile metnin politikasını birleştirerek. Bir yazar olarak bir "dil büyücüsü" olmakla, bir 'dil kaydedicisi' arasında bir yerde salınıp durarak, hem yeni bir dilsel manzara yarattı, hem de mevcut dilsel manzarayı yazıya taşıdı.*⁶⁹

Latife Tekin eserlerinde, majör dilden yola çıkarak azınlığa ait yoksulluğun dilini oluşturmuştur. Oluşturmuş olduğu dil, sistemin dilinden ziyade halkın heybesinde bulundurmış olduğu halk kültüründen de faydalanarak kendi içinde çoklu anlamlar barındıran bir dildir. Latife Tekin, *Rüyalar ve Uyanışlar Defteri*'nde şu ifadelere yer verir: "Çocuklar gibi yoksullar da sözcükleri mırıldanır, tahakküm dilinden azat olmuşlardır, ha yoksullar konuşmuş ha rüzgâr esmiş, yıldızlara doğru uçar ışıklanır sesleri..."⁷⁰

Yoksulların dili, rüzgâr gibi ele geçmeyen sürekli yön değiştiren kimi zaman şiddetli kimi zaman ılık ve sakin olabilen bir dildir. Öyle bir dil ki bu dilden bir yapı ve sistem kurulamaz. Bu anlamda Latife Tekin'in dilsizlerin dili olma düşüncesiyle eserler üretmesini, yaşam mücadelelerine değinmesini Said'in cümleleriyle daha iyi anlayabiliriz:

Kendi halkının kolektif acılarını temsil etme, çektiklerine tanıklık etme, hâlâ ayakta olduğunu gösterme, belleğini pekiştirme yolundaki bu olağanüstü görevle bir şey daha eklenmelidir ki bunu gerçekleştirme yükümlülüğü yalnızca

⁶⁸ Güçbilmez, s. 7.

⁶⁹ AhmetErgenç, "Latife Tekin'in "gör dediği": Distopya ve ütopya", (Erişim Tarihi 15.09.2021), <https://t24.com.tr/k24/yazi/latifetekin,2085>

⁷⁰ Latife Tekin, *Rüya ve Uyanışlar Defteri*, (İstanbul: Doğan Kitap, 2009), s. 96.

*entelektüele aittir bence. Manzoni, Picasso, Neruda gibi birçok romancı, ressam ve şair kendi halklarının yaşadığı tarihsel deneyimi estetik yapıtlarda cisimleştirmişler, bunlar büyük başyapıtlar olarak tanınır olmuştur. Demek istediğim şu: Bence entelektüelin görevi krizi evrenselleştirmek, belli bir ırkın ya da ulusun çektiği acıları daha geniş bir insani bağlama oturtup bu deneyimi başkalarının acılarıyla ilişkilendirmektir.*⁷¹

Bu anlamda “edebiyatın da sınıfsal niteliği var”⁷² ifadelerini kullanan Latife Tekin, eserlerinde yoksulların dilsizliğini, -kendisinin 1980 darbesinde aranıyor olmasını da düşündüğümüzde⁷³- politikayla olan ilişkisine değinerek ele alması, onların dili olma yolunda eserler üretirken eserlerini majör dilin sistemli yapısını parçalayarak oluşturması minör edebiyata örnek teşkil etmektedir.

Toplumcu romanlarda dil bir araçtır ve bu aracın işlevi kitleleri aydınlatmak bilinçlendirmek ve harekete geçirmektedir. Romanlarda dil de iki stilin kendini gösterdiği görülür. Birinci stil aydın insan profilne ait üstten, aşkın olan yoksulluğun dünyasının dışında bir kurtarıcı mizacına uygun düşen “aydınlanmış dildir”. Yoksullar kendi doğal dilleriyle var olurlar fakat bu varoluş yine tepeden bakışı yansıtır biçimde bilinçli olmayan, çaresizce diyalogların görünür olduğu “aydınlanmamış dilidir” zira yoksullar Tekin’e göre yoksullar dilsizdir. Bu noktada Latife Tekin’in dile karşı hassasiyeti farklı bir konumda durmaktadır.

Geleneksel roman yazımı aşkını, hiyerarşik bir anlatım içerisinde ilerlemektedir. Romanın en tepesinde iktidarın dilini kullanan bir yazar, onun altında yoksulları bulundukları konumdan kurtarmak için rol verilen ama bu çabasında yine iktidarın dilini kullanan bir kurtarıcı kahraman ve en altta da kendi özgün yaşayan dillerinden ziyade yazarın kendi ideolojisine uygun olarak tasarladığı yoksulluk imajına denk düşen acizlik, kadercilik, cahillik dilini kullanan yoksul bir kitle. Yoksulların dili yazarın kasıtlı kurgusuna denk düşecek biçimde yetersizdir. Latife Tekin, kendisini bu hiyerarşinin dışında tutmuştur. Yoksulların dilsizliğini dile karşı bir konumda olarak romana yaymış, kurtarıcı kahraman profiline romanda yer vermemiş ve yoksulların dünyasını kendi kurgusal dünyasına göre anlatmamıştır. Tıpkı yoksullar gibi, yeni

⁷¹ Edward Said, *Entelektüel*, çev. Tuncay Birkan, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995), s. 51.

⁷² Özer, s. 154.

⁷³ Latife Tekin bu konuyla ilgili şunları söyler: “*Berci Kristin Çöp Masalları*’nda fabrika işçilerine dair bölümler var. Kendi örgütüm, bu insanlara ulaşmamda bana yardım etti. Konuşmak istediğim bazı insanları bulamıyordum, gittiklerini öğreniyordum ama onlara ulaşamıyordum. İşçi arkadaşlarım, gerçekten de beni istediğim insanlarla buluşturdular ve ben onlarla günlerce Boğaz’da yürüyerek, fabrika içi hayatı konuştum. Buluşmaları da onların talimatlarına göre ayarlıyordum. Konuştuğum kişilerden bazıları, yakalansalar, idamla yargılanacaklar. Çok tehlikeli buluşmalardı bunlar, üstelik ben de aranıyordum. Unutulmaz günlerdir benim için o günler.” (Özer, s. 60.)

kelimeler bulmuş, çoklu anlamlar ifade edecek kelime grupları oluşturmuştur. Yoksullar tüm heterojenlikleri ve özgünlükleri içerisinde kendileri konuşuyor gibi oluş içerisinde dirler. Geleneksel romanlardaki gibi yazarın kendi kurgusuna göre yönlendirdiği kukla tiyatrosunun kuklaları gibi değil, pazar yerinin, panayırn karmaşıklığı ilişkiselliği içerisindeki canlı bir oluşları içinde barındırmaktadır. Bu anlamda Latife Tekin'in içinde bulunduğu hâl bir yaratıcılık durumundan ziyade bir tanıklık durumunu anlatıyor gibidir.

2.1. Buzdan Kılıçlar

2.1.1. Dilin Kırılğan Yolculuğu: Buzdan Kılıçlar

1980 sonrası yazın dünyasına giren Latife Tekin, eserlerinde yoksulların dünyasını dile sahip olamayışları üzerinden anlatır. Tekin'in *Buzdan Kılıçlar* adlı eserinde dilsiz olan yoksulların zenginlik ve dille kurmuş olduğu ilişki anlatılır. Majör/merkezin kıyısında “dışlanan, ötekileştirilen ve merkezin çevresinde izole edilen”⁷⁴ bir mekân üzerinde kurgulanan eserde, Halilhan'ın “paranın kulağını kopartmak” umuduyla ortaya çıkışı ve bunun sonucunda yoksulların majör dile olan yabancılığı anlatılmaktadır. Halilhan'ın kardeşleri Mesut, Hazmi ve arkadaşı Gogi bu yolculukta Halilhan'a eşlik ederken eser aynı zamanda bu kişilerin majör dile olan uzaklıklarını ve zenginlikle siyaset arasındaki kirli ilişkiyi gözler önüne sermektedir. Yoksulların yabancı oldukları dille olan ilişkilerini Nurdan Gürbilek'in ifadelerinde görmemiz mümkündür:

*(...) romana asıl enerjisini veren diliydi. Çünkü anlatısını, yoksulların şehirde parayı arayışlarının olduğu kadar, hayatlarına para gibi sonradan girmiş bir başka şeyi, hiçbir zaman nüfuz edemeyecekleri yabancı bir dili, başkasından alınmış, üzerlerine bol gelen bir giysi gibi taşıyışlarının da hikâyesi olarak kurmuştu Tekin. Berci Kristin'de şehrin dili (NATO, Anarşist, Vakıf) konducular için tümüyle yabancı, tuhaf bir eşyayken, Buzdan Kılıçlar'da artık konducular bu ödünç alınmış dilin içinde yol almaktadır. Bir örnek yeşil kravatlardan, Ceymis Bond çantalarından, dijital hesap makineli saatlerden, mavi malborolardan farksız bir dil... Halilhan'ı romanda bir gölge gibi var olan 'pılık pırtık adamlar'dan ayıran da yalnızca volvosu, yalnızca paraya yatkınlığı değil, aynı zamanda yanında bir eşya gibi taşıdığı bu kesif, dokunaklı, süslü dilidir.*⁷⁵

Yoksulların majör dilin kıyısında yaşam sürerken kolektif bir şekilde ortaya çıkarmış oldukları bu dil, standart dilden farklı olarak minör bir dildir. Latife Tekin, oluşturmuş olduğu dil hakkında şunları söyler:

Buzdan Kılıçlar'ı yazmaya karar verdiğim zaman, neredeyse bir iki yıl bu yeni dili kaydetmekle uğraştım. Her gittiğim yerde peçetelerin, kâğıtların üzerinde, kulağıma gelen saçma sapan konuşmaları yazıp durdum, ardından bütün bu toplamı önüme koyup tek tek hepsine büyüteçle baktım. Sözcük sözcük çizdim altlarını, okuduğum şeyi de roman yaptım. Yoksul casusların iktidarı ele geçireceklerini biliyordum ve çok acı bir biçimde anlattım bu hikâyeyi. Roman yayımlandıktan sonra kimi argoyla yazdığımı söyledi ama bu argo değildi. Argoda 'Racon bu, bizim hayatımız böyle sürüp gidiyor' gibi bir vurgu vardır.

⁷⁴ Mustafa Karabulut, “Latife Tekin'in Buzdan Kılıçlar Romanı Üzerine Bir Tahlil Denemesi”, *Edebi Eleştiri Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, Ekim 2018, s. 154.

⁷⁵ Gürbilek, *Ev Ödevi*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2014), s. 49-50.

*Argo bir değişme arzusunu dile getirmez; hatta kullananların edası ‘Biz bu dile tapıyoruz’ dur.*⁷⁶

Egemenler egemenliklerinin meşruluğunu, üzerinde hegemonya kurdukları topluluklara yazı aracılığıyla kabul ettirirler. Örneğin yoksulluğu kader, zekâ ve girişimcilik gibi sihirli kelimeler çerçevesinde, bir sömürünün, aldatmanın sonucu değilmiş gibi gösterirler. Yoksullar, egemenin yarattığı majör dili, kodlamaya karşı yeni bir kodlama yaratarak değil; kelimelerin anlamlarını saptırarak, değiştirerek ve çoklaştırmaya çalışır. Bu şekilde egemenlerin yazı aracılığıyla kendileri üzerinde iktidar kurma çabalarını boşa çıkarmaya çalışırlar. Bu anlamda Latife Tekin, eserlerinde imlâ kurallarına uymamasıyla, standart dışı cümle ve kelimeleriyle kodlanmış dilin fanusunu kırmaya çalışmıştır:

*Yazar yoksulların dilini kullanarak onlarla ortaklık kurar. Gerek argo kullanımları gerekse yapısı bozulmuş sözcükler, yanlış sentaks veya bağlamı dışında kullanılan söz öbeklerinin tercih edilmesi yazarın tavrının göstergesi olmasının yanında yoksulların dili ancak taklit ederek veya çalıntı sözcüklerle kullandığına da işaret eder.*⁷⁷

Azınlık durumunda olan yoksullar, majör dilin kullanmış olduğu kutsal kelimeleri, argo kelimelere bağlayarak ya da mizahileştirerek bir nevi alaycı tutum içerisine girer. Bu alaycı tutum onların bağımsızlaşma çabalarının da bir yansımasıdır. Latife Tekin, İskender Savaşır‘la yaptığı bir söyleşide şunları söyler: “Verili tariflerin, sınıflandırmaların, konumların içerelemeyeceği, onları aşacak bir potansiyele işaret etmek istiyordum.”⁷⁸

Dile sahip olmayan yoksullar, majör dil içerisinde kendilerine yeni bir alan yaratarak; kendi yokluklarından yola çıkarak çoklu anlamlara gelecek yeni bir kullanım oluştururlar. Ortaya çıkan bu yeni kullanım, majör dilin sistemli yapısını parçalayarak ve bozarak kendisini meydana getirir.

Deleuze’ün organsız beden kavramını aldığı Antonin Artaud, dil hakkında şunları söyler: “Dilin alışagelmış anlatımını parçalama, bir kez olsun temel çatısını bozma, kısıtlayıcı zincirini kırma ve son olarak, soyut tasarılar arasında her zaman

---

⁷⁶ Özer, s. 143-144.

⁷⁷ Macit Balık, *Latife Tekin’in Romancılığı*, s. 257.

⁷⁸ İskender Savaşır, Latife Tekin, “Yazı ve Yoksulluk”, *Defter*, Sayı: 1, Ekim - Kasım 1987, s. 138.

somut bir kavram çağrıştıran dilin kökenbilimsel özelliklerine yeniden dönme hakkını ısrarla istiyorum.”⁷⁹

Deleuze ve Guattari daha önce ifade etmiş olduğumuz gibi egemenler ile dil arasında bağlantı kurmuş, bu bağlantıda dilin egemenler tarafından kodlandırıldığını ve homojenize edildiğini ifade etmişlerdir. Latife Tekin’in eserlerinde bir azınlık ve dilsiz olmaları dolayısıyla yer verdiği yoksulların dili kullanım biçimleri dikkatimizi çekmektedir.

*Yoksullar taşradır. Taşra da her zaman taşralaştırılmış olandır. Taşradan bahsettiğimiz anda bir iktidar ilişkisinden, hâkimlerin/merkez(ler)in adlandırma/sınıflandırma/nesneleştirme söyleminden de bahsetmiş oluruz. Söylemsel bir oluşum olarak yoksulluk da ekonomik, sosyal, siyasal iktidar merkezlerinden uzaklaştırılmayı, çevreye atılmayı, marjinalleştirilmeyi tanımı gereği barındırır. Uzaklaştırılma aynı zamanda toplumun dilinden, anlamlandırma mekanizmalarından da uzaklaşmadır. Bu durumda yoksulun, toplumla ilişkisi de müphemdir. Ne içinde ne dışındadır.*⁸⁰

Buzdan Kılıçlar’da yoksulların taşra ve dilsiz oluşlarını net bir şekilde görmemiz mümkündür. Latife Tekin, yoksulların taşra oluşunu şu şekilde ifade eder: “Sabahları kentin içine, kendilerinin olmayan bir dünyaya giriyorlar. Tıpkı düşman topraklarına girer gibi... Düşman demek istemezdim ama durumun şiddetini hissettirmeye çalışıyorum. Yabancı topraklar...”⁸¹

Latife Tekin, *Buzdan Kılıçlar*’da yoksulların ya da diğer bir deyişle azınlıkların gramer ya da yazı diline olan mesafelerini, dilsiz oluşlarını eserinde şu şekilde ifade eder: “Yoksullar emeklerini set kurarak perçinleyip yazıyı dağıtırlar. Varlıklarını dışlayan yazıyı bölüp parçalayışlarında, yenile yenile dilsizleşmiş hayatlarının iç çekişleri saklıdır!”⁸² Latife Tekin, eserlerinde yoksullar ile merkeze hitap eden dil arasındaki uçurumu açığa çıkarma gayreti içerisinde. Majör dilin konuşulduğu mekânların dışında varoşlarda yaşamlarını sürdüren yoksullar için kent dili yabancı bir dildir. Kent dilinin taklidinde mevcut gramer kurallarının dışında kuralsız, yanlış kullanımlar ortaya çıkar:

Yoksulluk sosyo-ekonomik bir kavram olmaktan çok dil ile ilişkili ve zihnî bir kavram olarak işlev kazanır. Tekin’in söz konusu romanlarındaki yoksul

⁷⁹ Antonin Artaud, *Tiyatro ve İkizi*, “Vahşet Üzerine Mektuplar”, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009), s. 91.

⁸⁰ Altuğ s. 79.

⁸¹ Özer, *Latife Tekin Kitabı*, s. 142.

⁸² Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 56.

insanlar kendilerine ait dilleri olamadığı için, yaşamın birçok alanında yaptıkları gibi dili de taklit ederek, çalarak ve yanlış bir şekilde kullanırlar. *Buzdan Kılıçlar*'da dil, yoksul insanların içine girmek istedikleri modern kent yaşamına dâhil olabilmenin önemli etkenlerinden biridir. Roman kişileri sahip olamadıkları dili taklit ederlerken anlatıcı ve yazar da bozuk sentaks ve dil yanlışları ile bu iktidar aygıtına uzak durmakta, böylelikle yoksullarla ruh akrabalığı oluşturmaktadırlar.⁸³

Tekin, Deleuze'ün felsefede yeni kavramlar yaratma çabasına denk düşecek bir şekilde çağrışımlara, bağlantılara açık yeni kelimeler, cümleler oluşturarak dilde köksap örüntüsüne ulaşma arayışındadır. *Buzdan Kılıçlar* eserinin birçok yerinde yeni kelimeler ve alışılmışlığın dışında benzetmeler yapmıştır:

Gerçek şuydu ki, kıcı hurdalığa göçüyordu. Burnu çarpılmış, kaportası çökmüş, her yanında pas oyukları açılmıştı. Baskı organları can çekişiyordu. Askı organları ağlamaklıydı. Yaprakları, pimleri, kelekleri ufkun ölü noktasına doğru yolculuğa çıkmışlardı. Kırmızı bir talihsizlik anıtından farksız karoserini toprağa gömülü evlerin arasında güçbela sürüklüyor, kedigözlerini kısıp 'dakor!' diyeceği akşamı bekliyordu. Zavallı Volvo.⁸⁴

Majörün kıyısında dili mırıldanarak yaşayan yoksullar, yeni kelimeler yaratmış, yaratmış oldukları bu kelimeleri çoklu anlamlara gelecek şekilde tasarlamışlardır. Bu bakımdan majörün temsil ettiği dilin dışında, birçok bağlantılara açık kelimeler yaratarak bunları dil içinde kullanmışlardır. Latife Tekin, yoksulların, pılık pırtık adamların⁸⁵ yaşamlarını anlatmakla kalmamış, onların dünyasına ait bir dil oluşturmuştur.

Tekin'in *Buzdan Kılıçlar*'da, yer verdiği kodlanmış dilin dışında birden fazla anlama gelecek sözcük⁸⁶ ve cümleler imlâ ve anlatım bozukluklarıyla dolu olduğu için tekrar tekrar okunmayı zorunlu kılar⁸⁷. Majör dilin ağzında yer edinmiş yabancı

⁸³ Balık, *Latife Tekin'in Romancılığı*, s. 256.

⁸⁴ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 14.

⁸⁵ Pılık pırtıklık, daha çok elbiseler, kumaşlar için kullanılan onların yıpranmışlığını, yırtıklığını ifade eden bir nitelemedir. Latife Tekin'in yoksulları ifade etmek için bu nitelemeyi seçmesi nedensiz değildir. Yoksulluk, majörlükte önemli bir kavram olan ya da majörlüğün iddiası olan yetkinlik, tamlik, homojenlik kavramlarıyla uyumlu değildir. Yoksulluk, aynı zamanda eksiklik demektir. Ulus Baker'in deyimiyle artık değil ile henüz değilin içinde olan bir azınlık oluşturur. Bu anlamda sistemin yetkinleşme, homojenleşme ideallerinin dışında kalan yoksullar için pılık pırtıklık ifadesi yerinde bir ifadedir.

⁸⁶ Latife Tekin, konuya şöyle yaklaşır: "Sözcüklerle o kadar cebelleşirim ki onların dünyasından bir an önce sıyrılmak isterim. Sanırım, yazıyla ilişkim, diş diş bir ilişki. Yazma sürecinde sözcüklerin beni ele geçirmeye kalkışmasından nefret ederim, içlerindeki duyguya falan kapılıp sürüklenmeye karşı bir direncim vardır." Özer, s. 125.

⁸⁷ Latife Tekin, yoksulların dilsiz olduklarını, dili mırıldandıklarını ifade eder. Eserde dilsiz durumda olan yoksulların oluşturmuş oldukları cümle ve kelimeler dikkat çekicidir. Yoksulların mırıltılarını dile çeviren Latife Tekin şunları söyler: "O sessizliği dile çevirdiğinizde okuyanlara saçma görünebilirler." Özer, s. 146.

kelimelerin yoksulların dünyasına ne denli uzak olduğunu göstermek için yanlış bir şekilde kullanarak saçma bir hale getirir:

“May lidil leydi, sunsun, sunsun, sunsun, may lavli mami...” (s. 102)

“Merakla sürüklenip otomobilin etrafını saran insanlar, Halilhan’dan rot balansın kız gibi olduğunu öğrenerek dağıldılar. Volvo kazanmış olduğu hassasiyetle direkman paranın yerini bulacaktı.” (s. 15)

“sit pusi, pusi ket!” (s. 26)

“Sılıip, pusi, pusi” (s. 22)

“...diyerek masmavi takım elbisesini jetta gibi kuşandı. Ceymis Bond çantasını eline aldı.” (s. 32)

“Faka oturmaktansa bu gece ruh çağırılım, eğer biz araba sahibi olabileceksek, bu işe evet verelim...” (s. 48)

“Tamirci maystroların Volvo’ya gösterdikleri dikkat sayesinde Halilhan yalnızlık duygusundan sıyrılıp yeniden hayata bağlandı.” (s. 127)

“Para şansı elde edersem sintizayzır alırım!” (s. 48)

“Firankeştayn gibi adamlar moda görüp her gün tavuk kanadı ızgara yiyorlar, ortam buyken niye bir tepsi de biz uçurup götürmeyelim?”⁸⁸

Pılık pırtık adamların yoksul dil anlayışlarıyla örülü cümlelerinden oluşan bu romanın diğer dillere çevrilmesinde bu nedenle güçlük çekilmiştir. Bu durumu yazar, Pelin Özer’le söyleşisinde şöyle dile getirir:

*Ayşe Saraçgil, Buzdan Kılıçlar’ı İtalyancaya çevirdiği sırada, kurduğum dilin içinde dolaşmaktan o kadar yorulmuştum ki... Çevirmekte çok zorlandım, birkaç kez onunla uzun uzun çalışmak zorunda kaldım, yine de sanıyorum ortaya anlaşılabilir bir şey çıktı. Yayınevi bu kitabı çok istediği halde, İtalyanca yayımlanamadı. Aynı biçimde Almanca çevirisi de başarısızdı ve Almanya’da da yayımlanamadı. Ama Fransızcaya çevrildi ve yayımlandı Fransa’da.*⁸⁹

Yoksullar majör dilin içinde minör kullanımlar yaratmış olsalar da kendilerini korumak ve merkezde hak ettiklerini düşündükleri hayatı yaşamak ve “paranın kafasını

⁸⁸ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 84.

⁸⁹ Özer, *Latife Tekin Kitabı*, s. 148-149.

kopartmak”⁹⁰ için majör dili kullanma ihtiyacı içerisine girerler. Bu konuda dil piyasası ve dilsel güç ilişkilerine yoğunlaşan Bourdieu’nün söylemleri önemlidir:

Sermayenin ve dilsel tahakkümün etkilerinin yürürlüğe girebilmesi için dilsel piyasanın nispeten birleşik olması gerekir, yani konuşmacıların tamamının, dilsel ürünlerin aynı fiyat oluşum yasasına tabi olmaları gerekir. Bu tam olarak şu anlama gelir: En basit Béarn köylüsü dahi, bilincinde olsa da olmasa da (ki konuşmayı bilmediğini söylediğine göre bilincindedir) nesnel bir biçimde, belirli bir norma, Paris’te konuşulan Fransızca’ya göre ölçülür, bir yere yerleştirilir. ‘Paris’te konuşulan standart Fransızca’yı’ daha önce bir kez olsun duymamış olsa dahi (ki aslında televizyon ‘sayesinde’ her geçen gün daha fazla duymaktadır), hatta Paris’e ayak basmamış olsa dahi, Béarnli konuşmacı Parisli konuşmacının tahakkümü altındadır ve girdiği tüm etkileşimlerde, postanede, okulda vs. onunla nesnel bir ilişki içindedir.⁹¹

Eserde Halilhan, paraya ulaşabilmek için, dil piyasasına hâkim olması gerektiğinin farkında olarak, ihale dosyası oluşturur. Yazmış olduğu bu yazı yoksulların daha önce duymamış oldukları kelimelerle doludur:

Yeni arıtma tesisinizde bulunan 3. Ad. (1 tanesi 120 m²) 360 m² havuzlarınızın. Aside dayanıklı Ç.T.P (plastik çelik) ile kaplanması işinin teknik tarifi ve ayrıntılarını aşağıda sunuyorum. Yapacağım işin insan sağlığına zararsız olduğunu belirtir. Ayrıca örnek olarak bütün Türkiye dünyada yıllarca içme, kullanma suyu depoları olarak da kullanılan, halk arasında fiberglas olarak da kullanılan malzemedir. Ç.T.P. müşterek malzemelerden oluşan birleşik bir kompozitör, kaplama malzemesidir. Tatbikatı: düzgünleştirilmiş zemine takribi 650 gr. Mekkobalt karıştırılmış. Poliester. Sürülür poliester. Kurumadan bir kat kortel yapıştırılır. Kortel çok iyi bir şekilde poliesterle doyurulur...⁹²

Bu anlamda Bourdieu’nün tezinde yer verdiği Bearnli köylünün Paris’te konuşulan Fransızca’yı daha önce hayatında duymamış olsa da bu dilin tahakkümü altında olma durumunu yoksulların majör/merkezle olan ilişkilerinde de görmemiz mümkündür. Yoksulluğuyla varoшта yaşayan Halilhan’ın kendisine ait olmayan majör/merkeze ait sözcüklerle iş mektubu yazması yukarıdaki örneğe benzemektedir. Yoksullar kendilerine ait olmayan sözcüklerle çoklu anlamlara gelecek cümleler kurarak daha önce bahsettiğimiz patchwork sanatını akla getirmektedir. Eserde buna benzer kullanımlara sıkça rastlamaktayız:

“Abilerinin kulağını bu konuya zum yaptırmaları lazımdı.” (s. 76)

⁹⁰ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 45.

⁹¹ Pierre Bourdieu, *Sosyoloji Meseleleri*, “Dil Piyasası”, çev. Filiz Öztürk, (Ankara: Heretik Yayınları, 2019), s. 155.

⁹² Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 55-56.

“Hazmi, parayı ıslattıkları geceye gelmeyerek Halilhan’ı yaralayıp suçlandırdı.” (s. 98)

“Volvo’nun aynasını, elektronik donanımını farlarını ürpererek okşadığı, yüzünü bir fısıltı gibi kaputuna sürdüğü sıralarda o harika yakıştırmayı, ‘vitesli tespih’ denen lafı uydurdular. Pılık pırtık adamlar Halilhan’ın tespih niyetine otomobil çektiğini iddia ediyorlardı.” (s. 17)

“Amerika’yı ziyaret etmesinden sonra soğumuş, onu orada android yapmış olabileceklerini düşünerek istifa etmişti.” (s. 14)

Majör edebiyatta yaşanan dram, kurulan cümlelerle derinleştirilerek anlatılır. *Buzdan Kılıçlar*’da, Halilhan ve Keriman’ın birlikteyken yaptıkları kazayı Latife Tekin şu şekilde tasvir etmiştir: “Volvo dünyaya çakılıp yerin kabuğunu kaldırdığında bile ayılmış sayılmazlardı. Kafasını torpidoya çarpan Keriman’ın yüzü saniyesinde kanla yıkandı ve asfalta fırlayan sağ arka teker, şahane bir şekilde zıp zıp zıplayarak bir hayal gibi denize yuvarlandı”.⁹³

Yaşanan olay dramatiktir; ancak bu dramatik akış içine mizahi bir anlatım iliştilmiştir. Eserin birçok yerinde kelimelerin anlamlarının ters yüz edildiğini görmekteyiz. Aralarında sınırlar, zıtlıklar bulunduğunu düşündüğümüz kelimelerin yan yana getirildiğini görmekteyiz:

“Beraberliklerine yakışmayan, mat tavırlardı bunlar...” (s. 114)

“Abilerinin kulağını bu konuya zum yaptırmaları lazımdı.” (s. 76)

“...Halilhan’ın kültüründen abondone olduğu için soru soracak gücü kendinde bulamadı.” (s. 72)

“...Asfaltta otomobiliyle vals yapan, dünya iyisi insan diye başlayan bir şiir yazdı.” (s. 17)

“...beyaz taşlı yüzüklerini, mavi Marlborolarını hayata silah gibi çekiyorlardı.” (s. 53)

Latife Tekin eserinde toplumsal cinsiyet konusunda da bir karaktere yer vermiştir. Homojen kişiliklerden ziyade heterojen kişiliklerinde eserde yer edinmesi

---

⁹³ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 109.

postmodernizmde var olan tektiplik eleştirisiyle de ilişkili olabilir. Keriman'ın dayısından bahsedilen bölümde heteroseksüel kelimesinin imlâ kurallarının dışında yazılması dikkatimizi çekmektedir:

Keriman kocasının dönmeyeceğinden emin oluncaya kadar beklemiş, aklıktan kuruyu kalma raddesine geldiğinde, oğlunu kucaklayıp dayısının bekâr odasına sığınmıştı. Bu şehir hayırsız akrabalarla dolu uğursuz bir bataktı. Kardeşleri kendisine yardım etmeyince bu sonucu çıkarmıştı. Dayısı, çevrenin 'Fatmanımteyze' olarak ad verdiği, yarı yarıya kadın erkek ölçüsünde, deli dolu, bağı yırtık bir insandı. Dünyadaki kuralları rüya gibi değerlendirdiği halde, vicdan denen merhameti unutmamıştı. Keriman bir süre önüne bakıp donuklaştıktan sonra, 'Güya hötöröf'⁹⁴ deniliyormuş bunlara' şeklinde ani bir dışavurum yaptı.⁹⁵

Latife Tekin'in *Buzdan Kılıçlar* eserindeki kahramanlarına baktığımızda toplumdaki homojenlik ve kodlanmışlıktan uzak egemen ahlâki normların dışında kalmış kişilerdir. Keriman'ın dayısının heteroseksüel olması, Halilhan'ın kardeşi Hazmi ve eşinin şizofrenik hareketler içerisinde olması, Gogi'nin "ruh bozukluğu" yaşaması ve kendisini sıfır noktasında hissetmesi, Ese Sunterilerin garip davranışları bunun bir göstergesidir. Halilhan, Mesut ve Hazmi'nin eserde ruh çağırma durumları buna örnektir:

Çağırdıkları ruh, yerli markaların yanına yanaşmayıp bir hayli yüksekte uçtu. Hazmi'ye beyaz Pejo, Mesut'a Casio Ekolayzır yazdı. Mesut şaşırıp bocalarken, Hazmi ruhun yazdıklarını bir defa daha heceleyip sevinçten kızardı. İnanmamak gibi bir durumu yokken yüzüne vuran ateşten utanıp, 'Biz böyle palavraları yutacak adam değiliz lan' diyerek ruha çalım yaptı. Gereksiz yere azarladı. Zorlamaya giderek, 'İspat et' havalara büründü. 'Seni fincanın içine hapsederim, ona göre doğru konuş!' şeklinde tehdit savurdu. 'Ben de senin etrafına duvar örerim!' cevabını alınca korktu.⁹⁶

Latife Tekin'in eserinde cinsiyet normlarının dışında olan karakteri Halilhan'ın uğur getirdiğine inandığı ceketini kurtarıcı olarak görüp zor durumda kalacağını düşündüğü toplantılara getirmesi ve gözle görülür bir yere asması, ceketin

⁹⁴ Eserde Halilhan kardeşlerini Teknojen şirketi için toplamaya çalıştığı esnada Hazmi, Mesut'a Halilhan hakkında şunları söyler: "Şizo herif, el birliğiyle cekete sürüngen olalım istiyor." (s. 84) Eserde şizofren davranışlar içeren kişilerin olmasının yanında heteroseksüel kişinin de bulunması Deleuze'un şizofren kişi hakkında söylediklerini aklımıza getirmektedir. Deleuze şizofren karakterin sistemin kodlamasından kaçabildiğini, -bu kaçışın içine cinsiyeti de koymamız mümkündür- önceden verili kimliklerin içinde bulunmadığını dolayısıyla çoklu bağlantılara açık bir kişilik niteliği ortaya çıkardığını düşünür. "Foucault gibi Deleuze ve Guattari de dilbiliminin ve söz diziminin baskıcı etkisinden şizofrenik bir yazıyı ortaya atarlar: Çünkü şizofrenler sistemin dışında duran ve sisteme boyun eğmeyenlerdir." Giles Deleuze, Felix Guattari, *Kapitalizm ve Şizofreni 1 Göçebebilimi İncelemesi: Savaş Makinası*, çev. Ali Akay, (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1990), s. 7.

⁹⁵ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 112.

⁹⁶ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 49.

propagandasını yapması, bütün bunlar Deleuze'ün şizo olarak ifade ettiği kavrama gönderme gibidir. Şizo kişilik, sistem tarafından kodlanamayan zihne sahip, sistemin aşkınıc ideolojileri tarafından ele geçirilemeyen kişilik örneğidir. Bu anlamda romandaki pılık pırtık karakterlerin bir ideoloji, yapısallaştırılmış bir felsefe, kodlanmış davranışlar tarafından yönlendirilmediğini görürüz. Pılık pırtık olarak ifade edilen bu kitlenin ortak arzusu “paranın kulağını kopartmaktır.”

Latife Tekin, kurmuş olduğu bazı cümlelerin sonunu getirmemiş, “falan filan” diyerek sonlandırmıştır: “Özetle hayatının kadın olan kilometre taşı... Keriman istemese de aile içi romantik kurallara uymak zorundaydı. Halilhan manen kendisini annesi Stile Sunteriler’e ve kız kardeşi Güleydan’a bağılı görüyordu... Falan filan...” (s. 113)

Majör edebiyattaki etraflıca anlatma, detaylandırma çabasına karşılık “falan filan” söylemiyle hayatın akışı içindeki insanların olayların çözümlemesini farklı bir şekilde yaptıklarını vurgular gibidir. Latife Tekin, majör edebiyattaki görmüş olduğumuz kurgu tekniğinin dışında yer aldığını şu şekilde ifade eder: “Romanı en basit anlamıyla, toplum-birey çatışmasının sonucunda ortaya çıkmış bir biçim olarak ele alıp, roman kahramanının dramatik bir maceraya atılmasını beklediğimizi düşünelim. Ben kahramanlarımdan böyle bir şey beklemediğimi söyleyebilirim.”⁹⁷

Pılık pırtık adamların dili zenginlikle bağlantı biçiminde kullanması, kendilerini kısıtlı bir süre için zengin hissetmelerini sağlayabilir; ancak onları zenginleştirmez. Bu anlamda yoksulların dili, kırılğan ve erimeye mahkûm bir dildir; kırılğanlıklarını Volvo ile ifade etmemiz mümkündür.

---

⁹⁷ Özer, s. 126.

2.1.2. Kalkanları Serap Olanlar: Yoksullar

“Yoksulların dünyasının dışarıya açılan camı yoktur!”

Latife Tekin

Latife Tekin’in anadiline yabancı bir yazarmış gibi yazdığı eserlerinde karşımıza azınlık durumunda olan yoksullar çıkmaktadır. “Yoksulların ruhları en iyi birbirleriyle tanışır ve anlaşılır! Yoksulluk ölüm kadar kesin ve keskin olan tek şeydir ve yoksullar, bu gerçeğin baskısına direnebilmek için, yoksul olmayanların asla öğrenemeyeceği sessiz işaretleri ve gizli dilleriyle yüzyıllardan beri durmamacasına mırıldanıyorlar.”⁹⁸

Deleuze’ün minör edebiyat düşüncesinde anlatılan olaylar birey merkezli olmaktan öte kolektiflik arz etmektedir. Kodlanmış majör dilin karşısına parçalanmış dili çıkaran minör söylemle, sistemin belirlemiş olduğu dil ya da bireyler değil, çoklu bağlantılara açık, kolektif oluş ön plana çıkar: “Aslında her birimizde sözceler üreten şey özne olarak biz değiliz, bambaşka bir şey, çokluklar, kitleler ve sürüler, halklar ve kabileler, bizi kateden, bize içsel olan ve tam da bilinçdışımızın parçaları oldukları için tanımadığımız kolektif düzenlemeler.”⁹⁹

Latife Tekin edebiyatında kolektif olarak ele alınan yoksullar ekonomik, sosyal, siyasal meselelerin ana unsurunu oluştururlar. “Birine hırslanalım, bize haksızlık yapsın, üstümüze yüz kurşun sıksın ölmeyiz, onu öldürünceye kadar yaşarız biz”¹⁰⁰ söylemi kolektifliğe örnek teşkil etmektedir. Tek bir kişinin eylemi kolektif bir eylemi oluşturmaktadır. *Buzdan Kılıçlar*’da yoksulların hayalini kurdukları yaşama ulaşma çabaları yoksulların tümünü işaret etmektedir:

Buzdan Kılıçlar’ın bireylik özelliği gösteremeyen ve yoksulları temsil etmek üzere işlevselleştirilen kişileri Halilhan ve arabası Volvo, arkadaşı Gogi, kardeşleri Mesut ve Hazmi ile eşlerinden oluşur. Roman büyük oranda bu kişiler etrafında gelişen olaylar üzerine kuruludur fakat bu insanların çevresinde bulunan, iş sahibi olmak için gidilen “yeraltı” kahvesinin müdavimleri de söz konusu grup içinde değerlendirilebilir. Romanda statü sahibi ve sosyal yönleri güçlü birkaç kişinin varlığı görülse de yazar anlatmak istediği yoksulların dünyasını bozacak düzeyde güçlü bir anlatımla bu insanlara yer vermez.¹⁰¹

⁹⁸ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 7

⁹⁹ Gilles Deleuze, *İssız Ada ve Diğer Metinler*, çev. Ferhat Taylan, Hakan Yücefer, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2009), s. 426.

¹⁰⁰ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 30.

¹⁰¹ Balık, *Latife Tekin’in Romancılığı*, s. 185.

Halilhan, kardeşleriyle birlikte zengin olmak için kurdukları Teknojen şirketini canlandırmak adına türlü türlü yollar dener. Ancak Halilhan'ın Volvo sevdası, kardeşlerinin hayalini kurduğu yaşama ulaşmayı engeller. Öteki ve azınlık durumunda olan yoksullar, Latife Tekin tarafından sadece Halilhan özelinde anlatılmamış, diğer karakterlerle ilişki içerisinde kolektif bir durum olarak yansıtılmıştır. Eserde yoksulların dilsiz olmaları, dili mırıldanmaları kolektif bir söylemi oluşturmaktadır. Bu söylem eserde şu şekilde ifadesini bulur: “Bu adamlar, kendilerine dair olanı kendilerine ait olmayan seslerin yankısını giyinmek suretiyle korudular. Asıl hayatlarını başka bir yerde saklamasalar, yüzlerindeki üzüntü böylesine gerçek olmazdı.”¹⁰²

Yoksullar, kolektif olarak zengin olma hayallerini hayatın zorluklarına karşı direnerek güçlü kırlarlar. Bu hayali zorluklara katlanmak için bir kalkan gibi kullanırlar. Latife Tekin'in anlatımıyla yoksullar, yaşadıklarını hissetmekten ziyade; kendilerini yaşadıklarına inandırmaktadırlar: “Kendilerini yaşadıklarına inandırmak zorunda kalan insanların dünyasında hayatın araçları gerçekliklerinden sıyrılırlar. Yoksullar onları boşluklarında durmaksızın çınlayan bir ses olarak duyarlar.”¹⁰³

Yaşam içinde yer alan nesneler yoksullar dünyasında durmaksızın kendini hatırlatan bir sestir. Yoksullar bu araçları o aracın kendi gerçekliği içinde algılamazlar. Bu durumu eserde, Halilhan'ın Volvo'yla olan ilişkisinde görebiliriz. Halilhan, Volvo'yu sadece bir araba olarak görmemektedir. Eşi Rübeyza'ya Volvo'nun renginde kırmızı bir elbise diktirmeyi düşünmesi buna örnektir. Latife Tekin'in ifadesiyle bunu Volvo'yla bütünleşebilmek için yapmıştır. Bu anlamda Volvo'yu yoksulların merkezle bütünleşebilme arzusunun simgesi olarak görebiliriz.

Yoksullar kendilerinin ufak da olsa merkezileştirecek bir mal varlığına, ekonomik ve siyasal güce sahip olamadıklarından dış koşulların baskısından kolayca etkilenebilmektedirler. Bu neredeyse bir alışkanlık halini almıştır. Mesut ve Hazmi, Halilhan'ın onları defalarca kandırmasına rağmen ikna olmaya hazır halden kurtulamamışlardır. Mesut ve Hazmi abileri Halilhan'la olan toplantılarında ikna edileceklerini önceden tahmin etmişler, bundan dolayı korkuya kapılmışlardır:

‘Ben geleceği; kendi pantolonlarımızı kendimizin çizdiği, ipek gömlekler giydiğimiz, olayı kendimizin yaratacağı bir şey olarak düşünüyorum,’ diye

¹⁰² Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 121.

¹⁰³ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 15.

*mırıldandı. Boşluğa doğru gidip, 'Kimiz biz? Dünya nedir yani? Hepimizin vücudu arzu ve kemikten ibaret değil mi?' şeklinde birkaç soru yöneltti. Mesut'la Hazmi, kuşku içinde birbirlerinin göz içine baktılar. Önceden tahmin edip korktukları gibi, hızla iknaya doğru sürükleniyorlardı.*¹⁰⁴

Bu durum Georg Simmel'in ifadelerini akla getirir: “Yoksullar ancak yoksulluk birçok yoksulun paylaştığı pozitif bir içeriğe sahip olduğu zaman bir araya gelir. Nitekim en uç yoksulluk fenomeni olan evsizliğin sonucu, büyük şehirlerde kendini bu durumda bulanların sığınma yerlerinde toplanmalarıdır.”¹⁰⁵

Egemenlerin kodlanmış kültürü bir efekt (etki) yaratma üzerine kuruludur. Takım elbiseler, iş dünyasının, merkezin ve siyaset dünyasının ciddiyet simgeleridir. Bu şekilde renklerle, giysilerle tavır ve davranışlarla etkilemek istedikleri zümreye ciddiyet ve güç mesajları verirler. Teknojen ortakları yeraltı kahvesine paranın sahipleri olarak ifade edilen zümrenin giyimlerini taklit ederek girmişlerdir. Burada bir örnek giyinmenin bir örnek silahlar kuşanmışlık olarak ifade edilmesi ilginçtir:

*Pılık pırtık adamlar aynı dakikalarda, yoksulumsu birer kahramanlıkla Gogi'ye sözünü ettikleri yeraltı kahvesine daldılar. Orada yaratılan olayların karakteri gözlerine ilginç görünmüş, esinlenerek tıpkı onlar gibi bir örnek silahlar kuşanmışlardı. Paranın sahiplerine, olmayan şirketlerinin sahte tanıtım kartlarını uzattılar. Yeraltı kahvesinin müdavimleri gibi, hazineleri bekleyen aslanların önüne et yerine ot atarak bin yıllık tılsımı çözeceklerini umuyorlardı.*¹⁰⁶

Merkezi ve sistemi imleyen bu cümlelerde iktidarın silahla betimlenmesi önemlidir. İktidarın kodladığı dil, kültür, minörün gözünde onlara karşı yöneltilmiş bir silahtır. Minör edebiyatın iktidarın dilini kullanarak ve dönüşümlere uğratarak ona karşı kullanması ile Teknojen ortaklarının paranın sahiplerinden esinlenerek bir örnek silahlar kuşanmaları oldukça benzerdir.

Romanda yoksullar dünyayı kendilerine ait bir yer olarak görmemekte ve dünya gerçekliği içerisinde bir hayat kurabileceklerine inanmamaktadırlar. Onlar için buradaki yaşamları hayali bir yolculuktur. Para ise ulaşılmaz bir vadinin yedi mağara sonrasında gömülü ve ancak ayinsel bir etkinlikle ulaşabilecekleri bir hazinedir. Latife Tekin, yoksulların hissiyatını “hayatımız, umudumuz kapalı” cümlesiyle anlatmaktadır: “Pılık pırtık adamlar, dile getirdikleri manzarayla Gogi'nin ‘Hayatımız, umudumuz

¹⁰⁴ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 51.

¹⁰⁵ Georg Simmel, *Bireysellik ve Kültür*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2009), s. 177.

¹⁰⁶ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 56.

kapalı' lafını doğrulamaktaydılar. Yoksulların oturduğu mahalleleri dışlayan şehrin son çemberi, sürüp giden düzenin pırıltılı kavranışıyla ışıyordu.”¹⁰⁷

Latife Tekin'in anlattığı yoksulların gözünde dünya, çemberlerden oluşmaktadır. Yoksullar merkezde akıp giden düzenin onların deyimiyle “hayatın” ışıltısını uzaktan izlemekte, bu yüzden kendilerini yaşamıyor gibi, sadece var olmuş olarak hissetmektedirler. Merkezden dışlanmış olduklarının farkındadırlar. Uzaktan uzağa izledikleri ve masallardaki yedi dağın ardındaki kaf dağı gibi duyumsadıkları bu çember, onların sadece hayallerinde yaşayabildikleri “gerçek hayattır”.

Teknojen toplantılarından birinde Hazmi, hayatın parayla beslenen bir canavar olduğu sözüne karşılık coşkuya kapılarak kendisini Şah İsmail'in Kılıcı olarak tanımlar: “Eğer hayat Gogi'nin açıkladığı gibi parayla beslenen canavarsa, Hazmi de Şah İsmail'in kılıcıydı.”¹⁰⁸

Şah İsmail; Alevi inancında dünyanın sonunda ortaya çıkacak ve dünyadaki zulüm ve adaletsizliği ortadan kaldıracak mehdi olarak görüldüğü için zamanın Kızılbaş Alevileri tarafından desteklenen bir hükümdardır. Burada zulüm ve adaletsizlik ile para arasındaki ilişkiye yoksulların buna iman gücüyle karşı çıktıklarına dair bir gönderme vardır. “Şah İsmail'in Kılıcı” söylemi yoksulların azınlık konumlarıyla ilişkili olarak adalet arayışlarının bir sembolü olarak görülebilir. “Şah İsmail'in Kılıcı” ifadesi minör olarak ifade edebileceğimiz yoksulların dışlanmışlığına, ötekileştirilmişliğine bir gönderme içermektedir.

*Minör olmak, majör bir dili almak ve onu, tercih ettiğimiz kimliği ifade edebilecek şekilde konuşturmadır. Minörün bu siyasal boyutu kritiktir çünkü sanatta, edebiyatta ve dilde minör pratikler için toplumun majör sesinin normal alışkanlıklarını istikrarsızlaştırma imkânına sahiptir. Bu nedenle minör bir şekilde davranmak hâkim bir siyasal sisteme muhalefet etmek değil, o sistemin içinde yer almak ve onu içeriden değiştirmek demektir.*¹⁰⁹

Yoksullar, siyasette etkin olabileceklerini düşünmemektedirler. Kurgulamaları dünyadaki ve ülkedeki idarenin görünmeyen gizli örgütler, yapılar tarafından şekillendirildiği yönündedir:

¹⁰⁷ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 89.

¹⁰⁸ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 41.

¹⁰⁹ Damian Sutton, David Martin Jones, *Yeni Bir Bakışla Deleuze*, çev. Murat Özbek, Yetkin Başkavak, (İstanbul: Kolektif Kitap, İstanbul 2016), s. 73

*Pılık pırtık adamlar iş yakalamak için gittikleri yeraltı kahvesinde, memleketin ve dünyanın idare ediliş şekline dair çarpıcı hikâyeler dinlemişlerdi. Muhabbet Neron'dan bu yöne doğru açıldı. Zalimliğin kitabından, her gün sayfalarına yeni sayfalar eklenen kara kitaba geçildi. Yeraltı kahvesinin müdavimlerinden olan N. Çevik adlı müteahhitten, dünyayı yönetenlerin gizli bir teşkilatta toplandıklarını öğrenmişlerdi. Altmış beş süper ülke bu teşkilatça yönetiliyordu.*¹¹⁰

Siyasette etkin olabilmek onların zorlamalarıyla mümkün değildir; bunun için gizli teşkilata entegre olmaktan başka bir yol görülmemektedir. Bu anlamda edilgenliklerini haklı çıkarabilmek için N. Çevik adlı kişinin söylediği ucu açık söylemleri hayal etmekte, neredeyse her başarı hikâyesini, her sermayeyi, her güç kazanımını bu gizemli efsanevi sebebe dayandırmaktadırlar. Bu “başına devlet kuşu kondu” deyiminde de ifade edildiği gibi mitolojik bir seçilmişliği çağrıştırmaktadır. Yine eserin devamında siyasal olarak ilişki kurabileceğimiz şu ifadeler geçmektedir:

*Memleketteki idarenin resmen paravan bir idare özelliğini gösterdiğini anlamıştı. Onların seçmediği kuşlar, ağaçların tepe noktasındaki dallara konamıyordu. Üst kademedeki her insan, bu teşkilatın kuklası durumundaydı. Tıraş olma, kravat takma mecburiyetleri vardı. Particilik değerleri tamamen yok olmuştu. Sevgi değerleri silinmişti. İnsanlar onların gözünde birer köpekti. Gerek gördükleri kişiyi zorla revizyona sokarak yüzünün şeklini şemalini değiştiriyorlardı.*¹¹¹

Latife Tekin'in eserinde büyük parti ve paravan idare benzetmesi; pılık pırtık adamların ülke idaresindeki kişileri gizemli örgütün bir paravanı olarak görmeleri siyasete yaklaşımlarını özetlemektedir. Pılık pırtık adamların paraya ulaşmak için siyaseti kullanmak istemeleri önemlidir. Araç olarak gördükleri siyaset hakkındaki tanımları kirli ilişkileri ortaya koymaktadır:

*Kestirmeden parayı bulmak için siyaseti basamak yapacaklarsa, (Bu basamağın kırk haramilerin korkunç vadisini andıran bir mekânda bulunduğu, arenanın tarihi kuşlarca gözlendiği biliniyordu.) garanti özelliği olduğundan, en küçük partiye dâhil olmaları öğütlenen bir yoldu. Çağın farkına varıp bu tehlikeli vadiye adım atan yoksullar, büyük yerde kavrulmaktansa, küçük yerde var olmanın daima daha iyi olduğu sonucunu çıkarmışlardı. 'İstikrarlı bir şekilde ilerleyen dev görünümlü partilerde, çok sıkı bir şekilde bize çıkar kapıları kapatılmıştır,' diyorlardı.*¹¹²

Yoksullar siyasetle ilişkilenecek gereği duydukları zaman büyük partilere gitmezler. Onların gözünde büyük partiler her an soyguna uğrayabilecekleri bir vadi gibidir. Büyük partilerdeki siyasi yaşamın kırk haramilere benzetilmesi, yoksullar

¹¹⁰ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 76.

¹¹¹ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 76.

¹¹² Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 49.

nezdinde siyasetin kirli tarafını açığa çıkarmaktadır: “Küçük partiler, denizin en dibindeki balıklar gibi büyük basınç altında yaşıyor olduklarından, hayatın bu kısmında paranın devridaim olma ihtimali daha büyüktü. Mensupları kader bağlarıyla birbirlerine bağlı olduklarından, birbirlerine, arka çıkacaklarından paranın yeri çabuk tespit edilir ve kolayca patlatılırdı.”¹¹³

Küçük partiler ise kendileriyle aynı kaderi paylaşanların yani gelenlerin mecburiyetten geldiği yine de para sirkülasyonunun fazla olduğu yerlerdir. Dikkat çeken başka bir nokta ise pılık pırtık adamların buralara, bu siyasi alanlara bir hak arama mücadelesi, bir sorun çözme iradesi ortaya koymak için değil, “parayı patlatmak” için gelmeleridir.

Buzdan Kılıçlar, “pılık pırtık adamların” parayı arama çabalarının dışında kendilerine ait olmayan dili kullanış biçimleri bakımından da önemli bir eserdir: “Bu adamlar, kendilerine dair olanı kendilerine ait olmayan seslerin yankısını giyinmek suretiyle korudular.”¹¹⁴ Azınlık durumunda olan yoksullar, merkezi temsil eden kentin varoşlarında yaşamlarını sürdürürken majör dil içinden yaratmış oldukları duyulmadık benzetmeler ve imlâ hatalarıyla minör edebiyatı örneklemişlerdir.

Tekin’in eserinde dilsiz olan yoksulların majör dilin gramer ya da yazı diline olan mesafelerini Balık’ın ifadelerinde görmemiz mümkündür:

*Roman kişileri sahip olamadıkları dili taklit ederlerken anlatıcı ve yazar da bozuk sentaks ve dil yanlışları ile bu iktidar aygıtına uzak durmakta, böylelikle yoksullarla ruh akrabalığı oluşturmaktadırlar.*¹¹⁵

Kent dilinin dışında dili mırıldanarak yaşayan yoksullar, kendilerine ait olmayan bu dil içinde yeni kullanımlar yaratmakla kalmamış; dili “patchwork” sanatına uygun birçok anlama gelecek şekilde kullanmışlardır. *Buzdan Kılıçlar*’da yoksulların majör dile karşı kolektif yeni kullanımlar yaratarak dili yersizyurtsuz etmeleri Deleuze ve Guattari’nin minör edebiyatın kolektif olma özelliğini imlemektedir. Tekin, yoksulların kolektif olarak merkezin hükümrancılığı altında azınlık konumunda olmalarını eserinin

¹¹³ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 50.

¹¹⁴ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 121.

¹¹⁵ Balık, *Latife Tekin’in Romancılığı*, s. 256.

birçok yerinde farklı söylemlerle aktarır. “parasızlar her istasyonda donarlar”¹¹⁶ söylemi bunun bir göstergesidir.

Eser, bünyesinde “büyük parti”, “paravan idare”, “kırk haramiler” gibi siyasi göndermeleri de barındırır. Yoksullar için siyaset kendilerine yer olmayan, dil gibi “üzerlerine bol gelen” bir alandır. Eserde Gogi karakterinin “hayatımız umudumuz kapalı”¹¹⁷ söylemi minör edebiyat bakımından değerlendirilebilir.

---

¹¹⁶ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 9.

¹¹⁷ Tekin, *Buzdan Kılıçlar*, s. 89.

2.2. Aşk İşaretleri

2.2.1. Bir Tahakküm ve Özgüven Aracı Olarak Dilin Romanı: Aşk İşaretleri

“Her dilsel alışveriş, bir iktidar ediminin gücüllüğünü içerir.” Pierre Bourdieu

Latife Tekin’in romanlarına baktığımızda dikkatimizi çeken şeylerden ilki dile karşı göstermiş olduğu dirençtir. Eserlerinde gecekondlu yaşamını ve yoksulları anlatan Latife Tekin, majör dilin kıyısında “yaşayan” bu insanları dile sahip olamayışları üzerinden ele almaktadır. Bu bakımdan yoksullar Spivak’ın “madun konuşamaz”¹¹⁸ söylemi içerisinde değerlendirilebilir. Majör dili kullanan birey, içinde yaşamış olduğu evreni anlamlandırabilirken, yoksullar dilsiz olmaları ya da dili mırıldanmalarından ötürü bu anlamlandırma sürecinin dışında kalmaktadır.

Aşk İşaretleri, Latife Tekin’in dili sorunsallaştırdığı eserlerin başında gelmektedir. Dile sahip olan bireyin, dile sahip olamayan kişiler üzerinde kurmuş olduğu tahakkümün eseri olarak okuyabileceğimiz bu eser, çözümlenmesi zor eserlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Eser okunduğunda şu soruya cevap aramak mümkündür: Gerçekten de dile sahip olan kişi diğer kişiler üzerinde tahakküm kurabilir mi? Bu sorunun cevabını Latife Tekin’in ifadelerinde görmemiz mümkündür: “Dili kullanarak birbirimize ve masum insanlara kötülük yapıyor muyuz? Elbette yapıyoruz, sürekli hem de, sadece yoksul dediğim insanlar bu suçu işlemiyor işte, üstelik de sürekli bir dil saldırısına maruz kalıyorlar. Böyle bir düşünce size imkânsız geliyorsa *Aşk İşaretleri*’ni anlayarak okuyamazsınız.”¹¹⁹

Aşk İşaretleri’nde dile ve aynı zamanda mekâna sahip olamayışlarıyla öne çıkan Cihan, Yener, Gülhan ve Saim’in, dilsiz olmayışıyla bu kişiler üzerinde tahakküm kuran Nezir’in etrafında kümelenerek dilsizliklerinden dolayı nasıl bir boyunduruk altında kaldıklarını görebiliriz. Eserde Nezir’in tahakkümünü anlatan Cihan, diğer karakterlerin durumlarını da görünür kılarak kolektif bir durumu ortaya koymaktadır. Dili elinde bulunduran ve diğer karakterler üzerinde ustalıkla kullanan Nezir, hâkimiyetini dil aracılığıyla sağlayabilmektedir. Sibel İrzık, *Latife Tekin’de Beden ve Yazı* başlıklı yazısında *Aşk İşaretleri* hakkında şu çözümlemeyi yapar:

¹¹⁸ Gayatri Chakravorty Spivak, *Madun Konuşabilir mi?, Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından*, çev. D. Hattatoğlu, G. Ertuğrul, (İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2009), s. 114.

¹¹⁹ Özer, s. 157.

*Söz konusu özneleşme sürecini tamamlayamayan, belki de hiç tamamlayamayacak olan, dille işaretlenmiş (her çocuğa bir nişan verir Nezir) ama onu sahiplenememiş, dille tanışıp kendi dilsizliklerinin farkına varmış insanların gözünden anlatılmış, en azından belirleyici duygusu bu olan bir öykü Aşk İşaretleri.*¹²⁰

Eserde Cihan, Yener, Gülhan ve Saim, dile sahip olan ya da konuşan özneler değil, mırıldanan ya da eserde söylendiği gibi bir ağızdan “çığırışan” kişilerdir. Majör olanın kıyısında hayata tutunmaya çalışan kahramanların dilsizliğinin yanında yuvasızlığı da dikkatimizi çekmektedir. Nezir’in etrafında kümelenen kahramanlar, onun büyüleyici dilinin etkisi altında kalarak ontolojik olarak varlıklarını hissetme çabası içerisine girerler. Nurdan Gürbilek’in eser hakkında değerlendirmeleri önemlidir:

*Yokluk karşısında, yoksulluktan kurtulma umuduyla kelimeler yoluyla keşfedilecek manalı bir âlem’e girişin hikâyesi. Aşk İşaretleri’nde daha önce de izini sürdüğü temanın doğrudan kalbine yönelmiştir Tekin. Yine bir büyüme, çocukluktan yetişkinliğe, sessizlikten dile geçiş hikâyesi vardır karşımızda. Ama bu geçişte iki şey apaçık karşı karşıya getirilmiştir. Bir yanda “hışırta yoluyla sessizleşmek isteyen hayat” vardır, öbür yanda “kelimeler yoluyla canlanmak isteyen bir hayat.” Bir yanda Tekin’in “kurulmamış cümlelerinin dağınıklığı”, dediği, “varlığımızdaki güzel susuş” dediği mırıltı; öbüründe dil, “üstümüze atılmış”, hayata tepeden bakan, onu yersizleştiren, ayartıcı ve yıkıcı bir dil, varlık nedeni “bulunmaz cümlelerde olan” Nezir. Bir yanda hayatın tadı, kokusu vardır; öbür yanda Nezir’in hayali, dili, sesi, cümlelerinin gürültüsü.*¹²¹

*Aşk İşaretleri’nde yer alan kahramanlar, merkezi temsil eden kentin kıyısında, varoşlarda yaşayan bir gruptur. Kahramanların Nezir etrafında kümelenmesindeki temel etken dilsizlikleridir. Eserde, Cihan, Yener, Saim ve Gülhan dili konuşamamaları bakımından kolektif bir durum ortaya çıkarmış ve sürekli yan yana Nezir’in gölgesinde ve etkisinde kalarak sese ulaşma deneyimlerine yer verilmiştir. Nezir’in büyüleyici dilinin tesiri altında kalan gençler o olmadan kendilerini bir hiç olarak hissetmektedirler: “Ne cehennem ama değil mi, hah hah ha” diyerek bizi alıp yükeklere çıkarıyordu. “Hissediyor musunuz kimim? Hayatı sahipsiz sanmayın. Sesimle gidip gelir.”*¹²²

¹²⁰ Sibel Irzık, Jale Parla, *Kadınlar Dile Düşünce*, “Latife Tekin’de Beden ve Yazı”, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), s. 210-211.

¹²¹ Gürbilek, *Ev Ödevi*, s. 52.

¹²² Eserde Nezir’in kibri bize *Buzdan Kılıçlar*’daki Halilhan’ı hatırlatmaktadır. Halilhan kendisini dünyadaki zeki insanlar grubunda görmekteydi. Nezir eserin pek çok yerinde Halilhan’a benzer bir şekilde kendini üst bir mertebeye hissetmektedir. Her iki karakter de merkezin dışında varoşlarda yaşamalarına rağmen, kendilerini yoksulların merkezinde görmektedir.

Bir çekilmeyele canlanıyorduk işte.. Hiç olmaktan kıl payı kurtulduğumuza sevinelim!’’¹²³

Nezir, üzerinde tahakküm kurmuş olduğu gençler gibi, yoksuldur; ancak yoksulluğunu dili kullanarak örtmeye çalışmaktadır. Dil aracılığıyla alt iktidar yaratmıştır. Dili bir iktidar ya da tahakküm olarak kullanması yoksulluğa teslim olmamasının bir göstergesidir. Tekin, eseri hakkında şunları söyler:

*Aşk İşaretleri, aslında benim yazarlığımla, yazma durumumla, dille hesaplaştığım bir kitap. Etkileme, büyüleme, dille iktidar kurma, gücü ele geçirme... Hayatı anlamlandırarak başkaları hakkında konuşma önceliğinin insana getirdiği güç, iktidar... Kimsenin cümle kuramadığı bir yerde, cümle kurup kabile reisi olmak... Bu kitap böyle şeyleri dert edinip deşiyor. Kendi yazarlığımla da hesaplaştım tabii, daha önce söylemiştim, edebiyatın da sınıfsal bir niteliği var. Burjuva, kendi sınıfından memnun ve konumunu korumak isteyen bir yazarın böyle bir meselesi, derdi yoktur. Tabii ben her yazarın dille bir meselesi olması gerektiğine inanıyorum.*¹²⁴

Anlık gözle görülen, gözlemlenen şeyler kahramanlar nezdinde uçucu aldatıcı bir şey gibidir. Ancak Nezir, görünüp kaybolan nesneleri dil aracılığıyla kahramanlar için kalıcı hale getirmektedir. Bir anlamda dilin, hayatın sürekli şekil değiştiren, akıp giden nesnelerini zihinde nasıl bir standart kavrayışa indirgediği durumu da sorguluyor gibidir. Eserde dile sahip olamayan karakterlerin yoksulluğu şu şekilde betimlenmiştir: “Hızla kayıp gidecek süreksiz bir görüntü.. harflerle kuşatılıyor, ışığın anlık bir oyunu olmaktan çıkıyordu böylece. ‘Aptallar dinleyin uğultuyu’ diyordu bize.”¹²⁵ Yine başka bir yerde: “Cılız gövdelerimiz düşlerimizi güçlkle ısıtan sobaların başından küf kokan yorganların altına, sessiz rüyalardan çamurlu sokaklara sürüklenmiş ve ömrümüzün sonuna dek sürüklenecek de olsa, aklımızı kurtarabiliriz.”¹²⁶

Latife Tekin, *Aşk İşaretleri*’nde dil ve kelimelerin yaşamın saf doğasının algılanmasında bir engel olduğunu, dille birlikte hayatın sahiciliğinin ışıltısını, anlamını yitirdiğini düşünmektedir. Bu durumu eserin pek çok yerinde görmemiz mümkündür: “Kelimelerin uçurumuna düşeceğim”¹²⁷ Bir başka yerde kelimeler için şu benzetmeyi

¹²³ Tekin, *Aşk İşaretleri*, s. 15.

¹²⁴ Özer, s. 154.

¹²⁵ Tekin, *Aşk İşaretleri*, s. 13.

¹²⁶ Tekin, *Aşk İşaretleri*, s. 14.

¹²⁷ Tekin, *Aşk İşaretleri*, s. 10.

yapmıştır: “kanımıza girecek kelimelere önce parmaklarıyla dokunuyor.”¹²⁸ Bu söylemler karakterlerin dil karşısındaki savunmasızlığını, zayıflıklarını göstermektedir. Eserin ilk bölümünde anlatıcı dilin aracılığı olmadan dolaysız bir şekilde izleme konumunda, dilden ve kelimelerden kaçarak sessizliğe ulaşma isteğindedir. Eserde bu durumu pek çok yerde görmemiz mümkündür: “Varlığınızdaki güzel susuşa yüz çevirip ruhunuzun bütünlüğünü koruyan sessizliğe ihanet ettiniz mi?... ‘Ezelde ve ebediyette konuşma yoktur.’ Düşündüm ki beni onlara bağlayan zihnimdeki gürültüdür.”¹²⁹

Yukarıdaki sözler bize Taoculukta var olan, zihnin kavramların etkisinden, bağımlılığından kurtulması yoluyla gerçeğe ulaşabileceği düşüncesini hatırlatmaktadır. Taoculuğun hedefi doğadaki işleyişi izlemek suretiyle evrenin birliğindeki sırra erişmektir.¹³⁰ Eserde dil, insanlar arasında iletişim aracı olarak görülmenin ötesinde zihni meşgul eden fazlalık olarak görülmektedir:

*Hayatın tadını, kokusunu taşıyan şeyin sessizlikten yükseldiğini unutmak doğru değil. Şu öylece duran, cevaplanmamış dilsizleşme, susma çağrısı!.. Kendimizi ortaya koymaya uğraşırken, kalbimizi tarifsiz acılara boğan.. İfadesini bulmuş en mükemmel eserde bile vicdanımızı yaralayan bir giz yok muydu? Sessizliğe kavuşmayı arzulayan bir iç çekiş.*¹³¹

Tekin, sessizliği¹³² insan varlığının evrenle doğadaki bin bir nesneyle bağlantıda olduğu bir durum olarak betimlemektedir. Bu konuda Tim Parks’ın Beckett’ten alıntılanmış olduğu ifade akıllara gelir:

“Her kelime diyordu Beckett, sessizliğin üzerinde gereksiz bir leke gibidir.”¹³³ Sessizlik karşısında dil ise bu durumu kuşatan, bağlantıyı koparan insan bedeni ve

¹²⁸ Tekin, *Aşk İşaretleri*, s. 12.

¹²⁹ Tekin, *Aşk İşaretleri*, s. 8.

¹³⁰ Taoculuk, dil konusunda sembolik dille alfabetik dil arasında bir karşılaştırma yapar. Bu karşılaştırma da evreni ve doğayı anlamada sembolik dili alfabetik dile göre daha çok önemser: “Doğal evren, doğrusal bir sistem değildir. Aynı anda etkileşen sayısız değişkenden oluşur: işleyişinin bir anının doğrusal, alfabetik dile çevirmek için hesaplara sığmaz uzunlukta zaman gerekir. Evreninkini bir kenara bırakın! Yalnız yerküreyi ele alın veya küçük bir gölge ya da atomun yapısında olan bitene bakın. Bu tam da dil ile ilgili problemlerin Taocu felsefeyle bağlantısının olduğu noktadır. Buna rağmen beynimiz, zekâ organımız, dilsel tanımlamayı en büyük nörolojistler aracılığıyla savunmaktadır. Bu yüzden ideografik dil doğaya katı bir şekilde doğrusal ve alfabetik olandan biraz daha yakındır.” Alan Watts, *Suyun Yolu Tao*, (İstanbul: Dharma Yayınları, 2001), s. 38-39.

¹³¹ Tekin, *Aşk İşaretleri*, s. 7.

¹³² Latife Tekin, Pelin Özer’le yaptığı söyleşisinde *Aşk İşaretleri*’ndeki sessizleşme isteği hakkında şunları söyler: “Daha önce yazma olgunluğuna erişemediğim bir şeyin, sessizleşme arzusunun tam da üstüne gittiğim bir kitap... O nedenle, bana hem uzak bir yerden ses veriyordu hem de bu sessizleşme arzusu iyi bir şey mi diye düşündürüyordu beni... Dilin kendisi, ona karşı bir şey yapacağımı hissettiği anda beni dışına atıyordu. Madem sessizleşmek istiyorsun, sonsuza dek sessiz kal diyordu. En zor yazdığım kitap buydu ama bir yerine kadar...” Özer, s. 156-157.

¹³³ Tim Parks, *Ben Buradan Okuyorum*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2015), s. 159.

ruhıyla dışarıdaki maneviyatı anlamayı engelleyen bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu dili kullanan Nezir hakkındaki söylemlerinde görmemiz mümkündür: “Konuşa konuşa masumiyetini kaybetmiş bir sefil, farelerin kemirdiği paltosuna gömülmüş, hayatı dile döküyordu... Sessizliğe ulaşmak isteyen her iç çekişi yüzlerce kelimeyle kuşatıyordu.”¹³⁴

Eserde Nezir gücün, iktidarın gölgesi gibidir. Sanki bir kavramı ifade etmek için insan biçimine (antropomorfizm) büründürülmüş suretten ibarettir. Eserde dili konuşamadıklarından dolayı kendilerini eksik hisseden karakterlerin bu durumu şu şekilde karşımıza çıkarılır: “Bir gün, gözlerimize dolan dünyayla ve zihnimizdeki yansımalarla kelimeler arasında anlamlı bağlar kurarak konuşabilecek miyiz acaba?”¹³⁵

Bu söylemde kolektifliğe yapılan bir vurgu söz konusudur. Minör edebiyatta minör olma hali, Ulus Baker tarafından, “artık değil, henüz değil” ifadeleriyle açıklanırken, anlatılmak istenen, majör olma halinin güce, yetkinliğe, tamlığa sahip olma durumuyla bütünleşmesidir. *Aşk İşaretleri*’nde kahramanların çocuk olarak seçilmesi, çocukların küçük adam olarak nitelendirilmesiyle eş değer biçimde eksik ve yetersiz oluşlarına bir göndermedir. Çocuk yetişkinliğe geçişini, özneleşmesini dili kendini ifade edişindeki yetkinliği ile yapar. Dil ve iktidar ilişkisi Bourdieu ve Loic Wacquant’ın kaleme almış oldukları *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar* başlıklı eserde şu şekilde açıklanır:

*Dilsel yeti eşitsizlikleri, gündelik etkileşimler piyasasında, yani iki kişi arasındaki gevezelikte, kamusal bir toplantıda, bir seminerde, bir iş görüşmesinde, radyoda ya da televizyonda, sürekli olarak ortaya çıkar. Yeti, farklılık yaratacak biçimde işlev görür ve iktisadî mallar piyasasında olduğu gibi, dilsel mallar piyasasında da tekeller vardır. Bunun en iyi görüldüğü yer siyasettir: Siyasette sözcüler, bir kolektif iradesinin siyasal olarak meşru ifadesinin tekeliğini ellerinde bulundurdıkları için, sadece temsil ettiklerinin yararına değil, aynı zamanda çoğu kez onların yerine de konuşurlar.*¹³⁶

¹³⁴ Tekin, *Aşk İşaretleri*, s. 11

¹³⁵ Tekin, *Aşk İşaretleri*, s. 14.

¹³⁶ Pierre Bourdieu, Loic Wacquant, *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, çev. Nazlı Ökten, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), s. 142. Bourdieu’nun tahakküm edenin dilini benimsemek zorunda kalan gruplar hakkındaki söylemi de önemlidir:

“Bir Fransız Cezayirli’yle ya da siyah bir Amerikalı bir Wasp (Beyaz, Protestan) ile konuşurken, birbiriyle konuşan iki kişi değildir söz konusu olan: Onlar aracılığıyla tüm bir sömürgecilik tarihi ya da Amerika Birleşik Devletleri’nde siyahların (ya da kadınların, işçilerin, azınlıkların vb.) iktisadî, siyasal ve kültürel olarak tahakküm altına alınma tarihidir.” s. 139

Eserde kahramanların çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecinde kurgulanması bu anlamda önemlidir. Yine Cihan, Yener, Saim ve Gülhan'ın dile sahip olamamaları minör oluşlarına başka bir örnektir. “Kelimelerin büyüğü kader, kader.. Cümleler ona verilmiş. Kimseye bağışlar mı? Aptala bak zekâ krizine girdi.”¹³⁷

Bu söylemlerde dilsizlerin, Nezir'in sesiyle büyülenme durumlarını görmekteyiz. Nezir'in tahakkümü dile sahip olmasından ötürüdür. Nasıl ki sihirbazların sırrını paylaşması ya da büyücülerin sihirli sözcükleri paylaşması onlar için bir güç kaybı demekse, dil üzerinden iktidar kuran Nezir için de dili paylaşmak bir güç kaybıdır.¹³⁸ Bu anlamda dilsiz olmalarından dolayı Nezir'in etrafında kümelenen karakterler Freire'in söylemlerini hatırlatır:

*Ezilenlerin kendilerini ezenlere ait olan “şeyler” gibi hissetmeleri, dünya ve kendi haklarındaki görüşlerinin gerçek olmayışıyla ilgilidir. Ezenler için olmak sahip olmaktır; hemen hemen her zaman da hiçbir şeyi olmayanların sırtından sahip olmaktır. Ezilenler için, varoluşsal tecrübelerinin belirli bir noktasında olmak, ezene benzemek değildir, fakat ezenin altında olmak'tır, ona bağımlı olmaktır. Dolayısıyla da ezilenler duygusal olarak bağımlıdırlar.*¹³⁹

Nezir dile sahip oluşuyla majörü temsil eden yetkinliğe sahip bir kişidir. “Nezir, dile hâkim olabilenle olamayan, yoksulla zengin arasındaki zıtlığı ortaya koyma çabası gösteren, etkili bir karakter durumundadır.”¹⁴⁰ Bu anlamda Fanon'un dille güç ilişkisi arasında kurmuş olduğu bağlantı önemlidir:

*Bildiğim şu: Bir dile hâkim olan, sonuç olarak, o dille ifade ve ima edilen dünyaya da hâkim olur. Varmak istediğimiz yer belli oluyor artık: Dil hâkimiyeti, dil ustalığı yabana atılmayacak bir güç, bir iktidar getiriyor sahibine. Paul Valéry bunun derinden farkında olacak ki dili “ete saplanmış tanrı” olarak nitelendiriyor.*¹⁴¹

¹³⁷ Tekin, *Aşk İşaretleri*, s. 26.

¹³⁸ Eserde Nezir'in, iktidarını kaybetme korkusuna kapıldığını gördüğümüz sahneler olur. Dil yoluyla kurmuş olduğu iktidarını, dili daha iyi kullanarak değil, Saim'i aşağılayarak korumaya çalışır. Dilsiz durumdan çıkıp bir an olsun dile gelen Saim'e karşı Nezir'in tavrı şu şekildedir: “Saim hikâyenin içine girip bir an için Nezir'in katına yükselmiş, inmek istemiyordu. ‘Nezir biliyor musun, Havuç hanım masa örtüsüne başlamış, kordonlu şişe’ der demez Nezir'in gözleri karanlığa açıldı. ‘İğrenç herif.. sen kim oluyorsun da bana adımla sesleniyorsun, ha? Sana kendini ara desem, dünyada bulamazsın aptal.. arayamazsın bile, ne dediğimi çakamazsın. Hiçsin, sıfırsın sen, anladın mı?’” Tekin, *Aşk İşaretleri*, s. 37.

¹³⁹ Paulo Freire, *Ezilenlerin Pedagojisi*, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1991), s. 41

¹⁴⁰ Hatice Yitik, *Latife Tekin'in Romanlarında Yabancılaşma*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Mayıs 2019), s. 31.

¹⁴¹ Frantz Fanon, *Siyah Deri Beyaz Maske*, çev. Cahit Koytak, (İstanbul: Versus Kitap, 2014), s. 12. Azınlık konumunda olan Siyahların majör/egemen olan tarafından kodlanması üzerine Steve Biko'nun söylemleri de önemlidir. “Batı kültürünün gelişi bizim bakış açımızı adeta temelden değiştirdi. Artık kendi işlerimizi kendimiz yürütemiyorduk. Tahammül edilen insanlar olarak bizden Batılı toplum tipine uymamız istendi. Bize tahammül ediliyor çünkü ucuz işgücümüze ihtiyaç duyuluyor. Dolayısıyla hiç de

Fanon'un ifade ettiği gibi Nezir dili konuştuğundan, dolayısıyla gücü elinde bulundurduğundan diğer bireyler üzerinde tahakküm ilişkisine dayalı bir iletişim kurmaktadır. Dolayısıyla Nezir: "Diliyle, iktisadi alandaki yoksulluğunu örterek kendisini gl bir kişi olarak yansıtmaya çabasındadır."¹⁴² Kahramanlar, dili konuşamadıklarından kendilerini güçsüz hissetmektedir. Tekin'in yoksulların dünyasını anlatmak için üretmiş olduğu Nezir karakteri hayali bir karaktermiş görünümü arz etmektedir. Nezir, diğer karakterlerin kendilerini hissettiği psikolojik durumlarını ortaya çıkaran bir figür gibidir. Cihan ve diğer dilsiz arkadaşlarının ruh hali, dilsizlerin, sessizlerin öteki olma durumlarını gün yüzüne çıkarmak için yaratılmış bir karakter görünümündedir. Bir nevi Nezir karakteri, Tekin'in diğer karakterlerin psikopatolojisinden zorunlu olarak ortaya çıkmış bir karakter gibidir.

Eserde Cihan, minör azınlığın temsilcisi mahiyetindedir. Yoksul ve dilsiz durumunda olan kahramanlar, etraflarında görmüş oldukları şeyleri dili konuşamadıklarından anlamlandıramamaktadırlar. Nezir ise görünen her şeyi dile dkebiyen bir karakterdir. Bu anlamda Tekin'in dili, görüneni hızlıca anlamlandırıp işleme hazır hale getiren bir araç olarak sunmasını Nezir üzerinden görmemiz mümkündür. Dilsizler, karşılaştıkları olayları ya da nesneleri ses ya da söz paketleri hâline getirememektedirler. Etrafındaki olayları anlamlandıramayan kahramanların Nezir'in tahakkümüyle sese ulaşma durumlarını görebilmemiz mümkündür: "Sır gözlerimizde.. Gözlerin gösterisinde. Hah ha ha! Gstericinize kanmayın. Gösterisi hileli. Bu bir kğıt. Her şeyi gizlemek için dönüp duruyor yle. Dünyayı gösterir gibi yapıp. Gz gerçeğin aynası değil, gerçeğin sırdaşıdır, sırların ajanı. Yutar mıyım hiç? İlk elden akmanız gereken budur işte. Gzlerinizle yarışıp görüneni yaya bırakacaksınız.. her dakika. her saniye."¹⁴³

Nezir diğer kahramanlar nezdinde adlandırılmaz olanı adlandırılabilir hale getirmesiyle, etrafında olan biteni kelimelere dkebilmesiyle iktidar kurabilmiştir. Adlandırılmaz olanı bir şair gibi adlandırılabilir hale getiren Nezir, bize Bourdeiu'nun

---

sorumlu olmadığımız normlara göre yargılanıyoruz." Steve Biko, *Siyah Bilinci*, ev. Onur Eylül Kara, (Ankara: Dipnot Yayınları, 2014), s. 56.

¹⁴² Erdal Aıkyol, *Latife Tekin'in Romanlarında şahıs Kadrosu*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi İnn Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Malatya 2017), s. 96

¹⁴³ Tekin, *Aşk İşaretleri*, s. 18.

kelimelere sahip olan kişilerin bir nevi gücü de elinde bulundurması söylemini hatırlatmaktadır:

Kelimeler yalnızca gerçekliği betimlemez, gerçekliği inşa ederler. (Fiziksel) dünya mevzubahis olduğunda son derece tartışmalı olan bu hipotez, toplumsal dünyaya dair ise çok doğrudur. Kelime mücadelelerinin, kelimeler üzerine verilen mücadelelerin bu kadar önemli olması bundandır: Son sözü söyleyen olmak, meşru gerçeklik temsili üzerindeki iktidar sahip olmaktır. Bazı hallerde, gerçekliği yaratmak noktasında temsili dayatmak, gerçekliği dayatmaktır. Adlandırılmaz olanı adlandırılabilir kılmak, onu var etme, bilinmesini ve tanınmasını sağlama, meşrulaştırma fırsatını kendine tanımaktır. Pek çok örnekte kelimelerin gücü ve kelimeler üzerindeki güç politik güçlerdir; kelimelerin, gerçekliği inşa araçları olması itibarıyla, politik iktidar büyük ölçüde kelimeler üzerindeki iktidardır.¹⁴⁴

Nezir'in aracılığıyla dilin, varlıkları hızlıca anlamlandırma, işlevselleştirme özelliği görünür kılınmaktadır. Nesneleri dil aracılığıyla kodlamak, onları anlamlandırabilmektedir. Nezir gözünde dilsizlerin zafiyeti, gördüklerini hızlı anlamlandırabilme kabiliyetlerinden yoksul olmalarıdır. “Biz daha içinden geçtiğimiz günün kelimelerini bulup cümlesini kuramazken, Nezir çoktan geleceğin düşüncesine ermiş, geleceğin kelimeleriyle oynuyor.”¹⁴⁵

Nezir'in sözleri, dilsizlerin özneleşerek geleceklerine yön verebilmeleri önünde bir engel olarak durmaktadır. Nezir, sürekli gelecek zaman cümleleri kurarak, diğer kahramanların geleceklerini ipotek altına almış gibidir. Bu şekilde onların geleceğe ilişkin tahayyül kurmalarını ve bağımsızlaşmalarının da önüne geçmektedir. İnsan dil aracılığıyla zaman dışılıktan kurtulmakta, hedef belirlemekte, bu yolla geçmiş ve gelecek arasında bir köprü kurabilmektedir. Dilin yokluğunda zaman sonsuz bir döngüde ve kahramanlar da döngüsel bir zaman¹⁴⁶ içindeymiş gibi görünmektedir. Ancak dilin varlığıyla zihin zaman dışılıktan çıkarak, tarihsel çizgisel bir zaman akışına bırakılmaktadır.

Eserde Cihan dışında diğer tüm karakterlerin erkek olması,-karakterlerin ailelerinden bahsedildiğinde bile sadece babaları vardır- majör olana bir gönderme

¹⁴⁴ Pierre Bourdieu, *Devlet Üzerine*, çev. Aslı Sümer, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), s. 392-393.

¹⁴⁵ Tekin, *Aşk İşaretleri*, s. 38.

¹⁴⁶ Tarihsel ve döngüsel zaman kavramları hakkında detaylı bilgi için bkz. Reha Çamuroğlu, *Dönüyordu*, (İstanbul: Om Yayınevi, 1999).

gibidir. Deleuze düşüncesinde de erkek majör olanı temsil etmektedir. “Deleuze ve Guattari ‘kadını’ veya ‘kadın oluş’u minör olarak tanımlarlar.”¹⁴⁷

Aynı şekilde Ulus Baker de kadınları erkek karşısında minör oluş düzleminde ele almaktadır. Baker, erkeklerin yetkin olma, rüştünü ispat etme durumlarıyla yan yana anılmasından dolayı kadın, çocuk, ihtiyar vb. yetkin olmayan tüm varlıkları minör olarak nitelendirmektedir. Bu anlamda Nezir erkekliği ve majör olanı temsil eden bir karakterdir. Eserin pek çok yerinde cinsiyetle alakalı durumlar görülmektedir. Yener’in Nezir tarafından makyajlanıp sokağa çıkarılması ya da kahramanların adları sorgulanmaya değerdir. Pek çok yerde erkek karakterlerin erkek olma durumları Nezir tarafından kırılmakta, bu şekilde Nezir, iktidarını devam ettirebilmektedir. Cihan ise zaten kadın olduğu için minör bir durum içindedir.

Romanın sonlarına doğru Nezir’in himayesinden çıkmaya çalışan kahramanlar Nezir’le dolaşmış oldukları tüm mekânlardan uzak durarak gelecek üzerine plan yapacak duruma gelmişler, sese ulaşma deneyimini yaşamaya çalışmışlardır. Bu durumda içinde bulundukları kötü durumun sebebini dilsiz olmalarına bağlamışlardır. Ancak dilleri Nezir’in diliyle zehirlenmiştir. Bu zehri temizlemek için çocukların olduğu bölgelere gidilmekte onları izleyerek kendi dillerini bulma arayışı içerisine girmektedirler. Bu anlamda Bülent Somay’ın söylemleri bizim ifade etmek istediğimiz durumu destekleyici mahiyettedir.

*Birey-özne kuruluşu sırasında belli ölçülerde ve üsluplarda Baba’ya isyan eder, ama mutlaka Babanın–Adı’nı bir biçimde içselleştirerek (üst–ben olarak) kendi bünyesine alır. Bu aynı zamanda, Baba’nın fiziksel varlığı olmadığı ya da ortadan kalktığı anda bile Babanın–Adı göstereninin işlev görebilmesinin temel nedenidir.*¹⁴⁸

Tekin, eserini filtre kelimesiyle sonlandırmıştır. Filtre kelimesi kahramanların Nezir’e olan teslimiyetlerinin ifadesidir. “Tir tir titreyerek, incelmış yatağıma sığınmıştım. Nezir’in zihnimde açtığı delikten cümlelerin gürültüsü dolmuş içime.. Ağzımın kenarında şiddetli bir çekilme. İmalar, işaretler.. Kirpiklerim hazır. Filtre!”¹⁴⁹

Kahramanların zihinleri Nezir’in ideolojisinin, sesinin yaşadığı mekânlar hâline gelmiştir. Romanın sonunda kendi dillerini bulamayan karakterler, Nezir’in

¹⁴⁷ Claire Colebrook, *Gilles Deleuze*, çev. Cem Soydemir, (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2013), s. 221-222.

¹⁴⁸ Bülent Somay, “Hiçbir Yere Ait Olmayan Özne”, *Defter*, Sayı: 44, 2013 Güz, s. 114.

¹⁴⁹ Tekin, *Aşk İşaretleri*, s. 122.

tahakkümünden kurtulamamışlardır. Minör oluş içerisindeki çoğulluklara, kolektifliğe verilen mesaj açıktır: İktidarın manipölasyonu altındaki kitleler, kapandan iktidarın dilini kullanarak ya da taklit ederek kurtulamazlar. Kendi dillerini yaratma mecburiyetindedirler.

Bir alt metin olarak karşımıza çıkan Şalvarlı Baba ve Havuç Hanım hikâyeleri de kendi içinde eril bir durumu barındırmaktadır. Eserin pek çok yerinde bu hikâyeler araya sıkıştırılarak bize aktarılır: “Yıllar önce mahzene bir kadın geldi.. büyük bir kamyonetle, Cüce.. Kamyonetin kasası mobilya dolu. Mobilyalar daha o gün satın alınmış. Hepsi yeni, gıcır, gıcır. Bir şey için ağlarcasına ısrar ediyor.. anlaşılmaz bir dille..”¹⁵⁰

Deleuze ve Guattari düşüncesinde eril yani erkek olan majör durumu temsil etmektedir. Bu bakımdan eserde kadına yapılan havuç ve cüce benzetmesi sorgulanması gereken bir durumdur. Kadının, erkeklik organını çağrıştıran havuç benzetmesi cinsiyetçi bir bakış açısını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla minör oluşu temsil eden kadının, eril dil tarafından nasıl öteki konumuna düşürüldüğünü görmekteyiz. Bu anlamda Bourdieu’nün erkek tarafından tahakküm altına alınan kadın üzerine söylemi önemlidir:

*Mitsel-ritüel sistemin, tüm evrenin bölünüm ilkesi haline getirecek raddede onaylayıp güçlendirdiği kadının aşağılığı ve dışlanması ilkesi, özne ile nesne arasındaki, eyleyici ile araç arasındaki temel bakışsızlıktan başka bir şey değildir; bu bakışsızlık, kadın ile erkek arasındaki sembolik mübadele alanında, sembolik sermayenin üretim ve yeniden üretim ilişkilerinde yerleşir (bunların merkezi aygıtı evlilik piyasasıdır ve tüm toplumsal düzenin temelinden bunlar yatar): kadınlar burada sadece nesneler olarak, ya da anlamı kendilerinin dışında belirlenen ve erkeklerin elinde tuttuğu sembolik sermayenin devam ettirilmesi ve arttırılmasına katkı sunmak işlevini taşıyan semboller olarak var olabilirler sadece.*¹⁵¹

Alt metin olarak karşımıza çıkan Havuç Hanım hikâyesi anlatımdan kopuk bir şekilde gramer kurallarının dışında aktarılmaktadır:

“Size söylemedim değil mi? Sahilde

Havuç hanıma rastladım. Dün sabah.” (s. 33)

“Havuç hanım yürüyerek sahilde yelek

¹⁵⁰ Tekin, *Aşk İşaretleri* s. 36.

¹⁵¹ Pierre, Bourdieu, *Eril Tahakküm*, çev. Bediz Yılmaz, (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2015), s. 59-60.

örüyormuş.. küçük küçük adımlarla.”(s. 34)

“Akşama doğru Havuç hanım yürüyerek

ördüğü yeleği oturarak bitirmiş” (s. 36)

“Hah ha ha! Anlaşılmayacak bir dille

Enayi Havuç hanım” (s. 37)

Havuç Hanım hikâyesi eril dilin yani majörün içindeki minör oluşu nitelerken, yazım kurallarına da uyulmayarak minörlük, yersizyurtsuzluk durumları dilin yersizyurtsuz edilişiyle bir olarak anlatılmıştır. Kadınlığa özgü niteliklerin, noktalama işaretlerine rağmen küçük harflerle yazılmasına karşılık, erkekliği simgeleyen “havuç” benzetmesinin büyük harflerle yazılması, kadının cüce olması, majörün kadına bakış açısının bir başka yansımasıdır. Havuç Hanım’ın anlaşılmasız bir dil kullanması onun yersizyurtsuzluğunu vurgulamak içindir. Havuç Hanım dışında eserde Nezir’in ağzından “kıllı pantolonu var” şeklinde bize tanıtılan Şalvar Baba hikâyesi de kesik kesik anlatılmaktadır.

*Silgim yok, bir defasında Şalvar Baba’dan istedim. Ondan yana kayamıyorum.. bir milim bile.. Alındaki ben kayboluyor, kaşı kalkıyor herifin. ‘Elini sok, al!’ dedi. Defter kalem getirmez. Okula silgiyle geliyor gelirse. Elimi soktum. Cebi derin mi, delik mi düşünmeden karıştırıyorum öyle. Boş tarafıma gelmiş.. Parmaklarım bir şeye değdi. Çarpılmış gibi elimi kendime çektim. ‘ Hah ha ha! Silmem s. kerim!’ dedi.*¹⁵²

Nezir’in üzerinde derin etkileri olduğunu söyleyebileceğimiz Şalvar Baba, eril dilin bir başka kısmını bize göstermektedir. Latife Tekin’in eserlerinde eril dilin yoğun kullanımı, erkin kullanmış olduğu dilin sınırlarını parçalama girişimi olarak okunabilir.

“Dilsiz yapısız bir kadın, taşa yere yayılmış, hayvan alfabesiyle bize müjde veriyor.” (s. 26)

“Kelebekler ebenizi düzecek” (s. 47)

“Cihan kızlığını mı göstermek istiyorsun, ha?” (s. 28)

“Gelin, gelin, bugün de elmadan göt yapacağım size.” (s. 22)

Latife Tekin, ataerkil bir düzenin dilini yansıtan Nezir ve Şalvar Baba adlı kişilerle majör dilin büründüğü durumları bize göstermektedir. Dilde gösteren gösterilen

---

¹⁵² Tekin, *Aşk İşaretleri* s. 51.

ilişkisinde gösterenin¹⁵³ hep Nezir yani erkek olması ve kadınlığı ötekileştirecek benzetmeler kadının minör oluşuna bir göndermedir. Yine alışılmadık benzetmelerin bulunması ya da cümlelerin kurulması eserde dikkatimizi çeken diğer bir durumdur.

“Ameleler yok. Yeri kazıp içine girmeye gitmişler. Hah ha ha! Firavunlar vaktine. Adamlar hangi dili konuşuyor biliyor musunuz? Avuç içine tükürmece!” (s. 29)

“Bizim için seçtiği kelimeler dağılsın! Dili saat gibi işlemeye başlamışken..” (s. 47)

“Dayanılmaz farfara

erguvanlar leylaklara binmiş. Hücrelerini
oynatıyor insan” (s. 47)

“Dilsiz yapısız bir kadın, taşa yere yayılmış, hayvan alfabesiyle bize müjde veriyor.” (s. 26)

“Aptala bak, zekâ krizine girdi.” (s. 26)

Eserde, farklı anlamlara gelecek kelimelerin bir araya getirilerek cümleler kurulması, yeni kelimeler, alfabeler üretilmesi, sistemin kodlanmış diline, düzenine minör bir kullanımla karşı çıkıştır. Düzensiz cümle yapıları, egemen dilin söylemine karşı bir tavır alıştı. Majör dil içinde oynama diyebileceğimiz tüm bu durumlar minör yazına örnek teşkil etmektedir. Tekin, iktidarı temsil eden, dili konuşarak gücü elinde bulunduran Nezir’in karşısına azınlık konumunda olan dilsizleri konumlandırmıştır.

Latife Tekin’in dil ve iktidar ilişkisini sorgulayan eserlerinin başında *Buzdan Kılıçlar* ve *Aşk İşaretleri* gelir. Bu eserlerde yoksulluk sadece ekonomik nedenlerle ilişkilendirilmemiş; yoksullukla dile sahip olamama ilişkisi üzerinde de durulmuştur. “Dili mırıldanan yoksullar” bu anlamda dünyayı anlamlandırma sorunu yaşamaktadırlar. Yoksullar, kendilerini ifade edebilecek düzeyde dile sahip olamadıklarından merkezi temsil eden majörün diline özentilik göstermektedirler.

¹⁵³ Claire Colebrook, Deleuze düşüncesindeki gösteren gösterilen düşüncesini şu şekilde açıklar: “Deleuze yapıtlarında yapısalcıların öne sürdüğü ‘gösteren’ olarak dil kavramını eleştirir; çünkü bu kavram bir dünya olduğunu (gönderge) bu dünyaya dayattığımız veya bu dünyada bulduğumuz anlamlar olduğunu (gösterilenler) ve daha sonra bu anlamları sistematikleştirmek için kullandığımız işaretler ve sesler olduğunu (gösterenler) öne sürer. Anamlama olarak dil kavramı, aşkın bir kavramdır.” Colebrook, *Gilles Deleuze*, s. 227-228.

Buzdan Kılıçlar'da dil, majörün zenginlikleriyle özdeşleşmiştir. Ancak dili iktidar ilişkisi bağlamında ele alırsak, yoksullar kendi dilleri olmadığı için özenmiş oldukları dili kullanırken, majörün temsil ettiği gramer ve imlâ kurallarını dilsiz olduklarından yersizyurtsuzlaştırmaktadır. Yazarın bilinçli olarak yapmış olduğu dille oynama durumları majörün diline karşı bir duruşu ifade etmektedir.

Aşk İşaretleri'nde dile sahip oluşuyla karşımıza çıkan Nezir, iktidarı temsil etmektedir. İktidarın gölgesi durumundaki Nezir, Cihan, Yener, Saim ve Gülhan üzerinde dili kullanmasıyla, etrafını anlamlandırmasıyla tahakküm kurmaktadır. Bu konuda Şerefınur Atık şunları söyler:

Anlatıda en belirgin tema olan 'hâkimiyet', Nezir'in karakterinde belirginleşir. Nezir'in iktidarı, dille kurulan bir iktidardır. Anlatıda, Nezir'in babası, çete üyelerinin babaları, aşevinde bekleyen yoksullar, işkembecide çalışan çocuklar ve çete üyeleri iktidar karşısında boyun eğmeye mahkûm olan insanları temsil ederler. Bu grup içinde çete üyeleri, Nezir tarafından eğitilmekte oldukları için, tahakkümden kurtulma şansını yakalamışlardır. Anlatının teması da asıl bu noktada belirir: İktidar, dil hâkimiyeti kurmuş olanlar elde edeceklerdir, ifadesi anlatının temasıdır. Susmaya zorlanan, susturulan insanlar dile hâkim olmayı, dilin öznesi olmayı öğrendiklerinde baskıdan kurtulacaklardır.¹⁵⁴

Kahramanların dilsiz olmaları kolektif bir durumu ifade etmektedir. Nezir'in dili kahramanların her şeyidir. Zira içinde bulunmuş oldukları evreni anlamlandıramayan kahramanlar Nezir'in diliyle bu anlamlandırma durumuna sahip olabilmektedir. Dile sahip olamayan kahramanlar iktidarı temsil eden aygıtlardan dışlanmakta ve minör oluşu oluşturmaktadır. Eserin sonunda dili kullanamayan kahramanlar Nezir'in diline teslim olurlar. Cihan'ın ağzından çıkan "Filtre" kelimesi iktidara ve Nezir'e teslimiyetin bir göstergesidir.

Latife Tekin'in *Aşk İşaretleri* adlı eseri dile sahip olan bireyin dili kullanamayan/ dilsiz olan kişiler üzerinde nasıl bir üstünlük kurduğının eseri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tekin kendi deyimiyle dile karşı olarak kurguladığı *Aşk İşaretleri* adlı eserinde Nezir'in dili kullanabilmesi, yoksul ve dilsiz olan kişiler üzerinde tahakkümün bir göstergesi olarak işlenmiştir. *Buzdan Kılıçlar*'da yer alan yoksul "pılık pırtık adamlar" benzetmesi yerini bu eserde bir arada "çığırışan" dilsiz kişilere bırakmıştır. Eserde yer alan Cihan, Yener, Saim ve Gülhan karakterleri kolektif olarak dilsiz konumundadır. Dilsiz oluşları etrafındaki olup bitenleri

¹⁵⁴ Şerefınur Atık, *Latife Tekin'in Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatım*, (Yayınlanmış Doktora Tezi Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara 2011), s. 423.

anlamlandırmalarında bir engel olduğundan sese, dile ulaşmaları ancak Nezir sayesinde mümkün olmaktadır. Eserde Nezir'in dile sahip olmasını Bourdieu'nün dilsel sermaye kavramı ve Fanon'un dilsel güç üzerine söyledikleriyle ilişkilendirdik. Tekin, iktidarı temsil eden, dili konuşarak gücü elinde bulunduran Nezir'in karşısına azınlık konumundaki dilsizleri konumlandırmıştır.

Eserin tek kadın karakter olan Cihan aslında söylemlerin eriller tarafından belirlendiğine bir gönderme mahiyetindedir. Deleuze ve Guattari kadını onlar hakkında söylemleri belirleyen, onlar adına kararlar alan eril güç karşısında minör konuma yerleştirmişlerdir. Eserde, Havuç Hanım ve Şalvarlı Baba hikâyelerinde kadınlığa özgü niteliklerin küçük harflerle yazılıp, erkeklığe özgü niteliklerin büyük harflerle yazılması bu duruma bir gönderme gibidir. Yine bu hikâyelerin ifade tarzına bakıldığında, Türkçeye aykırı cümle dizilişleriyle karşılaşılacakla beraber farklı anlamlara gelecek kelimelerin bir araya getirilerek cümleler kurulması majör dilin içinden yeni olanaklar yaratılmasına örnektir.

2.3. Berci Kristin Çöp Masalları

2.3.1. Berci'den Katır Emel'e, Deli Gönül'den Kristin'e Kolektif Ruhun

Çözülüşü

Her anlamda kötü yaşam koşullarının mekânı olan gecekondu, içinde yaşam mücadelesi veren bireyleri de etkilemektedir. Bu anlamda azınlık konumunda olan yoksulların¹⁵⁵ hayatlarını kurdukları bu mekânlar, yersiz-yurtsuzluğun mekânlarıdır.

*80 sonrası romanında, gecekondu yaşamını, hem de o güne dek olmadığı kadar ayrıntılı olarak işleyen, hatta gecekondu mahallesini öykünün asıl kahramanı yapan Latife Tekin, önce Sevgili Arsız Ölüm, ardından da Berci Kristin Çöp Masalları romanlarında, kente göç ile birlikte başlayan ideolojik parçalanmayı anlatır.*¹⁵⁶

Türk Edebiyatında yoksullar ya da gecekondu bölgesinde yaşayan insanların yaşamları toplumcu gerçekçiler tarafından konu edilmiştir. Toplumcu gerçekçiler gecekondu sakinlerini daha çok bir öğretmen tarafından geliştirilmesi gereken bir topluluk olarak ele almışlardır. Latife Tekin, gecekondu yaşamına ilişkin şunları söyler: “Ne yazık ki Türk aydınları, mimarların çoğu, gecekonduya beğenmezlikle saldırdı. Bence olup biten şey, o insanlara yapılmış kötülüğün, şiddetin göstergesidir. Onlara uygulanan şiddete verilmiş cevaptır bugünkü çirkinlik”¹⁵⁷ Bu bakımdan azınlık durumunda olan ve “yetkin olmayan” yoksullar majör sistemin temsilcileri tarafından geliştirilmesi gereken bir unsur olarak ele alınmıştır. Latife Tekin, yoksulları ele alışıyla önceki kuşak yazarlardan ayrılarak yoksullara farklı açıdan yaklaşmış, minör edebiyatın niteliklerini yansıtmıştır.

Şehir çeperinin son noktası, ücra köşesi olan gecekondu bölgeleri iktidar/majör tarafından adeta unutulmuş bir bölge gibidir. Şehrin merkezinde uygulanan normlar bu bölgelerde geçerli değildir. Ötekileştirilmenin mekânı olan gecekondu bölgeleri bu anlamda şehrin şatafatlı gösterişinden, devletin altyapı ve üst yapı planlamalarından mahrum bırakılmış bölgelerdir. Baudelaire'den bahseden Gürbilek'in yoksulların gözündeki kent yaşamına dair ifadeleri önemlidir:

¹⁵⁵ Daha önce belirttiğimiz üzere yoksullar (çingeneler, kadınlar, siyahlar) nitelik bakımından azınlık konumundadırlar. Bu söylemle Ulus Baker'in “artık değil” ile “henüz değil” olarak tanımladığı, majör olanın karşısında yetkin olamama durumuna işaret ediyorum.

¹⁵⁶ A. Ömer Türkeş, “Romanda Kentleşme: Gecekondu Villakentlere”, *Birikim Dergisi*, Temmuz 1999, s. 123.

¹⁵⁷ Özer, s. 58.

Baudelaire, zenginlerle yoksulların göz göze geldikleri bulvarlardan söz eder. Gaz lambalarıyla aydınlanan ‘ışıl ışı bulvarları’, ‘yaldızlı kornişleri’ ve ‘gözleri kamaştıran geniş aynaları’yla bu bulvarları süsleyen kahveleri yazar. Bir de, bütün bu zenginliği ‘gözleri araba kapıları gibi açılmış’ seyreden yoksulları... Geniş bulvarlarıyla şehir açık bir mekâna, bir vitrine dönüşmüş, sınıflar arasındaki karşıtlık görünür hale gelmişti. Belki de bu yüzden Baudelaire yoksullardan bir ‘ gözler ailesi’ olarak söz eder.¹⁵⁸

Çöp tepeleri olarak nitelendirilen bölgelerde kendilerine gecekondyu yapan yoksulların yaşam mücadelelerinin anlatıldığı *Berci*¹⁵⁹ *Kristin Çöp Masalları*’nda belirleyici bir karakter yoktur. Gecekondyu bölgelerindeki yaşam mücadelesi kolektif bir durum olarak ele alınmıştır. Majör edebiyatta yer alan bireyin etrafında dönen olay silsilesi burada yerini kolektif topluluğa bırakır. Yıkık dökük bir mekânda hayatlarını devam ettirmeye çalışan konducuların, bağlanabileceği kendilerini güvence altında hissedebilecekleri şeyler; heybelerinde getirmiş oldukları tekerlemeler, takma adlar, dedikodulardır. *Berci Kristin Çöp Masalları*’nda yer alan çok sayıda takma adlar, tekerlemeler, Walter Ong’un ifadelerini bize hatırlatmaktadır. Ong, sözlü kültürün etkisinde olan toplulukların yapmış oldukları nitelendirmelerde çözümleyici değil, kümeleyici olduklarını ifade eder:

Yazıdan habersiz insanlar, özellikle belirli bir düzene göre yapılan konuşmalarda asker yerine kahraman asker, prenses yerine güzel prenses, çınar yerine ulu çınar denmesini tercih eder. Kümelerin ağırlığından ötürü okuryazarlara pek hantal, bıktırıcı ve ağdalı gelerek reddedilen bu kalıpsal yük ve sıfatlar, sözlü anlatımdan ayrılmaz.¹⁶⁰

Berci Kristin Çöp Masalları’nda yer alan bu tarz nitelendirmeler sözlü kültürün etkisinde kalındığının göstergesidir. Eserde yer alan, Naylon Mustafa, Kel Ali, Şiirli Hoca, Çöp Bakkal nitelendirmeleri bu duruma örnektir.¹⁶¹

Yoksulların kullanmış olduğu dil, halk edebiyatı unsurlarına dayanmakla birlikte günlük hayatta yaşamış oldukları zorlukları anlatmaktadır. Rüzgârın, çatıları bebeklerle birlikte uçurmasından sonra konducular tarafından bir mani söylenir:

¹⁵⁸ Nurdan Gürbilek, *Vitrinde Yaşamak*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2001), s. 32.

¹⁵⁹ Berci, temizliği, saflığı temsil ederken, Kristin, şehrin kıyısında azınlık durumunda “yaşayan” yoksulların kolektif değerlerinin yitimiyle ortaya çıkan bozulmayı, yozlaşmayı temsil etmektedir.

¹⁶⁰ Walter, J. Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür* çev. Sema Postacioğlu Banon, (İstanbul: Metis Yayınları, 2014), s. 54.

¹⁶¹ Eserde toplumsal sıkıntılarla baş edildiği bölgelere de takma adlar verilmiştir. Eserde rüzgârın bir konunun çatısını bebekle birlikte uçurmasından dolayı ölen bebeği için tepenin burnuna çıkıp rüzgârı taşlamak isteyen annenin çıkmış olduğu tepeye “Kovma Burnu” denmiştir. Yine, işçiler arasında işçi sınıfından, işçi haklarından söz edenlere “Çadır tutan” denmiştir. “Çöp Yolu”, “Rüzgâr hastalığı”, Rüzgâra karşı yürüme oyunu” gibi birçok örnek vermemiz mümkündür.

“Cik cik çatıcık uçsana

Beşikten kanat taksana

Bize bir bebek atsana

Cik cik bebecik cik cik”¹⁶²

Gecekondu sakinleri tam anlamıyla bir arada kalmışlık ve sıkışmışlık içerisinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Rüzgâr, çöp dağları, fabrika bacalarından saçılan zehirlerle uğraşmaktadırlar. Rüzgârın gecekondu halkı üzerindeki yıkıcı etkisini Adorno’nun söylemi açıklayabilir: “Mutlu olup olmadığımızı rüzgârın sesinden anlayabiliriz. Mutsuz insana evinin korunaksızlığını anımsatır bu ses, onu kış uykularından, huzursuz düşlerinden uyandırarak. Mutlu adam içinse korunmuşluğunun şarkısıdır. Öfkeli uğultusunda, artık ona karşı etkisiz olduğunu itiraf eden fısıltıyı da işitir.”¹⁶³ Şehrin kıyısında yaşamlarını sürdürmeye çalışan konducular, “bilgisizlik” içerisinde karşılaştıkları zorlu olayları fırsata çevirme peşindedirler:

*Fabrika sahibi, konducuların duasını aldıktan sonra fabrikanın serum ve ilaç şişelerinin yıkandığı mavimsi sıcak suyu oluk oluk mahallenin üstüne saldı. O gün Çiçektepe bayram yerine, düğün evine döndü. Sıcak suyun önü çevrildi. Aktığı deliğin çevresi çimentoyla sıvandı. Oraya bir çeşme kuruldu. Üç gün boyunca sıcak suyun başında çamaşır, kilim, yün, kap kacak yıkandı. Çocuklar yundu. Yaz gününde kar altında mavimsi sıcak bir suyla yıkanmak yalnızca Çiçektepelilere kismet oldu. Bu suyla yıkanan insanlarda çok geçmeden garip değişimler ortaya çıkmaya başladı. Kiminin derisi soyuldu. Kiminin yüzü mosmor kesildi.*¹⁶⁴

Şehrin dışında “bilgisizlik” içinde yaşayan yoksullar, fabrikadan yayılan zehirli mavi suyu kaplıca olarak kullanmış, havaya kar tanelerine benzeyen beyaz zehirler saçan fabrika patronunun göndermiş olduğu yoğurtları nimet gibi karşılayarak bu duruma itiraz etmemişlerdir:

*Aslında bu insanlar değil ölümden kaçmak, bizzat onun kucasına doğmuşlardır. Yaşamları da ölümden kaçarak değil onunla her gün bir kez daha savaşıyorlar geçmeye mahkûmdur. Zira ‘havadan gelen toksik tehlike’den bahsetmek yerine ‘havada olan toksik tehlikeden’, suya karışan zehir yerine, suyla gelen zehirden bahseder Tekin.*¹⁶⁵

¹⁶² Tekin, *Berci Kristin Çöp Masalları*, s. 9

¹⁶³ Theodor W. Adorno, *Minima Moralia*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2005), s. 51.

¹⁶⁴ Tekin, *Berci Kristin Çöp Masalları*, s. 19.

¹⁶⁵ Başak Güntekin, *Sınırdaki Edebiyat: Bellek, Kötülük, Çöplük*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Karşılaştırmalı Edebiyat Ana Bilim Dalı , İstanbul 2011), s. 90- 91.

Konducuların, fabrikaların doğaya ve insan sağlığına verdiği zararların farkında olmamalarının yanı sıra gelecekle ilgili en büyük hayalleri de yine bir fabrika işçisi olmanın ötesine geçmemektedir. Yoksulların şehir merkezinin dışında bir yerde yaşamalarına ilişkin Gürbilek'in ifadeleri önemlidir:

*Ayrışma aynı zamanda mekânsal bir ayrışmadır da; şehirlerde zengin ve yoksulların mahalleleri ayrışır, mahalleler homojen birimlere dönüşür. Şehir dışında kurulan banliyöler, orta sınıfın şehirlerde biriken sefaletin, yoksulların tehdidinin, toplumsal vahşetin uzağına taşınması anlamına gelir. Artık masum bir özel hayat ancak pis havadan, orospulardan, hastalık ve kötülükten uzakta sürdürülebilir.*¹⁶⁶

Şehir merkezinin kıyısında bir yerde yaşayan conducuların mahallelerinde elektrik, yol, okul yoktur. Derme çatma mekânlarında yıkım korkusuyla yaşamaya çalışan conducular, merkezin dışında çöplerden topladıkları malzeme ile kendilerine kondular yapmışlardır. Gecekondu bölgesindeki yoksulların konumu Tekin ve Orhan Kemal üzerine karşılaştırmalı çalışma yapan Gümeli tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

*Yoksulluk ile dışlanma arasındaki ilişkiye dönülecek olursa; yoksulluk, kişinin gerek emek piyasasından, gerek siyasal süreçlerden, gerekse toplumsal ilişki ağlarından dışlanmasıdır. Yoksulluk deneyimi sadece bir gelir azlığı, temel kentsel hizmetlerden yoksun olma değildir, aynı zamanda alt sosyal statülü mahallelerde yaşama, kent mekânında marjinalleşme, sağlıksız çevre koşullarında yaşamını sürdürme, adalet, eğitim, sağlık hizmetlerinden daha az yararlanabilme, şiddete daha açık olma, yeterli güvenliğe sahip olmama durumudur. Bu bütünlük hem mekânsal düzeyde hem bireysel düzeyde yoksulluğun sürekli olarak yeniden üretilmesinin koşullarını yaratmakta, onu yaşayanlar için bir kader gibi algılanmasına yol açmaktadır.*¹⁶⁷

Gecekondu bölgesinde yaşayan yoksullar moral olarak yaslanacakları bir güce ihtiyaç duymakta ve bu gücü metafizik dünyaya ait inanışlarda aramaktadırlar. Heybelerinde getirdikleri ananeleri birebir uygulamasalar da bulundukları mekâna ve duruma uyarlamakta, dünyevileşmektedirler:

Kadınlar helâ çukurları kazılmadığı için toplanıp dereye iniyorlardı. İne çıka görülmedik bir âdet de onlar çıkardılar. Gündüzleri kadınların dereye inmesini ayıp saydılar. Dereye doğru seğirten erkek görünce gülüşerek gözlerini

¹⁶⁶ Gürbilek, *Vitrinde Yaşamak*, s. 60.

¹⁶⁷ Turgay Gümeli, *Orhan Kemal'in Gurbet Kuşları ve Latife Tekinin Sevgili Arsız Ölüm Romanlarında Köyden Kente Göç ve Yoksulluk*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Karşılaştırmalı Edebiyat Ana Bilim Dalı, İstanbul 2006), s. 30.

*yumdular... Bu âdetler Çiçektepe’de konan ilk âdetlerdi. Zamanla bu âdetlere işsizlik âdetleri, rüzgâr âdetleri, çöp âdetleri eklendi.*¹⁶⁸

Şehrin son çemberinde yoksulluk içinde yaşayan konducular, iş aramakta ancak ekonomik darboğazın yarattığı tüm gerilimleri kendi içlerinde yaşamaktadırlar. Gecekondü bölgesinde yaşayan yoksulların yaşam koşulları üzerine araştırmalar yapan Ayşe Buğra, Hart’dan alıntı yaparak şunları söylemektedir:

*Bu alanda yapılan ilk kapsamlı araştırmalardan biri olan Hart araştırmasına göre, 1960’ların başında İstanbul’un eski gecekondu yerleşimlerinden biri olan Zeytinburnu’nda evlerin yarısından fazlasının mutfakı yoktu, olanların çoğunu da birden fazla aile ortak kullanıyordu. Evlerin yüzde 79’unun banyosu, daha doğrusu ayrı bir yıkanma alanı yoktu. Hemen hemen hiçbir evde akarsu yoktu. Elektrik bağlantısı olan evlerin oranı ise yüzde 25 kadardı ve bunların çoğu şehir hattından kaçak çekilmiş elektrik kullanıyordu.*¹⁶⁹

Berci Kristin *Çöp Masalları* gecekondu bölgesindeki yaşamı tüm yönleriyle ele alması bakımından önemlidir. Yoksulların yaşadığı ekonomik zorluklar, fabrika işçilerinin yaptığı grevlerle birlikte ele alınır. Şehrin son çeperinde merkeze ait her türlü nesneden, bilgiden izole biçimde yaşayan konducular bu süreçte “işçi sınıfı” ya da “grev” gibi kelimelerle karşılaşmışlardır. Bu süreçte grev yapan işçilerin manilerine eserde yer verilir:

“Ting tinga tinga ting

İlacın işçisi greve çıktı

Hele hele tinga ting

Fabrika önünde ak çatı açtı

Hele hele tinga ting”¹⁷⁰

Kondulu kadınların grev halayı içindeki işçi kadınları işaret edip birbirlerine gülüşerek çimdik atmaları, şehrin son çeperinde dahi bir tabakalaşma ya da hakir görme durumunun yaşandığını göstermektedir. Çiçektepeliler grev esnasında dahi metafizik eylemelere bel bağlamış durumdadırlar. Kendi hayatlarını kendi elleriyle değiştirmekten ve bulundukları durumu nesnel olarak tahlil etme becerisinden uzaktırlar. Yoksulluk

¹⁶⁸ Tekin, *Berci Kristin Çöp Masalları*, s. 20.

¹⁶⁹ Ayşe Buğra, *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*, (İstanbul: İletişim Yayınları, İstanbul 2008), s. 181.

¹⁷⁰ Tekin, *Berci Kristin Çöp Masalları*, s. 37.

içerisinde hayatlarını sürdüren konducular, yol, okul, otobüs gibi ihtiyaçlardan dahi yoksundurlar.

Buzdan Kılıçlar ve Aşk İşaretleri'nde olduğu gibi bu eserde de kadınlar minör konumdadır. Eserde cinselliğin erkeklere özgü bir durum olduğunu düşünen kadınlara Trintaz Fidan cinsellik dersleri verir: “Fidan elinde direz iplik, konu konu gezdi. Kaş alıp kâkül kesti. Kadınlara yatıp kalkmanın günah dökmeye, sıkıntı savuşturmaya birebir geldiğini söyledi. Yalnızca erkeklerin “keyif” olmadığını, kocasıyla yatan kadının da keyif olabileceğini fitneledi.”¹⁷¹

Konducu kadınlar cinselliği erkeğin tahakkümü altında bilinçsizce yaşamaktadırlar. Cinsel arzunun sadece erkeklere özgü olduğunu düşünmektedirler. Kadınlar, Trintaz Fidan'ın sözlerinden sonra cinselliği kendi bedenleri üzerinde bir hak olarak görmeye başlamışlardır. Bu durumda erkeklerinin zevk nesnesi olarak kendilerine yaklaşmalarından rahatsız olan kişiler çıkmış ve erkeklerin “keyiflerini indirmemeye” yönelik eylemler içerisine girmiş olsalar da erkeğin tahakkümünden kurtulamamışlardır. Çöp Bakkal'ın eşinin bu konuda yaşamış olduğu durum kadınların ezilmişliklerine bir göndermedir:

*Kocasına yanaşıp arkasını az dönmedi. Fidan'dan aldığı dersleri kalkan etti: “Allah'tan korkun yok mu senin pezevenk,” dedi. Ağzını açıp gözünü yumdu. Söyüp söylendi. Söylendikçe dillendi. Yıllardır odun gibi takıp geçtiğini, keyif yüzü göstermediğini haykırıp diklendi. Çöp Bakkal, keyifin erkeğe vergi bir şey olduğuna dair yemine başlayınca bir ağıt tutturdu.*¹⁷²

Çöp Bakkal'ın eşinin başkaldırışı gücü elinde bulunduran erkek tarafından bastırılmıştır. Çöp Bakkal, eşinin kendisine karşı çıkışından sonra onu babasının evine göndermekle tehdit etmiş, bununla da yetinmeyip onu rezil bir hale sokmuştur:

*Kanadı düşmüş kuş gibi kondunun ortasına çömeldi. Arkasını dönmeye razı geldi. Çöp Bakkal karısının yanına yanaşıp keyfini indirdi. Terini soğuttu. Ateşini söndürdü. Ama karısının diklenmesi yüreğine oturdu. Keyfini indirdikten sonra sedirin üstüne çıkıp tünedi. Karısına, “Gelemem ben gidemem ben” türküsünü söyleyerek kondunun bir ucundan bir ucuna yüz defa gidip gelmesini emretti.*¹⁷³

¹⁷¹ Tekin, *Berci Kristin Çöp Masalları*, s. 50.

¹⁷² Tekin, *Berci Kristin Çöp Masalları*, s. 51.

¹⁷³ Tekin, *Berci Kristin Çöp Masalları*, s. 52.

Latife Tekin, *Berci Kristin Çöp Masallarında*, azınlık durumunda olan yoksulları anlatmanın ötesinde yoksullar içinde var olan erkek egemenliğini gözler önüne sererek, kadınların minör oluş içerisindeki durumuna değinmiştir. Eril zihniyetin tahakkümü altında gecekondularda yaşamlarını sürdüren kadınların kendi bedenlerine dahi sahip olamayışları yersizyurtsuzluklarının bir göstergesidir. Bu anlamda “erkek ‘majör’dür; ama diğer varlıklardan sayıca üstün olduğu için değil, her türlü varlık erkek ölçütünde içerildiği için öyledir.”¹⁷⁴ Çöp Bakkal’ın eşinin başkaldırışı ya da Trintaz Fidan’ın kadınlara vermiş olduğu dersler, kadınlarda eril cinselliğe karşı bir karşı duruş oluştursa da son kertede erkeğin tahakkümünden kurtaramamıştır. Trintaz Fidan, kadınlara dersler verdiği için bir süre sonra erkeklerin çirkin saldırısına uğrar: “Kafesçi, Fidan’ın ıslık öttürdüğü omuzlarından tuttu. Eteğini çekip kaldırdı. Çiçekli donuna baktı... Fidan’ın donu günlerce tuğla işçilerinin elinde gezdi. İşçiler çiçekli dona maniler düzdü. Don kafeslerin önünde bir direğe bağlandı. Bayrak gibi açıldı.”¹⁷⁵

Erkek iktidar tarafından sindirilen ve yok sayılan kadınlar minör oluş içerisindeyler. Erkek egemen cinselliğin küçük düşürücü hareketlerle dışlayarak elinde tutmaya çalıştığı kadınların durumu metinde birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. Eril cinselliğin dayatmak istediği cinselliğe karşı çıkmak isteyen kadınlar, erkekler tarafından zor durumda bırakılarak ezilmiştir. Cinselliğin erkeklere mahsus bir ihtiyaç olduğunu düşünen bir kültürde kadınlar ötekidir. Bu anlamda Simone de Beauvoir’ın söyledikleri önemlidir: “Yalnızca dişil toplumsal cinsiyetin işaretlemiş olduğunu, öte yandan evrensel kişi ile eril toplumsal cinsiyetin çakıştığını, böylece kadınlar cinsiyetleri üzerinden tanımlanırken erkeklerin bedenden aşkın bir “evrensel kişi”liğine taşıyıcısı olarak yüceltiğini öne sürüyor.”¹⁷⁶

Beauvoir’un söylemlerini Çöp Bakkal’ın cinselliğin erkeğe has bir şey olduğu yönündeki inancında bulmamız mümkündür. Beauvoir’e göre kadın bedeni, eril güç tarafından belirlenmiş ve kodlanmıştır. Erkekler tarafından tanımlanan kadın bedeni kimlik inşası sırasında yabancı bir beden gibi tanımlanmıştır. Bu anlamda eserde azınlık durumunda olan kadınlar, eril tahakküme karşı başkaldırış gösterse de kadının toplumdaki konumundan dolayı başarısız olur. Eserde üç karısını da sudan sebeplerle

¹⁷⁴ Colebrook, Gilles Deleuze, s. 183.

¹⁷⁵ Tekin, *Berci Kristin Çöp Masalları*, s. 50.

¹⁷⁶ Judith Butler, *Cinsiyet Belası*, çev. Başak Ertür, (İstanbul: Metis Yayınları, 2018), s. 56.

boşayan Lado karakteri de kadınların minör oluşlarıyla ilgili örnekler vermektedir: “Dördüncü karısını, ta kalkıp uzaklara gitti, araya taraya buldu, memleketinden aldı. Yaşı yaşının yarısına erişebilmek için üç yıl daha isteyen genç karısına ağırlığınca para saydı.”¹⁷⁷

Her anlamda yozlaşmanın başladığı gecekondu bölgesindeki değişimi postmodernizmle ilişki içinde ele alan Gaye Belkız Yeter bu konuda şunları söylemektedir:

*Aslında Latife Tekin postmodern bir bakış açısıyla çoğulculuktan beslenerek yazdığı Berci Kristin Çöp Masalları’nda bu örnekle cinsiyet sorununa da yer vermiştir. Geleneksel hayatla modern hayatın çatıştığı, dünyevileşmenin tüm hızıyla devam ettiği mahallede artık öznelerin huzur içinde bir arada yaşaması oldukça güçleşmiştir. Çünkü gecekondu mahallesinde hurafelerin, büyülerin, masalların, olağanüstülüklerin gücüne ve gerçekliğine inanan kimse kalmamıştır.*¹⁷⁸

Kentin kıyısında ve kentteki kuralların geçerli olmadığı bölgede yaşamlarını sürdüren konducular, birey olarak kendileri hakkında bir karar alabilecek durumdan yoksundurlar. Bu durumda unutulmuşluk içinde yaşayan yoksullar üzerinde majörü temsil eden zenginler yoksul insanların kaderini tayin etmektedir.

Zengin fakir ilişkisinde zengin majörlüğü temsil etmektedir. Eserde zengin, yoğurt ve şeker dağıtarak fabrikanın mahallede neden olduğu sağlık problemlerini unutturabilmektedir. Mahalleyi paralı iş karşılığında zehirleme hakkını kendinde bulabilmektedir. Fabrikatör sadece gerektiğinde konducuları muhatap almaktadır.

Trintaz Fidan’ın mahalleli kadınların cinselliği kendi bedenleri üzerinde düşüncelerini sağlayıcı söylemleri ile cinsellik ataerkil cinselliğin çekiminden ayrılr gibi olmaktadır. Kapıların ardı ardına şehir merkezlerindeki gibi değiştirilmesi, camilerin bahçelere inşa edilmesi, muhtarlık seçimlerinin kondu bölgelerine girmesiyle konducular arasında rekabetin yeni bir değer olarak ortaya çıktığına şahit oluruz. Tüm bunlar gecekonduların kuruluş sürecindeki dayanışma duygusunun erozyonuna işaret etmektedir. Konducuların geçiş sürecini nasıl yaşadıklarına dair bir yığın ipucu vardır. Naylon Mustafa’nın geleneksel inançları sorgulaması, Ciğerci’nin haber alma biçimini

¹⁷⁷ Tekin, *Berci Kristin Çöp Masalları*, s. 116.

¹⁷⁸ Gaye Belkız Yeter, *Türk Postmodern Anlatılarında Modernizm Eleştirisi*, (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2019), s. 491.

kulaktan kulağa olmaktan çıkarıp şehrin gazetelerine dayandırması ve anlatım kurgularının efsanevi içerikler barındırması, Çöp Bakkal'ın Çöp Ağasıyla bağlantıda olup bürokrasi sözcüğünden bihaber olan konducuların kelime hazinesine bu kelimeyi sokması, bütün bu örnekler kentin çeperlerinde hayata tutunmaya çalışan konducuların şehirle daha güçlü bağlantılar kurmalarının işaretleridir.

Sistemin, yoksullara karşı yaptığı ötekileştirme, hakir görme davranışını yoksullar kendi içlerinde birbirlerine karşı yapmaktadır. Bu durumu *Buzdan Kılıçlar*'da, *Aşk İşaretleri* 'nde de görmemiz mümkündür. *Berci Kristin Çöp Masalları* 'nda işçiler arasında yaratılan ayrışma ve rekabet İzak Bey'in fabrikaya yeni müdür getirmesiyle ortaya çıkmıştır. Üretim araçlarını ellerinde bulunduran burjuvazi, yoksulların, ötekilerin kendi aralarında rekabet içerisinde olmasının kendi lehlerine olacağının farkındadır. İşçilerin dayanışmayı kaybetmesi, zenginlere bağımlı hale gelmelerinin önünü açmaktadır.

Eserde Çiçektepe Mahallesinin havasını kirleten, atıklarıyla mahallelinin sağlığını tehdit eden fabrikalara siyasal sistemden tepki gelmemesi siyasal olana gönderme mahiyetindedir. Yoksulların merkezin kıyısında yaşamlarını öteki olarak sürdürmesi Mehmet Fatih Uslu'nun Gramsci'den aktardığı ifadelerini destekler niteliktedir: “Madun Antonio Gramsci'nin tanımıyla “seçkinlere dâhil olmayan ya da bir şekilde toplumda ikincilleştirilmiş” toplumsal grupların ismidir”¹⁷⁹ Şehrin kıyısına itilen yoksulların sağlıklı yaşam hakları yok sayılmış durumdadır. Fabrikanın mahalleyi zehirlemesinin sistem tarafından umursanmaması gecekondu bölgelerinde yaşayan yoksulların sistem tarafından muhatap alınmadıklarının göstergesidir. Eserde işçilerin defalarca grev yapmaları, Çöp Bakkal'ın arazi mafyası olarak nitelendirebileceğimiz Kürt Cemal'le işbirliği içerisinde olup arazilerin satılmasına yardım etmesi, mahallenin altyapı çalışmalarının yapılmaya çalışması için siyasi erklerle ilişki kurulması, minör edebiyatta var olan bireyin siyasi olaylardan ayrı düşünülmemesi özelliğine örnektir. Latife Tekin, fabrikada kullanılan araç gereçleri günlük dil içine sokarak, birden çok anlama gelecek kelimeler oluşturmuş, bu durum kendi içinde çokanlamlılığa¹⁸⁰ yol

¹⁷⁹ Mehmet Fatih Uslu, *Leylâ Erbil'de Yozlaşma Öfkesi ve Siyasal Açmaz*, (İstanbul: Kanat Kitap, 2007), s. 239-240. (Landry ve Mclean'ın *The Spivak Reader* adlı kitabından aktarmaktadır.)

¹⁸⁰ Deleuze Fransız edebiyatının karşısına Amerikan ve İngiliz edebiyatını koymaktadır. Ona göre Fransız edebiyatı tek gövdede birleşen ağaç örüntüsüne sahipken Amerikan ve İngiliz edebiyatı çokanlamlılığa dolayısıyla köksap örüntüsüne sahiptir. Majör edebiyatın verili anlamlarını yerinden eden İngiliz ve

açmıştır. Üretim sürecindeki fabrika malzemelerini yoksulların konuşmalarında görünür kılarak yeni bir kullanım ortaya çıkarmıştır.

“Anlatılanlara her fabrikada yeni pimler takılır, başka başka hikâyeler eklenirdi.”¹⁸¹ Tekin yoksullardaki dedikodu kültürünü fabrikaya ya da askeriye ait olan pim kavramıyla kullanarak yoksulların günlük konuşmalarında alışılmadık benzetmeler yaratmıştır. “Bay İzak, Dursune Nine’nin direniş boyunca tabancalı şalvarını yayıp oturduğu yerleri daha sonra asfaltla örttü. Konducu kadınların kızlarının çığlıklarının üstüne zift çekti.”¹⁸²

Şehrin son çeperinde sıkışmışlık içerisinde yaşayan konducular kültürel ve dilsel olarak araftadır. Bu arafta oluş onların dillerine yansır. Heybelerinde getirmiş oldukları değerlerin ifade edilmesinde de görebileceğimiz halk edebiyatına ait kullanımlar, şehre ait unsurların mahalleye girmesiyle birlikte bozulmuştur. Bu anlamda *Berci Kristin Çöp Masalları*, “Yabancı bir kültürün atıklarından, naylondan, plastikten oluşmuş, kendisi de plastikleşmiş bir dilin hikâyesi.”¹⁸³

Konducular, kentten gelen etkilerle birlikte hem dilde hem de kolektif değerlerde bir yersizyurtsuzlaşmaya uğramıştır. Kent yaşamından uzakta, derme çatma evlerde yaşamaktayken mahallelerine fabrikaların kurulmasıyla, işçi sınıfından, bürokrasiden haberdar olmuş; mahallelerine gaziolu otellerin açılmasıyla yavaş yavaş kent yaşamına eklemlenme başlamış, bu durum, kültürel değerleriyle birlikte kullandıkları dilde de değişimler meydana gelmiştir:

Amerikan edebiyatı kaçış çizgisi yaratabilmektedir. Bu konu hakkında Deleuze şunları söyler: “İngiliz ve Amerikan edebiyatı kaçış çizgisi ile kaçış çizgilerini belirleyen kimseleri tanıtmaktan bıkmaz... Orada her şey yola çıkış, oluş, geçiş, atlama, şeytan ile dışarı ile ilişkilidir. Yeni bir toprak yaratırlar, ama toprağın hareketi tam tamına yersizyurtsuzlaşmanın kendisi olabilir. Amerikan edebiyatı coğrafi çizgilere göre işlemini yürütür: Batıya kaçış, asıl Doğu’nun Batıda olduğunun fark edilmesi, sınırların anlamının aşılması, itilmesi, geçilmesi gerekli bir şey gibi olması. Oluş coğrafidir. Bunun eşdeğerini Fransa’da bulamayız. Fransızlar çok insancıl, çok tarihsel, geçmişin ve geleceğin çok endişesindedirler. Onlar zamanlarını nokta koymaya verirler. Zamanlarını gelecek ve geçmiş tarihî terimlerle düşünürler, oluşu bilmezler. Devrim için bile, devrimci olmak yerine devrimin geleceğine kafa yorarlardı. Bir kanalı takip etmeyi, çizgi çizmeyi bilmezler. Duvarı oymayı, töpülemeyi bilmezler, ağaçları, kökleri, ağaç görünümü noktaları, kadastro, mülkleri çok severler.” Deleuze, Parnet, *Diyaloglar*, s. 60.

¹⁸¹ Tekin, *Berci Kristin Çöp Masalları*, s. 85.

¹⁸² Tekin, *Berci Kristin Çöp Masalları*, s. 83.

¹⁸³ Gürbilek, *Ev Ödevi*, s. 44.

Berci Kristin Çöp Masalları’nda, yoksullar merkezin dışında yaşamalarından dolayı merkezin kullanmış olduğu dilin de dışındadır. Yaşamış oldukları yıkık dökük kondularına iktidarı temsil eden aygıtlar girdikten sonra kullanmış oldukları dil içinde de yeni kullanımlar ortaya çıkar. Örneğin fabrikaların gelmesiyle yoksullar “polisaj, küvet, kaynak, emaye, anarşist, bürokrasi, grev, sendika” gibi yabancı kelimelerle karşılaşır.

“Canını prese taktı.” (s. 71)

“Çöp Bakkal’ın yüksek gönlüne bir ateş düştü. Gözüne muhtarlık perdesi indi.” (s. 58)

“Bir geralanın (general) yürüyen işçilerden birinin önünü çevirmesi ve nereye gittiğini sorması halinde işçinin şaşkınlık geçireceğini söyledi.” (s. 104)

“Çöp Muhtar ağzına beton döküp sustu.” (s. 64)

“Reis İstafanos’un ardından büyük bir Çin ermişini andı. “Konfekçiyun” diye bir adamın adını diline doladı.” (s. 99)

“Lado’nun kendisi için akıttığı “pankınotlar”ların hesabını çıkardı.” (s. 119)

Eserde gecekondü bölgelerine şehre ait yapıların girmesiyle sözlü kültüre ait dili kullanan kahramanların dilinde değişimler görülmüştür. Kent dilinin ya da üretim sürecinde makinelerle ait olan kelimelerin cümle içinde kullanılması, majör dilin olanaklarının kullanılarak minör bir söylem yaratılmasına örnektir. Cümle içinde alışılmadık, birbirleriyle bağlantısı olmayan kelimeleri yan yana getirilip cümle kurularak dil yersizyurtsuz bir hale getirilmeye çalışılır. Latife Tekin, majör/egemen dil içindeki düzenli yapıya sahip cümlelerde bir kırılma yaratarak majör kullanım içerisinde minör bir durum ortaya çıkarmaktadır: “Kendi deyişle sessizliğine ses vermeye yönelik bir dil yaratmak amacıyla egemen dile karşı çıkan şeyler yazmaya başlar. Cümlelerinden doğan deyimler hem dilin parçalanışı hem de farklı dillerin – seküler ve yaşayan, günlük ve şiirsel, sıradan ve büyü- karşılaşmasıdır.”¹⁸⁴

“Çöpten kesilmek” (s. 93)

¹⁸⁴ Azade, Seyhan, *Dünya Edebiyatı Bağlamında Modern Türk Romanı Kesişen Yazgıların Hikâyesi*, “Çöplükteki Hazine: Latife Tekin’in Berci Kristin Çöp Masalları” çev. Erkan İrmak, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), s. 238. Azade Seyhan’ın yazısında Latife Tekin hakkında söyledikleri de minör edebiyat bağlamında dikkate değerdir:

“Tekin birçok yerde, Türk ve Batı edebiyatlarındaki hâkim algıya karşı yazdığını ve kendi yazma amacının yoksulların ve mahrumların dilini yaratma çabası olduğunu iddia eder, çünkü yoksullar ve mahrumlar egemen söylem tarafından dışlanmıştır. Bu iddia, dile sahip olmanın, o dili konuşan öznenin meşruluğunu ve iktidarını garanti etmesi kavramını vurgular. Paylaşılan saklı bir dilde, bir şakanın içinde ya da kültürel bir kavrama gönderme şeklinde ortaya çıkan metaforun egemenliği, konuşan kişiye, bu kodları anlamayanların karşısında üstünlük verir.” (Seyhan, s. 245)

Latife Tekin, süttten kesilmek deyimini alışılmış anlamının dışında kullanmıştır. Bereketi simgeleyen süt, yoksullar için bereket simgesi olan çöpe yakıştırılmıştır. Böylece alışılmış anlamının dışında bir kullanımla yeni bir ifade ortaya çıkmıştır. Yine eserde yer alan argo ve küfürler de yeni kullanımlara örnektir:

“Dört-beş gecede bir gece amirine uyku yakalattığı için, “Uykunun ibnesi, montajın türküsü” diye başını elleyip kolunu bacağını tutar...” (s. 68)

“Kel Ali tutuştu, yere düştü. Kıcı başı dumanlandı. Sesi alevlendi. ‘Avradınıza çakarım!’ dedi. Soluk soluğa üstündeki gömleği attı. Pantolonunu çıkardı. Anadan üryan kaldı. Hırsından bir elini iki dişinin arasına aldı. Sızıldanan yerlerini aranı aranı ağlamaya başladı.” (s. 68)

Yine fabrikalarda sömürülen işçilerin grevde oldukları sırada sendikasız olma durumu için “tırnaksız” tabirinin kullanılması azınlıkların majör dil içerisinde yaratmış oldukları kendilerine ait yeni kullanımlara örnektir: “Sendikasız oldukları için ilaç işçilerine ‘Tırnaksız’ diye ad yakıştırılmıştı. Karısına döl tutturamayan erkeğe benzetilmek ilaç işçilerinin gücüne gitmişti. İlacın tırnağı diye et dağıtmaları, kurbanın kanını alınlarına sürüp bağıra çağıra oynamaları bundandı.” (s. 41)

Yoksulluklar dışında bir başka azınlık durumunda olan Çingenelerin esere dâhil olmasıyla topluluk bilincinin çözülüşü başlar. Bu konuda yoksullara çingeneler hakkında bilgiler veren Hınık Alhas şu ifadeleri kullanır: “Çingenelerin yurtsuz ve dinsiz insanlar olduklarına dair açıklamalar yaptı... Çingenelerin çok pis olduğunu söyledi.”¹⁸⁵ Çingeneler hakkında konduculara bilgiler veren Hınık Alhas’ın bu söylemleri ilerleyen sayfalarda da devam etmektedir: “Çingeneler intizama uymayan barbar insanlar olduklarından nüfus cüzdanlarından ‘Roman’ lafı silindi.”¹⁸⁶

Hınık Alhas’ın Çingeneler hakkındaki sözleri ötekileştirici söylemin ifadesidir. Bu anlamda konducular kente entegre oldukça kolektif kimliklerini kaybettiklerini farkına varmaksızın kendi içlerinde ötekiler yaratmaya başlarlar:

Kentteki mafyalara özenen gençlerin türediği sokak ve caddelerde gazinolar, oteller ve genelevler belirmeye başlar. Fabrikaların gelmesiyle ise mahalle

¹⁸⁵ Tekin, *Berci Kristni Çöp Masalları*, s. 96.

¹⁸⁶ Tekin, *Berci Kristin Çöp Masalları*, s. 98.

*âdeta bir ‘sanayi semtine’ dönüşür. Gecekondu ve kent yaşamının yarattığı bu trajik kimlik ikileminden sıyrılma endişesiyle Çiçektepeliler zaman içinde bir ayırıştırma/ayıklama sürecinden de geçerek kendi ‘öteki’lerini yaratmaya başladılar. Kimlik inşasını tamamlamak için bir ‘öteki’ye ihtiyaç duyan mahalleliler, muhitlerine gelen Çingeneleri ve Alevileri hor görerek onlardan kendilerini soyutladılar.*¹⁸⁷

Kartondan evleriyle soğuktan korunmaya çalışan bu insanlar bütün yoksullar gibi hayata tutunmaya çalışmaktadır. Yine ilerleyen sayfalarda Çingenelere yönelik ötekileştirici söylemin Kızılbaşlar için de kullanıldığını görmekteyiz. Kızılbaşların Ramazan ayında mahallelerine gelen davulcuyu mahalleden kovmaları sonucunda Kızılbaşlar hakkında dedikodular yapılır:

“Oğlan anayla kız babayla dönermiş

Semahlardan sonra mumlar sönermiş” (s. 111)

Dede müritlerinin konduları saptandı. Kızılbaşların nasıl yatıp kalktıklarının tetkik ve tartışmasına geçildi. Cem ayinlerinde mum söndü yaptıklarına dair laflar dolanırken güneş ışığını kıstı. Lafın cinsine uygun loş ışıklar yaydı. (s. 111)

Konducuların kendileri gibi yoksul ve azınlık konumunda olan Çingene ve Kızılbaşlar hakkındaki ötekileştirici söylemleri yukarıdaki ifadelerde kendisini göstermektedir. Latife Tekin, eserde azınlık durumunda olanların da kendi içlerinde azınlık durumu yarattıklarını ve birbirlerine karşı tahakküm kurma durumunda olduklarını ortaya koymaktadır.¹⁸⁸ Burada Bourdieu’nün ifade ettiği belli habitusla

¹⁸⁷ Ahmet Duran Arslan, “Merkezi Figürün “Melez Dil” ile Sunumu: *Berci Kristin Çöp Masalları*’nda Mekân, *Monograf Edebiyat Eleştiri Dergisi*, Sayı 8, yıl 2017, s. 204.

¹⁸⁸ Yoksulların kendi içlerinde birbirlerine karşı tahakküm/üstünlük kurma isteğini *Buzdan Kılıçlar*’da, *Aşk İşaretleri*’nde de görmekteyiz. Bu durumu Bourdieu’nün habitus kavramıyla açıklamamız mümkündür. Habitus kavramı öznenin toplumsal normlar tarafından şekillendiğini ifade eden bir kavramdır. İçinde yaşamış olduğu topluma ait olduğunu göstermek isteyen birey, toplumun göstermiş olduğu tepkileri göstermeye çalışır. Örneğin ait olduğu topluluğun dilini, giyim tarzını, davranışlarını alır. Burada Bourdieu’nün kaideleştirme kavramıyla bağlantı kurmamız mümkündür: “*Kaideleştirme sıklıkla devletin büyük bürokrasilerine düşen sembolik bir düzene sokma veya sembolik düzenin muhafazası işlemidir. Araç kullanımı örneğinde de görüleceği üzere kaideleştirme, kolektif bir netleştirme ve homojenleştirme getirisi sağlar.*” Pierre Bourdieu, *Seçilmiş Metinler*, çev. Levent Ünsaldı, (Ankara: Heretik Yayınları, 2014), s. 132. Majör tarafından ötekileştirilmeye maruz kalan yoksullar kendi içlerinde de bir öteki yaratmaktadır. Bu durumun nedenini sorgularsak ötekileştirmeye maruz kalan yoksulların maruz kaldığı habitusu kendi içlerinde de yarattığını ifade edebiliriz. Yoksulların içinde bulunduğu alana göre içselleşmiş olmaları habitusa örnek olarak verilebilir. Bu anlamda David Swartz’ın habitus kavramı konusundaki ifadeleri önemlidir: “*Hepsi, söylemsel değil pratik, bilince değil düşünüm öncesine dayanan, bilişsel olduğu kadar bedenleşmiş, uyarlanabilir olsa da kalıcı, üretici ve yaratıcı olsa da yeniden üretici, başkalarına aktarılabilir olmakla birlikte belirli toplumsal koşulların ürünü olan bir*

kendini var eden kişilerin aynı durumlarda benzer tepki vermesi durumuna bir gönderme söz konusudur:

*Pratikte işleyen yatkınlıklar sistemi olarak habitus, düzenli davranışların, yani davranışların düzenliliğinin nesnel bir temelidir. Eğer pratikleri öngörebiliyorsak (mesela burada bir ihlal tipine ilişkin ceza) bu, belli habitusla donanmış faillerin benzer şartlarda benzer şekilde davranıyor olmalarından ötürüdür.*¹⁸⁹

Gecekondu bölgelerinin şehre açılması ve şehirle olan ilişkinin yaygınlaşmasıyla birlikte heybelerinde getirmiş oldukları değerlerin yitimi baş gösterir: “Çiçektepe’nin midesi çöp bayırlarının göğü kadar genişledi ki bu şıpıdım kuş kondu aralarında uçu.”¹⁹⁰

Yukarıdaki söylem, kondu bölgesindeki değerlerin yitiminin apaçık ifadesidir. Eserde eşinin hapse girmesiyle zor durumda kalan Deli Gönül’e mahallelinin destek vermemesinden dolayı fuhuşa yönelmesi sonucunda başlarda bu durumdan rahatsız olan mahallelinin bir süre sonra Deli Gönül’ün açlığından faydalanmasıyla kondu bölgesi giderek tiksindirici bir hal alır. Eserin sonlarına doğru Çingenelerin ve Alevilerin esere dâhil olması, Deli Gönül’ün fuhuş yapmak zorunda kalması, “kol bacak açan” genç kızların ortaya çıkması, kondu bölgesine şehir merkezlerini aratmayacak mekânların açılması ile birlikte Berci’den Kristin’e bir evriliş baş gösterir.

Latife Tekin, *Berci Kristin Çöp Masalları*’nda, kentle varoş bölgeler arasında kentte bulunan imkânlardan mahrum yaşayan yoksulları anlatmanın ötesinde yoksullar içinde var olan erkek egemenliğini de gözler önüne sererek, kadınların minör durumuna değinmiştir. Eserde, Deleuze ve Guattari’de majör olarak karşımıza çıkan erkeğin minör konumda olan kadın üzerindeki tahakkümünü görmemiz mümkündür. Eril zihniyetin baskısı altında gecekonducularda yaşamlarını sürdüren kadınların kendi bedenlerine dahi sahip olamayışlarını, sindirilmişliklerini eserden alıntılar yaparak göstermeye çalıştık. Erkek egemen cinselliğin küçük düşürücü yaklaşımla dışlayarak elinde tutmaya çalıştığı kadınların durumu metnin birçok yerinde karşımıza çıkmaktadır. Eril cinselliğin

---

eylemin kuramının emareleridir.”(David Swartz, *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisi*, çev. Elçin Gen, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), s. 145. Yoksulların kendi aralarında da bir ötekileştirme oluşturması öğrenilmiş, alışkanlık/yatkınlık oluşturan güç davranışlarına girebilir.

¹⁸⁹ Bourdieu, *Seçilmiş Metinler*, s. 129.

¹⁹⁰ Tekin, *Berci Kristin Çöp Masalları*, s. 129.

dayattığı cinselliğe karşı çıkmak isteyen kadınların teşebbüsleri majörü temsil eden erkek tarafından bastırılmıştır.

Kondu bölgelerinde kente ait dilsel piyasanın dışında yaşayan yoksulların dilsel sermayeye sahip olmayışlarını, sendika, işçi, bürokrasi kelimelerini ilk kez duymalarıyla anlamaktayız. Şehre ait yaşam tarzının dışında kondu bölgelerinde yaşayan yoksulların kendi içlerinde de azınlık yaratmalarını –Kızılbaş(mum söndü) ve Çingenelere karşı söylemlerini (dinsiz ve barbar)- Bourdieu’nün habitus kavramıyla açıklamaya çalıştık.

Berci’den Kristin’e dönüşümü diyeceğimiz süreçte konducular heybelerinde getirmiş oldukları kolektif değerleri kaybetmeye başlamış, kente ait kelimeleri de yersizyurtsuz ederek çokanlamlı bir şekilde kullanmışlardır. Kent yaşamından uzakta, derme çatma evlerde yaşamaktayken mahallelerine fabrikaların kurulmasıyla, işçi sınıfından, bürokrasiden haberdar olmuş; mahallelerine gazinolu otellerin açılmasıyla yavaş yavaş kent yaşamına eklemlenme başlamış, bu durum kültürel değerleriyle birlikte kullandıkları dilde de değişimler meydana getirmiştir. Kondu bölgelerine şehre ait unsurların ve fabrikaların girmesiyle yoksulların kelime hazinelerine yenileri eklenmiştir. Bu kelimelerin kullanımdan dilin nasıl yersizyurtsuz edildiğini eserin birçok yerinden örneklerle açıkladık. Latife Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları’nda şehir merkezlerinin dışında bir yerde haklarında zenginlerin karar aldığı yoksulların - ancak kendi içlerinde de yaratmış oldukları azınlık durumlarına da yer vererek- kondu bölgesindeki yersizyurtsuz durumlarını şehre ait unsurların içlerine girmesiyle birlikte anlatmaya çalışmıştır.

2.4. Manves City

2.4.1. Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor: “Hani Ev Hani Yuva” Söylemindeki Yersizyurtsuzluk Olgusu

“Katı olan her şey buharlaşıyor, kutsal olan her şey dünyevileşiyor ve insanlar nihayet hayattaki konumlarına, karşılıklı ilişkilerine soğukkanlı bir gözle bakmaya zorlanıyorlar.” Marx, Engels

Latife Tekin, 2018 yılında yayımlanan *Manves City* adlı romanıyla ülke meselelerine değinmiş, bu anlamıyla güncel bir eser ortaya çıkarmıştır. Küçük bir kasaba olan Erice üzerinden kurgulanan eserde tarım işçilerinin giderek sanayi işçisine dönüşmesini, kültürel değerlerin var olduğu Erice’den yabancılaşan, makineleşen *Manves City*’e dönüşümü olarak okumamız mümkündür: “Latife Tekin’in *Manves City*’de, ‘doğa – kadın – sömürü’ üçgeninde ilerleyen çevreci roman yaklaşımı, kadının doğayla birlikte sömürülüşünü anlatan trajik hikâyelerle feminist bir söyleme ulaşır.”¹⁹¹

Eserde fabrikadaki işçi eylemlerinde rol alan Ersel’in eylemler sırasında üzerine atılan bir iftira sonucu hapse girmesi, hapiste yattığı süre zarfındaki Erice Kasabasının değişimi anlatılmaktadır. Bu süreçte Ersel’in yakın arkadaşı Nergis’den yardım alarak üvey¹⁹² kızını araması da eserin üzerinde durduğu konudur. Latife Tekin’in bu eserindeki sesi Nergis’tir. Nergis, gazeteci olduğundan Erice Kasabasının *Manves City*’e dönüşüm evrelerini, doğanın nasıl talan edildiğini gözler önüne sermektedir. Latife Tekin, Zeynep Uysal’la yapmış olduğu söyleşide *Manves City* hakkında şunları söyler:

*Manves City’de iki ana karakterle karşılaşıyoruz. Ersel ve Nergis. Bir yandan kendisine iftira atıldığı için hapse giren Ersel’in, hapisten çıkıp geri dönüşü ve orada aslında üvey kızını arayışına tanıklık ediyoruz ama bir yandan da geride bırakmış olduğu arkadaşı Nergis’in hikâyesine tanıklık ediyoruz. Burada ilginç bir şey yapıyorsunuz. Ersel aslında dilsizliği karakter olarak da tam temsil ediyor. Ersel’in o hırıldısını biz duymuyoruz, ancak anlatıcı onun zihnine girdiği için Ersel’in sesini duyuyoruz. Buna karşılık Nergis, romandaki sesi temsil ediyor yani Nergis romanın dili aynı zamanda sanki fabrikada çalışan yoksulların da dili.*¹⁹³

¹⁹¹ Bilâl Kas, “Çevreci ve Distopik Roman *Manves City*’e Bir Bakış”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı: 46, 2019 Güz, s. 69.

¹⁹² Erice kasabasında herkes herkesin üveyidir. Bir yere aitlik duygusunu göremediğimiz eserde yersizyurtsuzluk “Hani Ev Hani Yuva” başlığıyla anlatılmak istenmiştir.

¹⁹³ “Latife Tekin ile *Manves City* ve Sürüklenme, Yazar & Şair Buluşmaları”, (Erişim Tarihi 21.10.2021), <https://www.youtube.com/watch?v=ZSkmkh3xt74>

Manves City’de Nergis ve Ersel’in hikâyesi dışında Erice Kasabasının tarım bölgesinden, sanayi ve üretim bölgesine dönüşümü de anlatılmaktadır. Bu anlamda Manves City:

*Türkiye’nin büyük şirketlere teslim olan bir beldesinde, Erice’de yaşananları gözler önüne seriyor. Yıllar sonra hapisten çıkıp memleketine dönen Ersel, dev üretim tesislerinin ve fabrikaların ele geçirdiği bir Erice’yle karşılaşır. Yuvası dağılmış olan Ersel kayıplara karışan üvey kızının peşine düşer. Bu dokunaklı yolculuğunda, yerel bir gazetede yazılarıyla halkın sesi olan çocukluk arkadaşı Nergis, ona eşlik edecektir.*¹⁹⁴

Nergis, Erice kasabasının kentleşmesini bizzat yakından takip eden ve kasabada meydana gelen yıkım ve yozlaşmanın eserdeki sesidir. Ersel’le Erice hakkında konuştuğu sırada Nergis şunları söyler:

*Buradan bizim çiftliğe kadar satın aldılar, karanlık fabrika kuracaklarmış, insansız fabrika, enerji tüketimi sıfır, robotlar yapacak üretimi, Erice’nin nereye gittiğini düşünüp hayal etmeye çalış bu söylediğimden, eskisi gibi iş bulmak kolay olmayacak öyle, iki meslek lisesi daha açacakmış Manves, geçen sene bir yüksekokul açtılar zaten.*¹⁹⁵

Latife Tekin günümüz Türkiye’sine gönderme yaptığı eserinde doğaya karşı işlenen suçlara dair sorgulamalar da yapmaktadır. Nergis, patronu Veysi Bey’le birlikteyken mevcut dönüşümün bir panoramasını çizer:

*(...) dağlar bile satılmıştı, arka vadiler, dereler... Taksi plakası alır gibi maden arama ruhsatı satın alan aileler vardı, topladıkları yetki belgelerini rulo rulo rafa dizip Ruhsat Kütüphanesi kurmuş insanlardan söz ediyordu. Planlaması yapılmıştı çoktan, ne Yağderesi kalacaktı ortada ne de Pırasa Ovası, ne Erice. Dağlardan denize kadar Enerji Şehri.*¹⁹⁶

Bu söylem bize Kovel’in yerlilerin dayanışmacı toprak anlayışıyla Kapitalizm’deki özel mülkiyet düşüncesi arasındaki tahlili hatırlatmaktadır: “Bu anlamda Kapitalizm kesinlikle değişmedi ve verimli topraklar meta olmaya, o yörede yaşamayanların mülkiyetinde olmaya, bir birikim olarak elde tutulmaya, kiraya verilmeye, gittikçe daha az kişinin elinde bulunmaya ve genelde sömürülmeye devam ettiği sürece”¹⁹⁷ işaret eder. Erice artık, verimli tarım arazileriyle, Pırasa Ovasıyla değil, sanayi tesisleriyle anılan bir kent olacaktır. Erice’de fabrikaların, sanayi faaliyetlerinin

¹⁹⁴ Latife Tekin, *Manves City*, (İstanbul: Can Yayınları, 2018), Arka Kapak Tanıtım Yazısı.

¹⁹⁵ Tekin, *Manves City*, s. 60.

¹⁹⁶ Tekin, *Manves City*, s. 87.

¹⁹⁷ Joel Kovel, *Doğanın Düşmanı Kapitalizmin Sonu Mu, Dünyanın Sonu Mu?* çev. Gürol Koca, (İstanbul: Metis Yayınları, 2005), s. 226.

artmasıyla birlikte, tarımın günlük hayattaki görünürlüğü sınırlanmıştır. Kasabanın fabrikalarla kent yaşamına entegre edildiği Erice’de sanayinin gelişimi adına doğa üzerinde yıkımlar meydana gelmiştir. Kapitalist üretim ilişkilerinin Erice kasabasına hâkim olmasıyla birlikte, işçi emeği ve doğa sömürülmeye başlamıştır. Bu Kapitalizmin doğaya tahakkümünün görünümüdür. Kapitalizmin doğayla ilişkisini Magdoff şu şekilde özetler: “Kapitalizmin toplumsal metabolik düzeni doğası gereği ekoloji karşıtıdır, çünkü sistematik olarak sınırsız birikim ve daima daha geniş üretim arayışıyla doğayı ikinci plana iter.”¹⁹⁸

Eserde Erice/köy ve *Manves City*/kent karşıtlığı “Hani Ev Hani Yuva” söylemiyle sürekli üst sahnede tutulmaktadır. Erice’den *Manves City*’e dönüşümde tarım alanları dışında kasabalıda da değişim ve dönüşümler meydana gelmiştir. *Manves City*’le birlikte artık Erice’liler sanayileşme ve dolayısıyla kentlileşmeye eklenmiş, kentin kişileri yabancılaştırıcı etkisinden kurtulamamışlardır.

Latife Tekin’in *Manves City* adlı eserinde standartlaşmış gramer kuralları dışında bir kullanımla karşılaşmaktayız. Latife Tekin, işçilerin taleplerini aktarırken, yazım kuralları dışında cümle kurar, kurmuş olduğu cümleyi bitirmez, virgül tekrarlarıyla¹⁹⁹ standart gramer kullanımının dışına çıkar. Bu anlamda, majör dilde görmüş olduğumuz kanonik yapıya karşı yerinden edilmiş gramer hatalarıyla dili versizyurtsuz hale getirir.

SİZDEN YERİMİ DEĞİŞTİRMENİZİ, O FIRSAT KAÇMADIYSA
BENİ MUTFAĞA GERİ GÖNDERMENİZİ İSTİYORUM,
GÜNDÜZDEN İŞİMİ BİTİRİP VARDİYAYA KALMIYORDUM EN
AZINDAN, GECE KORKUM YOKTU ORADAYKEN, ‘KIZ APTAL
BU ÇAĞDA NE GECE KORKUSUYMUŞ, ELİM NE GÜNE

¹⁹⁸ Fred Magdoff, *Marx Doğa ve Yıkımın Ekolojisi*, çev. Ali Galip, (İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2015), s. 68.

¹⁹⁹ “Latife Tekin, yoksulların vurgularına dikkat çekmeye çalışır. Ona göre yoksullar, noktalama işaretlerini kuralına uygun olarak değil, duygularına uygun olarak kullanırlar. Kendileri için lüzumlu gördükleri herhangi bir yerde durur, duraksar ya da kesin bir tonlamayla cümlenin akışına müdahalede bulunabilirler.” Selma Aslan, *İletişim Sorunsalı Açısından Tasarım ve Edebiyat*, Latife Tekin ve Mehmed Uzun’un Ortaklığı, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul 2006, s. 54.

Latife Tekin, yoksulların yoğun virgül kullanımı konusunda şunları söyler: “Onlar noktalama işaretlerini bile farklı kullanırlar; vurgulamak istedikleri, en önemli gördükleri yerlere koyarlar noktayı, ünlemi, virgülü.” (Selma Aslan, s. 101.)

DURUYOR, UZANIR TUTARSIN,' DEDİ, BENİ KLİMA ODASINA ÇEKERSE KURTULMA İHTİMALİM YOK, FABRİKADA HEM ÜRETİM ŞEFİ HEM İMAM OLDUĞUNDAN ÜSTE ÇIKAR, VARDİYADAN SONRA GECE MESAİSİNE YAZMAMASI İÇİN YARDIMCI OLMASINI SÖYLÜYORUM, 'İSTEDİĞİMİ VERİRSEN HAY HAY',... (s. 36-37)

KESİM MAKİNELERİ CAM BARDAKTAN DAHA MI AZ TEHLİKELİ, KARTON BARDAĞA DA HAYIR. (s. 18)

BAŞARININ PÜF NOKTASI, 'BAKIŞ AÇISIDIR' ... PSİKOLOJİK OLARAK PARA VE İŞ ÂŞIĞI MISINIZ, SİZ BİZ BAŞARIYI ARAMAZSANIZ DA BAŞARI SİZİ BULACAKTIR. (s. 81)

İHTİYAÇ GİDERECEĞİMİZ ZAMAN YERİMİZİ KİME DEVREDECEĞİZ, JOKER OLACAK BİR KİŞİ BİLE KALMADI, FABRİKADAKİ GEZİCİ İŞÇİLERİN NEREYE KAYBOLDUĞUNU SORUP CEVAP ALAMIYORUZ. ÜRETİM BÖLÜMLERİNDE DOLAŞAN İŞÇİ OLMASI ŞART, BİZ BANT SİSTEMİNDE ÇALIŞAN ELEMANLAR AKIŞI BOZMADAN TUVALETE, SU İÇMEYE GİDEMİYİZ YOKSA, ÇARESİNİ SÖYLEYİN O VAKİT,... (s. 35)

Latife Tekin, işçilerin taleplerini büyük harflerle iletmekle birlikte yerleşik yazı stiline karşı farklı bir yazı stili ortaya çıkarmıştır. Majör dilde gördüğümüz standart yazı stilini yersizyurtsuz hale getirerek işçilerin taleplerini minör bir oluşla iletmıştır. Eserde tek bir yazı stilinden farklı olarak çoklu yazı stili kullanılmıştır. İşçilerin kolektif bir şekilde dile getirdikleri istekler çalışma koşullarının düzeltilmesinden ileriye gitmemektedir. Fabrika patronları işçilerin en ufak isteklerini artı-kâr uğruna görmezden gelmekte ve onları daha önce duymadıkları, kaizen ve 6 sigma gibi daha fazla sömüren ancak patronun kârını arttıran uygulamalara entegre etmeye çalışmaktadır:

6 SIGMA VE KAIZEN EĞİTİMİNE ALINMAYI BEKLİYORUZ...
DÖRDÜNCÜ KONUMUZ, 'BAŞARININ SIRRI' YAZI YARIŞMASI...

ÜÇ HAFTA GEÇTİĞİ HALDE SONUÇLAR AÇIKLANMADI,
ÜRETİM ŞEFİMİZ ZAMANI SÖYLEMEYİP TERSLİK ÇIKARIYOR,
BİLGİLENDİRİLMİYİ BEKLİYORUZ, SAYGILARIMIZLA,

S 5 ÜST 9E TGRB²⁰⁰

İşçilerin burada patronların iş yaşamındaki verimliliği arttırmak için uygulamaya soktukları kaizen ve 6 sigma gibi uygulamalara karşı istekli davranması ve diğer istekleri, yabancılaşmayla birlikte kapitalist üretim sürecine eklemlenmiş olduklarının bir göstergesidir. Bu konuda Deleuze ve Guattari'den alıntı yapan Onur Kartal'ın söyledikleri önemlidir:

*Deleuze ve Guattari, arzunun kapitalist üretim biçimine uyarlanmasıyla, arzu (lama) makineleri biçimini aldığını ve toplumda bu makineler üzerinden kullanıma sokulduğunu savunurlar. Sosyal alan bütünüyle makineler tarafından kuşatılırken, insan da doğa da makineleri bir araya getiren ve biri diğerini üreten bir sürecin baş aktörleri olurlar.*²⁰¹

Üretim koşullarında işçilerin yabancılaştıklarını S 5 ÜST 9E TGRB kodlamasında da görmemiz mümkündür.

*Böylece işçi emeğiyle dışsal dünyaya, duygusal doğaya ne kadar çok sahip olursa, kendini iki bakımdan da yaşama araçlarından yoksun kılmış olur: İlkin, duysal dışsal dünya gitgide onun kendi emeğine ait bir nesne olmaktan, emeğinin yaşama aracı olmaktan çıkar; sonra da, dolaysız anlamıyla yaşama aracı, fiziksel beslenme aracı olmaktan habire uzaklaşır. Böyle bu iki yoldan işçi kendi yarattığı nesnenin kölesi olur: Bir kere işleyecek bir nesne, yani bir iş kabul ettiği için; ikincisi de, yaşama araçlarını kabul ettiği için.*²⁰²

Dolayısıyla *Manves City*'de işçiler, işverence artı kâr için uygulamaya konulan iş ve makinelere entegre oldukça kendilerine yabancılaşmış hâle gelir. Patronun artı-kâr durumunu arttıran uygulamalar makinenin bir parçası gibi hayatlarının parçası hâline gelir. Başlangıçta üretim sürecindeyken nesnesini yönlendiren, etken durumda olan kişi, sisteme eklemlenmesiyle birlikte özne olma durumunu kaybederek kendi ürettiği nesnenin edilgeni olmaya yüz tutmuştur. Bu durumu Olmann'ın ifadesiyle açıklamamız mümkündür: “Kapitalizmde işçinin yaşam tarzı, kendi ürününün gereksinimlerini

²⁰⁰ Latife Tekin, *Manves City*, s. 77.

²⁰¹ Onur Kartal, *Postyapısalcılık, Şizofreni Deneyimi ve Göçebe Yaşam Biçimleri Üzerinden Bir Devrimci- Oluş İmkânının İzini Sürmek*, (İstanbul: Phoenix Yayınevi, 2010), s. 132.

²⁰² Karl Marx, *1844 El Yazmaları*, (çev. Murat Belge), (İstanbul: Birikim Yayınları, 2013), s. 76-77.

karşılamaktan bitkin düştüğü bir hayat içinde yozlaşmıştır. Burada karşılaştığımız şey, insan yapımı bir maddenin insan üzerindeki insanlık dışı gücüdür.”²⁰³

“DANS KURSU AÇILMASINI İSTİYORUZ.

PATRON GELDİĞİNDE KIYAFETİMİZ KÖTÜ OLDUĞU İÇİN
SAKLANMAK İSTEMİYORUZ” (s. 75)

“Bu arada sanmayın ki bu yokluk çerçevesi içinde dostlar var, süslü kelimeler anlatamaz hayatın gerçeğini ve onun cenderesinde sevdalananların ruh halini” (s. 18)

“Ayrıca çalışma saatleri içinde sigara kullanan işçilerin sigara içme odalarına veya kafeteryaya inmelerine izin verilmeyecektir.

İnsan Kaynakları Müdürlüğü” (s. 82)

“... kalbimizi bozmayıp dilsiz sessiz göçmenlere tercüman olmaya çalışalım. Karanlık çökünce hepimizin gözü yolda kalmaz mı? Sığınacak bir dam altı bulamayanlar girecek delik aramaz mı?

“Hani ev, hani yuva?” (s. 56)

Latife Tekin eserde farklı yazı stiline kullanımı, nokta koymadan virgülle cümleye devam etme, bazı yerlerde kurulan cümlelerin sağa sola yaslanması gibi majör dildeki kodlanmış dilin, gramer yapılarının dışında yersizyurtsuz bir dil oluşturmuştur. Eserde egemen olan majör dilin kalıpsal kullanımını, kanonik yapısını kırarak minör dil oluşturmaya çalışmıştır.

“Kraj Vardarot sediş, mori, belo platno beliş.” (s. 90)

“... kiraz ağacıyla ilgili Face’ten istekte bulunmuşlar.” (s. 34)

“Sevinç gramla dert kiloyla derdi annesi.” (s. 48)

Latife Tekin’in anadiline yabancı bir yazar gibi yazma uğraşı yerleşik dildeki standart kullanımın dışına çıkmasına ve majör dilin içinden azınlık ya da minör bir kullanım oluşturmaya olanak sağlamıştır. Yoksulluğunu koruyarak yoksulları anlatma isteği eserinde diğer azınlık grubundaki dillere yer vermesini sağlar.

²⁰³ Bertell Olman, *Yabancılaşma Marx’ın Kapitalist Toplumdaki İnsan Anlayışı*, çev. Ayşegül Kars, (İstanbul: Yordam Kitap, 2008), s. 236.

“Berğikemin berğikemin...” (s. 125)

Kürt kökenli olan ve eserde Kürtçe ifadeler kullanan Latife Tekin’in majör dil dışında bir azınlık diline sahip olması eserinde çok dilli bir yapı kurmasını sağlamıştır:

*(...) hem Latife Tekin hem de Mehmed Uzun’un yazarlığı zorunlu bir yazarlıktır. Her ikisi de başka türlü mümkün olamayacağı için ve sadece kendi yaşamlarına borçlanarak, kendilerinden esinlenerek, kendilerinden öğrenerek yazmaya başlamışlardır. Yazı dillerinin farklılığı biraz da bundan, bu kendiliğinden oluş halinin sağladığı özgürlükten kaynaklanıyor olsa gerek.*²⁰⁴

Deleuze ve Guattari düşüncesinde kadın minör oluş içerisinde. Latife Tekin’in eserinde doğa dışında, kadınlığı da edilgen konumda ele alması ekolojiyi toplumsallıktan ve siyasetten ayrı düşünmeyen Bookchin’in söylemleriyle örtüşür:

*Ekoloji benim açımdan, hep toplumsal ekoloji oldu; yani doğa üzerinde tahakküm kavramının insanın insan üzerinde, hatta erkeğin kadın, yaşlıların gençler, bir etnik grubun diğeri, devletin toplum, bürokrasinin birey, bir sınıfın diğer sınıflar ve sömürgeci güçlerin sömürge halklar üzerinde tahakkümünden kaynaklandığına inanıyorum.*²⁰⁵

Toplumsal ekolojinin önemli temsilcisi olan Bookchin, ekolojiyi salt doğanın korunması olarak görmekten ziyade ekolojik tahribatın politik nedenlerinin de sorgulanması gerektiğini düşünmektedir. Bookchin’e göre insanın tahakkümü sadece doğa üzerinde değil; günlük yaşamda, erkek-kadın ilişkisinde de vardır. Hiyerarşi üzerine yoğunlaşan Bookchin’e göre hiyerarşinin devam etmesi durumunda sosyalist bir düzen kurulsa dahi edilgen konumda olan kadın ve doğaya olan tahribat devam edecektir. Doğanın düzeniyle kadının üretkenliği arasında bağlantı kuran Bookchin doğayla kadın arasındaki ilişki konusunda şunları söyler: “Ekofeminizm de kadınların çocuk doğurma ve yetiştirmedeki tarihsel rollerinin takdir edilmesinden kadınların erkeklere kıyasla “doğaya daha yakın varlıklar” olarak yüceltilmesine dönüştürülmüştür.”²⁰⁶ Aynı eserde tahakküm ilişkisi üzerinden kadının erkek karşısındaki rolüne göndermede bulunur: “...insanın hâkimiyeti –gençlerin yaşlılara,

²⁰⁴ Aslan, s. 33.

²⁰⁵ Murray Bookchin, *Ekolojik Bir Topluma Doğru*, çev. Abdullah Yılmaz, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1996), s. 76-77.

²⁰⁶ Murray Bookchin, *Özgürlüğün Ekolojisi*, çev. Mustafa Kemal Coşkun, (İstanbul: Sümer Yayıncılık, 2015), s. 17-18.

kadınların erkeklere ve insanın insana tabi kılınışı ile birlikte- biyolojik açıdan değişmez bir özellik olarak genetik koda yazılır.”²⁰⁷

Eserde Erice adından *Manves City*’e dönüşümde doğayla birlikte değerlerin de yıkımı dikkat çekmektedir. Değerler yıkımında azınlık durumunda olan kadının erkek/majör taraftan taciz edilmesine tanık oluruz. Ersel’in üvey kızı olan Eda’nın Vedplast firmasının sahibi Vedat Bey tarafından istismara uğraması buna örnektir. Erkek majör olanı temsil eder. Bunu ifade ederken erkeğin nicel olarak üstün olmasından ziyade, niteliği bakımından üstün olmasını kastediyoruz. Eserde doğayla birlikte kadının da sömürülmesi Fatmagül Berktaş’ın söylemlerini akıllara getirmektedir:

*Ataerkillik, doğa ve kadın arasında kurduğu özdeşlik ile kadın “doğası”na ilişkin önyargılarının ve kalıplaşmış varsayımlarının doğal, hatta doğa yasası olarak kabul edilmesini sağladı ve bu arada her ikisinin de “dizginlenip ehlileştirilmesi” ni meşrulaştırdı. Bu “ehlileştirme”nin nasıl bir “tecavüz”e dönüştüğünü ve ne tür felaketlere yol açtığını bugün artık görmemek mümkün değil.*²⁰⁸

Toplumsal normları elinde bulundurarak majörü temsil eden erkek, doğa ve kadına karşı tahakküm uygular. Erice’den *Manves City*’e evrilişle birlikte doğa dışında kadın da kendi payına düşeni almıştır. Eserde işyerlerinde gücü elinde bulunduran patronlar tarafından tacize uğrayan kadınlar sürekli dile getirilir. Bu durum erkekler tarafından tahakküm altına alınan kadınların yaşadıkları doğayla birlikte sömürülüşe tabi kılındıklarının örneğidir:

ALTI AY ÖNCE MUTFAKTA ÇALIŞMAYA BAŞLAYARAK İŞE GİRİŞ YAPTIM, BİR ŞİKÂYETİM OLMADIĞI HALDE NİŞANLIMIN AKRABASI DİYE BİLDİĞİM ÜRETİM ŞEFİ ATAĞÜN USTA ÇALIŞKANLIĞIMA BAKIP, ‘SENİ GÖZÜM TUTTU, MİM KOYDUM, ÜRETİM BÖLÜMÜNE ALACAĞIM,’ DİYEREK DEVAMLİ BENİ YOKLADIĞINDAN MUTFAKTAN SOĞUYUP

²⁰⁷ Bookchin, s. 99. Aynı eserde Bookchin hiyerarşi ve tahakküm üzerine olan sorgulamalarında şu ifadeler de yer verir: “Bitki-hayvan ilişkileri tanımlanırken, neden insana özgü toplumsal hiyerarşilerden ödünç alınan terimler bu kadar büyük bir ağırlık kazanıyor? Gerçekten ekosistemlerde bir “hayvanlar kralı” ve onun “aşağı kulları” var mı? Bazı böcekler diğerlerini “köleleştiriyor” mu? Bir tür başka bir türü “sömürüyor” mu?” (Bookchin, s. 98)

²⁰⁸ Fatmagül Berktaş, “Ekofeminizm ya da Yüreğin İyimsirliği”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1996, S. 4, s. 74.

ÜRETİME GEÇMEYE HEVES ETTİM... VARDİYADAN SONRA GECE MESAİSİNE YAZMAMASI İÇİN YARDIMCI OLMASINI SÖYLÜYORUM, 'İSTEDİĞİMİ VERİRSEN HAY HAY, SEN BANA YARDIMCI OLACAK MISIN?' DİYE SORUYOR, (s. 36-37)

“Yola saptığında duvara karşı tek başına dikilen bir kadın görüp duraladı, direnen bir kadın işçiydi bu, “Mobbinge Hayır!” (s. 74)

“Yukarı Evelek’le Aşağı Evelek varken pornoya ihtiyacı yok buraların erkeğinin, evlerin kapıları açık, girip çıkıyorlar rahatça” (s.102)

Eserde sürekli tekrarlanan “Hani ev, hani yuva?” söylemi yoksulların yertsizyurtsuzluklarının yansımasıdır. Erice’den *Manves City*’e dönüşümde doğaya tahribat başlamış; kişiler arasında da yozlaşma görünür olmuştur. Nergis, sürekli Erice’nin güzelliklerinden bahsederek, *Manves*’e dönüşümle birlikte doğa ve insan ilişkilerine verilen tahribatın yol açtığı manzarayı görünür kılmıştır. Nergis, yazılarında sistemin çarkları arasında sıkışıp kalmış işçilere, yoksullara doğanın güzelliğinden, tazeliğinden, insanı canlandırıcı etkisinden bahsederek, eski Erice’ye dair özlemlerini anlatır. Ancak *Manves City*’le birlikte ortaya çıkan manzara oldukça kötüdür:

Sen hiç zombi gördün mü işte bendeniz.

...otorite manyağı ama kadın silüetinde erkeksi güdüler ile annelik yapmaya çalışan bir anneye sahip olmak, 3 üvey kız kardeş hepsi farklı özellikte ama aynı sıkıntıları yaşamlarına rağmen o kadar yakın fakat yaşanmışlıklardan öyle yılmışlar, birbirlerine bir o kadar uzaklar.²⁰⁹

Bu söylemler Erice halkının dönüşümle birlikte ortaya çıkan manzarasının dışavurumudur. Zombi ne yaşayan ne de ölülerin dünyasına aittir. Beklentileri olmadan bir ölü gibi yaşar. Zombi ve “hani ev, hani yuva” söylemleri Erice halkının yersizyurtsuzluğunun örnekleridir. Erice’den *Manves City*’e dönüşümde kasabadaki tüm değerler alt üst olmuştur. Erice halkının kendi öz değerlerini, tarım alanlarını ve doğalarını kaybetmeleriyle birlikte ortaya çıkan manzara her şeyin dünyevileştiği bir ortamdır. Erice halkı fabrikaya, kapitalizme eklemlendikçe birbirleri arasındaki dayanışma ruhunu kaybetmiştir.

---

²⁰⁹ Latife Tekin, *Manves City*, s. 93.

Latife Tekin, *Manves City* adlı eseri işçilerin sosyo-ekonomik ve politik durumlarına değinmesi, yoksulların/işçilerin kolektif olarak majör/egemen karşısında azınlık konumunda olması ve majör dildeki kurallı, standart gramer kurallarını yersizyurtsuzlaştırmasıyla minör edebiyata özgü nitelikleri barındırır. Latife Tekin, standart yazı stili dışında heterojen bir yazı stili kullanması, eksik cümleler kurması ve bu cümleleri bol tekrarlı virgüllerle devam ettirmesi bakımından noktalama işaretlerini yerinden etmesiyle yoksulların yazı diline ya da majör dile ne kadar uzak olduğunu göstermiştir. Eserde doğal halini kaybeden Erice'nin sanayileşmesiyle birlikte ortaya çıkan manzara, kapitalizmin eleştirisidir. Erice halkı patronların artı kârı uğruna sömürülmekte, makinenin bir dişlisi haline getirilerek robotlaşmaktadır. Bu anlamda Latife Tekin'in güncel meselelere de değinmesi, politik olanla ilişki kurması minör edebiyat anlamında önemlidir.

SONUÇ

Deleuze ve Guattari, kapma aygıtı adını verdikleri, kişiyi kodlayan, homojenize eden sisteme (majör) karşı minör oluşları ortaya koyarak kaçış çizgileri yaratmaya çalışmışlardır. Deleuze temsili ve önceden yapılandırılmış söylemleri yerinden etmiş, bunun yerine sürekli oluş halinde olan köksap örüntüsünü koymuştur. Bu anlamda, verili söylemleri yerinden eden edebiyatı da minör oluş içerisinde önemli bir yerde görmüştür. Latife Tekin, bir taraftan kapma aygıtının yapılandırmış olduğu majör dili parçalamış, diğer taraftan da Deleuze'ün devrimci yönünü vurguladığı edebiyatın verili söylemleri yerinden eden, arzuyu serbest bırakan niteliğini kullanarak yoksulların dilsizliğini majör dilde kırılmalar yaratarak yansıtmıştır.

Bu çalışmada majör/egemen olanın dışında dilsizlikleriyle, yıkık dökük evleriyle konumlandırılan yoksulların dünyasını konu edinen Latife Tekin'in eserlerindeki yoksulların minör edebiyatla ilişkisi incelenmiştir. Bu bağlamda eserlerde azınlık ve dilsiz konumunda olan yoksulların, majör dili taklit ederken dili yersizyurtsuz etme durumlarını minör edebiyatla ilişkisi bağlamında ortaya konulmuştur. Yoksulların topluluk olarak azınlık konumunda olmaları, kullanmış oldukları dili yersizyurtsuz etmeleri ve majör/merkezin kıyısında/varoşlarda kümelenmeleri perspektifinden bakıldığında eserlerdeki yoksulların majör/egemen dille kurmuş olduğu ilişki minör edebiyata içkin nitelikler barındırmaktadır. Varoşlarda kümelenen yoksulların majör dili yersizyurtsuz ederek kullanması konumuz açısından önemli bir noktada durmaktadır.

Latife Tekin, kendisi gibi yoksulları konu edinen Orhan Kemal vb. yazarlardan ayrı yerde konumlandırılabilir. Yoksullar karşımıza hor görülen, sömürülen, ezilen, aldatılan bir kitle gibi eğitimsizlikleri, cahillikleri dışında vurgulanan negatif bir tarafları yokmuş gibi çıkmaktadır. Yaşadıkları durum örgütlü olmamalarına, haklarını arayacak destek bulamamalarına bağlanabilir. Ezen ve ezilen sınıflar olarak iki kategoriden birine dâhil olarak, diyalektik bir tasarım içerisinde konulurlar. Eserlerde içlerinde bulundukları kötü durumdan sorumlu kişilere yardımcı olanlar da yine yoksullardır bu durum eğitimsiz ve bilinçsiz olmalarından kaynaklanmaktadır. Yoksulların anlatılanlar dışında negatif bir niteliğine ve birbirleriyle olan ilişkilerindeki tahakkümüne pek de yer verilmeyerek, genel ve homojen bir zümre olarak nitelendirilerek eserlerde yer edindiği dikkatimizi çekmektedir. Latife Tekin'in romanlarında yoksullar homojen bir kütle –sadece yoksulluklarıyla var olan, kendi

içlerindeki çelişkilere yer verilmeyen- içerisinde değillerdir. Latife Tekin’in eserlerindeki yoksulların etnik farklılıklardan gelen sosyal yapıları ve dillerindeki farklar belirgindir. Yoksullar kimlikleri, renkleri, direnişleri, pes edişleri, dilsizlikleri ve inançlarıyla zengin bir getto oluştururlar. İçlerinde inançlılar olduğu kadar dinsiz, hâlâ arayış içinde olup, bir kimlikte sabit kalanların aksine kendi içinde oluşları barındıran kişiler vardır. Yoksulluğun tüm renkleri birbiriyle olan ilişkileri içerisinde anlatılır. Bir ekosistemdeki popülasyonların birbirleriyle olan etkileşimleri gibi romanlardaki cinsiyetler, etnisiteler, inanç grupları bir yığın etkileşim içindedirler. Eserlerde yoksulluk ile zenginlik arasındaki çizgi kaybolabilmektedir. Örneğin *Berci Kristin Çöp Masalları*’ndaki Çöp Bakkal yoksulken daha önce duymadığı; kelime dünyasına sonradan eklenen “bürokrasi” kelimesiyle karşılaştıktan sonra çıkar ilişkileri geliştirerek zenginleşebilmektedir. Gösteriş tutkusu sadece zenginlere ait bir durum olmaktan çıkarak mahallede maruz kaldıkları habitusla ilişkili olarak kendi içlerinde de kendisini gösterebilmektedir. Aldatma, tahakküm, inanç sömürüsü ezen sınıfın bir yönetme biçimi olarak değil, toplumun damarlarına yayılmış (habitus), toplumdaki her hücrenin, bireyin zaman zaman kullana geldiği bir yöntem olarak yoksulluk da kendini gösterebilmektedir. Latife Tekin *Buzdan Kılıçlar*’da Halilhan karakteriyle, *Berci Kristin Çöp Masalları*’nda Çingenelere karşı ötekileştirici ifadeler kullanan Hınık Alhas ve mahallelinin Aleviler’e karşı söylemleriyle, *Aşk İşaretleri*’nde Nezir karakteriyle bahsettiğimiz durumları göstermektedir.

1980 sonrası edebiyat dünyasına giren Latife Tekin, yoksulların dilsizliği üzerine eğilmiş, toplumsal ve kolektif ifadeyle kurmuş olduğu eserlerini standart dilin dışında bozuk sentaksalar yaratarak kurgulamıştır. Eserlerinde yoksulların dilsiz olmaları tezinden yola çıkmış, kolektif ve siyasal söylemle alışılmış standart gramerin dışına çıkarak minör edebiyata örnek eserler vermiştir. Tekin’in eserleri üzerine yapılan çalışmalarda karşımıza doğa (ekofeminist)-kadın-yoksulluk konuları çıkmaktadır. Yoksulların dilsiz olmalarından bahsedilmiş ancak minör edebiyatla ilişkisi kurularak bir çalışma yapılmamıştır. Latife Tekin; Ulus Baker ve Deleuze’ün sürekli üzerinde durduğu anadiline yabancı gibi yazma düşüncesini, “gerçi yazabilmek için insanın evinin dilinden kopması gerekir. Dili dışarıdan seyredemeyen kişilerin yazabileceklerine pek inanmıyorum” söylemiyle yansıtmıştır. Eserlerini majör edebiyatta gördüğümüz kişi eksenli bakış açısından ziyade kolektif bir topluluk olan

yoksulların dille ve merkezle kurduğu ilişki içerisinde minörü merkeze alarak oluşturmuştur.

Latife Tekin, azınlık konumunda olan yoksulların majör dille olan ilişkisinde dili standart dışı kullanmış, yerleşik imlâ kurallarının altını oymuş ve majör dilde gedikler yaratmıştır. Yoksulların yersizyurtsuz ederek kullanmış olduğu dil artık majör dilden farklı, köksap (rhizome) örüntüsüne sahip bir dildir. Tekin bu anlamda kodlanmış ya da aşkın unsurlara bağlanmış verili söylemleri yerinden ederek birden çok anlama gelebilecek, yeni bağlantılar kurabilecek kelime ve cümleler yaratmıştır.

Tekin'in eserlerindeki yoksullar sürekli köyden kente göç etmiş ve majör sistemin kıyısında, varoşlarda yer edinememiş bir durumdadır. Dolayısıyla yoksullar, majör sistemin kıyısında sosyal, ekonomik ve dilsel piyasanın dışında bir yerdedir. Bu anlamda Latife Tekin, dilsiz olan yoksulları ele alırken yoksul ve dilsiz oluşlarını siyasetin dışında görmemesi ve yoksulların majör dille olan ilişkisinde dili standart dışı kullanarak yersizyurtsuzlaştırması bakımından yoksulların minör edebiyatına örnek eserler üretmiştir. Çalışmamızda, Latife Tekin'in *Buzdan Kılıçlar*, *Aşk İşaretleri*, *Berci Kristin Çöp Masalları* ve *Manves City* adlı eserleri minör edebiyat bağlamında incelenmiştir.

Latife Tekin'in *Buzdan Kılıçlar* adlı eserinde dile sahip olmayan yoksulların “paranın kulağını koparma” arzusuyla özenmiş oldukları taklit dili nasıl kullandıkları ve nasıl yersizyurtsuz ettiklerini eserde üzerinde durulan politik konularla birlikte çözümlenmiştir. *Buzdan Kılıçlar*'da yoksulların majör dille olan ilişkisinde bu dili standart dışı kullanmasını, yeni bir dil oluşturmasını dilsiz olmalarıyla açıklamamız mümkündür. Majör dilin kıyısında toplanan “pılık pırtık adamlar”ın yabancı oldukları bu dilin içinden çoklu anlamlara gelecek yeni kelimeler yaratmaları ve yaratmış oldukları bu yeni kelimeleri bozuk ve yersizyurtsuz halde kullanmaları minör edebiyatla ilişkisi bakımından ele alınmıştır.

Aşk İşaretleri adlı eserde dilsel iktidara sahip olan bireyin, dilsiz olan yoksullar üzerinde kurmuş olduğu tahakkümü hem minör edebiyatla hem de Bourdieu'nün dilsel sermaye kavramıyla ilişki kurarak anlatmaya çalıştık. Konuşamayan bir arada “çığırışan” kimseler olan yoksulların, dili elinde bulunduran kişi tarafından baskı altında olduğunu söylememiz mümkün. Dilsel sermayeyi elinde bulunduran kişinin bu sermayeye sahip

olamayan yoksullar üzerinde kurmuş olduğu tahakkümün eseri olarak okuyabileceğimiz *Aşk İşaretleri* bu anlamda dil ve güç ilişkisini açığa çıkaran önemli bir eserdir. Latife Tekin'in *Aşk İşaretleri*'nde dil ve kelimelerin hayatı algılamada engelleyici bir rol aldığını "hayatın tadını, kokusunu taşıyan şeyin sessizlikten yükseldiğini unutmak doğru değil" sözleriyle anlatmamız mümkündür. Majör dili/dilsel sermayeyi elinde bulunduran kişinin dilsiz olanlar üzerinde kurmuş olduğu tahakkümün eseri olarak okuyabileceğimiz eserde Cihan dışında diğer karakterlerin erkek olması, Havuç Hanım ve Şalvar Baba hikâyelerinde kadınlığa ait betimlemelerin yazım kurallarının dışında küçük harflerle yazılması, majör/erkek dilin karşısında "yetkin olamama" olarak karşımıza çıkan kadının minör oluşunun bir göstergesidir. Bu bakımdan majör dile sahip olan kişinin, Bourdieu'nün dilsel sermayeyi elinde bulunduran kişi teziyle ilişkili olduğunu ve toplumsal alanda dilsel piyasaya sahip olmayan kişiler üzerinde daha ayrıcalıklı konumda olduğunu minör edebiyatla ilişki içerisinde gösterilmiştir.

Berci Krisitn Çöp Masalları'nda köyden kente göç eden yoksulların gecekondü bölgelerindeki yaşam mücadelelerini ve yazı diliyle olan ilişkilerini minör edebiyatla ilişki bağlamında bir çözümleme yapılmıştır. Şehir merkezinin (majör) kıyısında kümelenen yoksulların, şehre içkin bütün olgulardan; dil, altyapı üstyapı olanaklarından habersiz bir şekilde çöpten toplamış oldukları malzemelerle yapmış oldukları "ev"lerinde yaşam mücadelesi vererek azınlık konumunda olduklarını gördük. Yoksulların yaşam yerleri merkezin kıyısında varoşlar olarak ifade edebileceğimiz gecekondü mahalleleridir. Gecekondü mahallelerine şehre ait unsurların/majör entegre olmasıyla birlikte konducuların kolektif bilincinde de dönüşümler meydana gelmiştir. Berci'den Kristin'e dönüşüm olarak nitelendirebileceğimiz bu dönüşümle kondu mahallesinde yozlaşma başlamış, yozlaşmayla beraber yoksulların dillerine yabancı olduğu/majör kelimelerin girmiştir. Eserde minör konumda olan kadınların durumlarını da minör edebiyatla ilişki dâhilinde çözümlenmiştir. Kadınların, "artık değil ile henüz değil arasında, yetkin olmayan" bir durumda majör/erkek tarafından üzerinde tahakküm kurulan nesne durumunda olduğunu gördük. Buradan yola çıkarak, Deleuze'ün majör olarak konumlandığı erkeğin, minör durumda olan kadınlar üzerinde kurmuş olduğu baskıyı gözler önüne sermeye çalıştık.

Manves City'de bir kasabanın sanayi bölgesine dönüşümünü, bu dönüşüm sürecinde hayatlarında önemli olan ananelerin de dönüşüme ayak uydurarak kutsal olan

her şeyin dünyevileşmesine şahit olmaktayız. Bu dönüşümle birlikte dilsiz olan yoksulların ağızlarına kendi dünyalarına ait olmayan kelimeler de girmiş, yoksullar bu kelimeleri kullanırken standart dilin dışına çıkmıştır. Yoksulların konuşurken noktalama ve imlâ kurallarına dikkat etmemeleri, Tekin'in eserde birçok yazı stilini kullanması dili yersizyurtsuz etmesine örnektir. Eserde doğa ve kadın üzerinde kurulan tahakkümü ekoloji üzerine derin araştırmaları olan Bookchin'den de faydalanarak minör edebiyat bağlamıyla çözümlemeye çalıştık. Bu bağlamda herkesin üvey ve yuvasız olduğu eserde yoksulların dilsiz ve kolektif olarak yersizyurtsuz oluşları minör edebiyatla ilişkilendirilmiştir.

Eserlerinde yoksullar ile merkeze hitap eden dil (majör) arasındaki uçurumu açığa çıkarmaya çalışan Latife Tekin, dil bilgisi kurallarına uymaması, yaratmış olduğu standart dışı kelimeleriyle dilin gelenekselleşmiş çatısını kırmaya çalışması ve yoksulların içinde bulunmuş olduğu durumu “kişisel olan politiktir” düşüncesinden yola çıkarak anlatmasıyla önemli bir yerde konumlanmaktadır. Bu anlamda Tekin, aşkın bir sistem tarafından oluşturulan gramer ya da sentaksın yapılandırılmış biçimini parçalayarak anadiline yabancı bir yazar olma durumunu yansıtmıştır. Dildeki gösteren gösterilen ilişkisinde gösterenin temsilini parçalayarak homojen bir gramer yerine birden çok anlama gelebilecek kelime ve cümleler oluşturmuştur. Latife Tekin, azınlık konumunda olan yoksulların dilsiz oluşlarını siyasal olanla ilişki kurarak aktarmaya çalışmış, majör dil içinde alışılmadık kelimeler yaratarak yoksulların dilsizliğini dili parçalayarak kullandırmıştır. Bu anlamda majör karşısında azınlık olarak karşımıza çıkan yoksullar azınlık oluşlarını birbirinden kopuk cümlelerle, standart dışı noktalama işaretleriyle, yeni sözcüklerle ortaya çıkarmışlardır. Latife Tekin, günümüzde unutulmuş yoksulları majör dilin karşısında dilsiz olmaları üzerinden ele alarak, gramer kurallarının altını oymuş, patchwork sanatına benzer bir şekilde beklenmedik bağdaştırmalar yaparak yoksulların azınlık dilini oluşturmuştur. Majör dilin kurallı yapısını yersizyurtsuz etmiş, köksap örüntüsüne benzer kelime ve cümle yapıları oluşturmakla kalmamış yoksulların azınlık olma meselelerine de değinerek minör edebiyata içkin eserler ortaya çıkarmıştır.

KAYNAKÇA

- Açıkyol, Erdal. “Latife Tekin’in Romanlarında Şahıs Kadrosu”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, 2017.
- Adorno, Theodor W. *Minima Moralia*. İstanbul: Metis Yayınları, 2005.
- Althusser, Louis. *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.
- Altuğ, Fatih. “Arafta Kalmışlık Olarak Yoksulluk: Latife Tekin’in Minör Edebiyat.” *Lacivert Dergisi*. 33/6 (2010), 79-81.
- Arslan, Duran Ahmet. “Merkezi Figürün “Melez Dil” ile Sunumu: Berci Kristin Çöp Masalları’nda Mekân”. *Monograf Edebiyat Eleştiri Dergisi*. 4/8 (2017): 198-212.
- Artaud, Antonin. *Tiyatro ve İkizi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009.
- Aslan, Selma. “İletişim Sorunsalı Açısından Tasarım ve Edebiyat, Latife Tekin ve Mehmed Uzun’un Ortaklığı”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2006.
- Atik, Şerefnur. “Latife Tekin’in Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatım”. Yayınlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2011.
- Baker, Ulus. *Yüzeybilim Fragmanlar*. İstanbul: Birikim Yayınları, 2009.
- Baker, Ulus. *Beyin Ekran*. der. Ege Baransel, İstanbul: Birikim Yayınları, 2015.
- Balık, Macit. “Metinlerarası İlişkiler Bağlamında Latife Tekin’in Romanları”. *Milli Eğitim Dergisi*. 42/196 (2012): 318-327.
- Balık, Macit. “Latife Tekin’in Romancılığı”. Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2011.
- Bataille, Georges. *Edebiyat ve Kötülük*. çev. Ayşegül Sönmezay İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997.
- Batu, Pelin, Kaygalak, Metin. “Koyu” 5. Bölüm, “Minör Edebiyat”. Erişim Tarihi 10.12.2021, https://www.youtube.com/watch?v=b_cAavtdl2k
- Batukan, Can. *Bir Kavram Sintesayzırı Olarak Felsefe*. Cogito. Sayı: 82/Kış, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016.
- Berktaş, Fatmagül. “Ekofeminizm Ya Da Yüreğin İyimserliği”. *Kadın Araştırmaları Dergisi*. 0/4, (1996): 73-76.
- Biko, Steve. *Siyah Bilinci*. çev. Onur Eylül Kara, Ankara: Dipnot Yayınları, 2014.
- Bookchin, Murray. *Ekolojik Bir Topluma Doğru*. çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1996.
- Bookchin, Murray. *Özgürlüğün Ekolojisi*. çev. Mustafa Kemal Coşkun, İstanbul: Söner Yayıncılık, 2015.
- Bourdieu, Pierre. *Devlet Üzerine*. çev. Aslı Söner, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- Bourdieu, Pierre. *Eril Tahakküm*. çev. Bediz Yılmaz, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2015.
- Bourdieu, Pierre. Loic Wacquant, *Düşünömsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. çev. Nazlı Ökten, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Bourdieu, Pierre. *Seçilmiş Metinler*. çev. Levent Ünsaldı, Ankara: Heretik Yayınları, 2014.

- Bourdieu, Pierre. Sosyoloji Meseleleri. çev. Filiz Öztürk, Büşra Uçar, Mustafa Gültekin, Aslı Sümer Ankara: Heretik Yayınları, 2019.
- Buğra, Ayşe. Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.
- Butler, Judith. Cinsiyet Belası. çev. Başak Ertür, İstanbul: Metis Yayınları, 2018.
- Colebrook, Claire. Gilles Deleuze. çev. Cem Soydemir, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2013.
- Çalcı, Sercan. Deleuze ve Guattari’de Dilin Yersiz-yurtsuzlaşması: Emir-Sözcüklerden Tercihler Mantığına. Düşünme Dergisi. 1/2,
- Çamuroğlu, Reha. Dönüyordu. İstanbul: Om Yayınevi, 1999.
- Deleuze, Gilles Guattari, Felix. Anti- Ödipus Kapitalizm ve Şizofreni 1. çev. Fahrettin Ege, Hakan Erdoğan, Mustafa Yiğitalap, Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 2014.
- Deleuze, Gilles, Felix, Guattari. A Tousand Plateaus. trans. Brian Massumi, Minneapolis: Universty of Minnesota Press, ABD 1987.
- Deleuze, Gilles, Guattari, Felix. Felsefe Nedir. çev. Turhan Ilgaz, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Deleuze, Gilles, Guattari, Felix. Kafka Minör Bir Edebiyat İçin. çev. Özgür Uçkan, Işık Ergüden, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Deleuze, Gilles, Guattari, Felix. Kapitalizm ve Şizofreni 2 Kapma Aygıtı. çev. Ali Akay, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1993.
- Deleuze, Gilles. İssız Ada ve Diğer Metinler. çev. Ferhat Taylan, Hakan Yücefer, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2009.
- Deleuze, Gilles. İki Delilik Rejimi Metinler ve Söyleşiler 1975-1995. çev. Mahir Ender Keskin, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2009.
- Deleuze, Gilles. Kritik ve Klinik. çev. İnci Uysal, İstanbul: Norgunk Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Deleuze, Gilles. Nietzsche. çev. İlke Karadağ, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2006.
- Deleuze, Gilles, Parnet, Claire. Diyaloglar. (çev. Ali Akay), Bağlam Yayıncılık, 1990.
- Deleuze, Gilles. Perikles ve Verdi François Châlet’nin Felsefesi. çev. Ali Akay, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2005.
- Deleuze, Gilles. “Dil Nedir?”. Erişim Tarihi 07.01.2022, <https://www.youtube.com/watch?v=fU5GkXO7hQc>
- Demirtaş, Mustafa. “Minör Edebiyat ve Minör Oluş, Göçebe Düşünmek”. Haz. Ahmet Murat Aytac İstanbul: Metis Yayınları, 2014.
- Demirtaş, Mustafa. Postyapısalcı Edebiyat Kuramı/Sevim Burak, Edebiyatta Bir Tekillik Düşünürü. İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2015.
- Ergenç, Ahmet. “Latife Tekin’in “gör dediği” : Distopya ve ütopya?”. Erişim Tarihi 15.09.2021, <https://t24.com.tr/k24/yazi/latifetekin,2085>
- Fanon, Frantz. Siyah Deri Beyaz Maske. çev. Cahit Koytak, İstanbul: Versus Kitap, 2014.
- Fidan, Fatma Zehra. “Latife Tekin’in Eserlerinde Yoksulluğun Farklı Görünümleri”. CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi. 11/1 (2013): 500-511.

- Foucault, Michel. Büyük Yabancı Dil, Delilik ve Edebiyat Üstüne Konuşmalar. çev. Savaş Kılıç, İstanbul: Metis Yayınları, 2015.
- Freire, Paulo. Ezilenlerin Pedagojisi. çev. Dilek Hattatoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1991.
- Güçbilmez, Beliz. “Tekinsiz Tiyatro: Sahibinin Sesi/ Sevim Burak’ın Metninde Tekinsiz Teatrallık ve Minör Ses’in Temsili”. Tiyatro Araştırmaları Dergisi. 16/16 (2003): 4-11.
- Gümeli, Turgay. “Orhan Kemal’in Gurbet Kuşları ve Latife Tekin’in Sevgili Arsız Ölüm Romanlarında Köyden Kente Göç ve Yoksulluk”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, 2006.
- Güntekin, Başak. “Sınırdaki Edebiyat: Bellek, Kötülük, Çöplük”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2011.
- Gürbilek, Nurdan. Ev Ödevi. İstanbul: Metis Yayınları, 2014.
- Gürbilek, Nurdan. Vitrinde Yaşamak. İstanbul: Metis Yayınları, 2001.
- “Latife Tekin ile Manves City ve Sürüklenme, Yazar & Şair Buluşmaları”. Erişim Tarihi 21.10.2021, <https://www.youtube.com/watch?v=ZSkmkh3xt74>
- Hardt, Michael. Gilles Deleuze Felsefede Bir Çıracılık. çev. İsmail Öğretir, Ali Utku, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2012.
- İrızık, Sibel, Parla, Jale. Kadınlar Dile Düşünce, “Latife Tekin’de Beden ve Yazı”. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Kara, Onur Eylül. Yapabileceğimizi Yapmak Minör Siyaset ve Türkiye Örneği. İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.
- Karabulut, Mustafa. “Latife Tekin’in Buzdan Kılıçlar Romanı Üzerine Bir Tahlil Denemesi”. Edebi Eleştiri Dergisi. 2/2, (2018): 146-159.
- Kartal, Onur. Postyapısalcılık, Şizofreni Deneyimi ve Göçebe Yaşam Biçimleri Üzerinden Bir Devrimci- Oluş İmkânının İzini Sürmek. İstanbul: Phoenix Yayınevi, 2010.
- Kas, Bilâl. “Çevreci ve Distopik Roman Manves City’de Bir Bakış”. Türklük Bilimi Araştırmaları. 46/46, (2019): 65-87.
- Kovel, Joel. Doğanın Düşmanı Kapitalizmin Sonu Mu, Dünyanın Sonu Mu?. çev. Gürol Koca, İstanbul: Metis Yayınları, 2005.
- Küçük, Yalçın. Cumhuriyet’e Karşı Küfür Romanları. İstanbul: Mızrak Yayınları, 2011.
- Magdoff, Fred. Marx Doğa ve Yıkımın Ekolojisi. derleyen: Hakan Tanıttıran, çev. Ali Galip, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2015.
- Marx, Karl. 1844 El Yazmaları. çev. Murat Belge, İstanbul: Birikim Yayınları, 2013.
- Negri, Antonio, Hardt, Michael. Çokluk, İmparator Çağında Savaş ve Demokrasi. çev. Barış Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004.
- Olman, Bertell. Yabancılaşma Marx’ın Kapitalist Toplumdaki İnsan Anlayışı. çev. Ayşegül Kars, İstanbul: Yordam Kitap, 2008.
- Ong, Walter, J. Sözlü ve Yazılı Kültür. çev. Sema Postacıoğlu Banon, İstanbul: Metis Yayınları, 2014.
- Özçınar, Meral. “Rhizomatic Structure of the Movie ‘Sarmaşık’ as a Minor Being”. Sinefiloloji Dergisi. 2/4 (2017): 73-93.

- Özer, Pelin. Latife Tekin Kitabı. Everest Yayınları: İstanbul 2005.
- Parks, Tim. Ben Buradan Okuyorum. çev. Roza Hakmen, İstanbul: Metis Yayınları, 2015.
- Parlatır, İsmail, Gözaydın, Nevzat, Zülfikar Hamza. Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998.
- Said, Edward. Entelektüel. çev. Tuncay Birkan, İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.
- Sarup, Madan. Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm, “Deleuze ve Guattari İmgesele Dönüş. çev. Abdülbaki Güçlü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2004.
- Sauvagnargues, Anne. Deleuze ve Sanat. çev. Nurten Sarıca, Ankara: De Ki Basım Yayın, 2010.
- Savaşır, İskender, Tekin, Latife. “Yazı ve Yoksulluk”. Defter. 1/1, (1987): 134- 148.
- Seyhan, Azade. Dünya Edebiyatı Bağlamında Modern Türk Romanı Kesişen Yazgıların Hikâyesi, “Çöplükteki Hazine: Latife Tekin’in Berci Kristin Çöp Masalları”. çev. Erkan Irmak, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Simmel, Georg. Bireysellik ve Kültür. İstanbul: Metis Yayınları, 2009.
- Smith, D.W. Saf İçkin Yaşam Deleuze’nün “Kritik ve Klinik” Projesi. (çev. Emre Koyuncu), İstanbul: Norgunk Yayıncılık, 2013.
- Somay, Bülent. “Hiçbir Yere Ait Olmayan Özne”, Defter, 21 Aralık 2018. Erişim Tarihi 4 Mart 2022) <https://defterdergisi.wordpress.com/category/defter/>
- Spivak, Gayatri Chakravorty. Madun Konuşabilir Mi? çev. D. Hattatoğlu, G. Ertuğrul, Methedos: Kuram ve Yöntem Kenarından. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2009.
- Sutton, Damian, Jones, David Martin. Yeni Bir Bakışla Deleuze. çev. Murat Özbank, Yetkin Başkavak, İstanbul: Kolektif Kitap, 2016.
- Swartz, David. Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisi. çev. Elçin Gen, İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Tekin, Latife. Aşk İşaretleri. İstanbul: Metis Yayınları, 1995.
- Tekin, Latife. Berci Kristin Çöp Masalları. İstanbul: Adam Yayınları, 1986.
- Tekin, Latife. Buzdan Kılıçlar. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- Tekin, Latife. Manves City. İstanbul: Can Yayınları, 2018.
- Tekin, Latife. Rüya ve Uyanışlar Defteri. İstanbul: Doğan Kitap, 2009.
- Temizyürek, Mahmut. “Latife Tekin: Edebiyatta Bir Barbar Aşısı”. Erişim Tarihi 15.09.2021, <http://postdergi.com/latife-tekin-edebiyatta-bir-barbar-asisi/>
- Türkeş, Ömer. “Romanda Kentleşme: Gecekonudan Villakentlere”. “Birikim Dergisi”. 123, Temmuz 1999, s. 110-118.
- Uslu, Mehmet Fatih. Leylâ Erbil’de Yozlaşma Öfkesi ve Siyasal Açmaz. İstanbul: Kanat Kitap, 2007.
- Watts, Alan. Suyun Yolu Tao. çev. Ela Gürdemir, İstanbul: Dharma Yayınları, 2001.
- Yeter, Gaye Belkız. Türk Postmodern Anlatılarında Modernizm Eleştirisi. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2019.
- Yitik, Hatice. “Latife Tekin’in Romanlarında Yabancılaşma”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, 2019.

Yücefer, Hakan. Gilles Deleuze: Ortadan Başlamak. Cogito. Sayı:82/Kış, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016.

Latife Tekin Kiraathane’de: “İki Yeni Roman”. Erişim Tarihi: 10.08.2021, <https://www.youtube.com/watch?v=N3l5p2zPMBE&list=PLG2RNdAcFcEfTkMPjUyGk-fCoir9l8Ru>

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Mertcan KALKAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Munzur Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Programı	Türk Dili ve Edebiyatı
Makale ve Bildiriler (Varsa)	